

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANARŞİST EKONOMİ KURAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Prof. Dr. İrfan KALAYCI

Ali Alper ŞAHİN

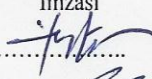
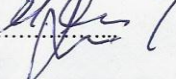
Malatya-2016

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANARŞİST EKONOMİ KURAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. İrfan KALAYCI

HAZIRLAYAN
Ali Alper ŞAHİN

Jürimiz 14.06.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans/ ~~doktora~~ tezini (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak İktisat.....Anabilim, ... Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı	İmzası
1. Prof. Dr. İrfan Kalaycı	 (Danışman)
2. Yrd. Doç. Dr. Haluk İbrahim AYDIN	
3. Yrd. Doç. Dr. M. Ozan SARAY	
4.	
5.	

İNönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Unvan Ad Soyad

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Anarşist Ekonomi Kuramı” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

13.06.2016

Ali Alper Şahin

ÖZET

ŞAHİN, Ali Alper, Anarşist Ekonomi Kuramı, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2016

Anarşizm, bünyesinde birçok ekonomik ve sosyal ekol barındıran, devletsiz toplum düzenini savunan bir idealdir. Ancak ne yazık ki anarşizm sözcüğü genellikle kaos ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Halbuki anarşizm kaos yaratmayı gaye edinmiş bir terör hareketi değildir; devletsiz, anarşik düzen anlamına gelir. Anarşist ise anarşizm idealini benimsemiş, devletsizliği savunan kişidir. Anarşiyi kaos, anarşisti terörist zannetmek bu konu hakkındaki yanlış bilgilendirmelerden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple anarşist ekonomi kuramları üzerine yapılmış bu çalışmanın birinci bölümünde anarşist ve anarşi terimleri için objektif tanımlar yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın esas kısmı ise iki ana başlıktan (bireyselci ve sosyal anarşizm) oluşmaktadır ve bu başlıklar altında dört anarşist ekonomi kuramı (müşterekçi anarşizm, anarko kapitalizm, kolektifçilik ve anarşist komünizm) incelenmiştir. Konuları belirli başlıklar ve bu başlıklara ait belirli prensipler etrafında incelemek suretiyle anarşizmin anlaşılması mümkün değildir zira anarşizmin bir ilkeler kitabı ya da fikirlerinin tümüyle esas alındığı bir fikir babası yoktur. Her anarşist devleti yok etmek ve ekonomik sistemini değiştirmek ister ancak yerine kurulacak sistemin ne olacağı konusunda anarşist fikir yelpazesi o kadar geniştir ki bir grup anarşist komünizmi savunurken ötekisi anarşist kapitalizmi savunmaktadır. Bu hakikatten ötürü anarşist ekonomi kuramlarını inceleyen bu tez belirli kavramlar ve bu kavramlara ait başlıklar altında değil, yalnızca tanınmış ve eser vermiş anarşist fikir adamlarının (Kropotkin, Bakunin, Guillaume, Warren, Stirner, Proudhon, Tucker, Greene, Swartz, Rothbard, Friedman, Holcombe) çalışmalarını onların isimleri altında incelemek suretiyle hazırlanmıştır. Çalışma boyunca anarşinin geniş fikir yelpazesi tetkik edilmiş ve usul olarak; adalet, emniyet, bilim ve benzeri bütün sosyal fonksiyonlar için eleştirileri ve önerileri olan anarşist ekollerin yalnızca ekonomik yönleri üzerine yoğunlaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anarşizm, Müşterekçi Anarşizm, Müşterek Banka, Müşterek Para, Anarşist Komünizm, Anarko Kapitalizm, Özgür Market

ABSTRACT

SAHIN, Ali Alper, Theory of Anarchist Economy, Master's Thesis, Malatya, 2016

Anarchy is a social philosophy includes social and economic norms and describes stateless society. Unfortunately, the term "anarchy" is commonly used as a synonym for chaos. The actual meaning of anarchy is an order without state, not a terrorist movement which leads to chaos. An anarchist is a person who believes in or tries to bring about anarchy. Misconceiving anarchy with chaos and anarchist with terrorist is a result of misinformations. For this reason, this study tries to objectively define meaning of anarchy and anarchist in first section of this study. Essential part of the study consists of two main topics: Individual and social anarchy. Under these topics; mutualism, anarcho capitalism, collectivism and anarchist communism have been studied. There is no way to understand anarchy from guidelines and the principles based on this guidelines because anarchy doesn't have any principles other than stateless society and there is no mastermind whose ideas are accepted by every other anarchists. Every anarchists seek for abolition of states and their economical structure but they have diverse ideas, for example some of them advocate communist anarchism while others capitalist anarchism. That's why; anarchy is not studied with notions and specific titles in this study. Instead, arguments of famous anarchist economists and philosophers (Kropotkin, Bakunin, Guillaume, Warren, Stirner, Proudhon, Tucker, Greene, Swartz, Rothbard, Friedman and Holcombe) have been studied under their names and works. In the broad perspective of anarchy, there are various criticisms and suggestions to law, security, science and all other social aspects of society but this study only focused on economic aspects of anarchy.

Keywords: Anarchism, Mutualism, Mutual Banking, Mutual Money, Anarchist Communism, Anarcho Capitalism, Free Market

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	I
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANARŞİ BÜNYESİNDEKİ KAVRAMLAR

1.1.ANARŞİZM.....	6
1.2.ANARŞİST	9

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYSELÇİ ANARŞİZM

2.1.BİREYSELÇİ ANARŞİSTLER	12
2.1.1.Josiah Warren	12
2.1.2.Max Stirner	15
2.2.MÜŞTEREKÇİ ANARŞİZM VE MÜŞTEREKÇİ ANARŞİSTLER.....	16
2.2.1.Pierre Joseph Proudhon.....	17
2.2.2.Benjamin Ricketson Tucker	27
2.2.3.William Batchelder Greene	34
2.2.4.Clarence Lee Swartz	37
2.3.ANARKO KAPİTALİZM VE ANARKO KAPİTALİSTLER	41
2.3.1.Murray Newton Rothbard	42
2.3.2.David Director Friedman.....	54
2.3.3.Randall G. Holcombe.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL ANARŞİZM

3.1.KOLEKTİFÇİLİK VE KOLEKTİFÇİ ANARŞİSTLER.....	64
3.1.1.Mikhail Alexandrovich Bakunin (1814-1876).....	64
3.1.2.James Guillaume (1844-1916)	71
3.2.ANARŞİST KOMÜNİZM	73
3.2.1.Peter Kropotkin (1842-1921)	73
3.2.2.Anarko Sendikacılık	80
SONUÇ	85
KAYNAKÇA.....	93

GİRİŞ

Anarşiyi yani devletsiz bir düzeni savunma fikri en erken milattan önceye kadar gitmektedir. Devletlerin varlığından itibaren devletin zararlı olduğunu düşünen fikir adamları ortaya çıkmıştır. Devletsizliği savunan ilk fikir akımı olarak taoizme işaret edilir. Taoizmin kurucusu Laozi'ye göre devlet toplumsal hayatın dışına itilmelidir, insanların fakirliğinin sebebi devletlerin aldığı vergiler ve yine devletler arası çıkan savaşlardır.¹ Bu ifadeler her anarşist tarafından kabul edilebilecek temel iddialardır. Tarihi kaynaklarının ardında anarşizmin öz savunması elbette modern çağda tezahür etmiştir. Anarşist komünizmin meşhur fikir adamlarından Kropotkin'e göre "çalışmalarını öyle nitelendirmemiş olsa da anarşizmi politik ve ekonomik boyutlarıyla formülleştiren ilk anarşist Willian Godwin'dir."² Kendini ilk kez anarşist olarak nitelendiren kişi ise modern dönemde Pierre Joseph Proudhon olmuştur.³

Toplumsal bir düzen inşa etmeyi gaye edinmiş her ekolün altyapısında muhakkak ekonomik varsayımlar olmalıdır. Devletsiz bir düzeni amaçlayan anarşizmin de bünyesinde birçok ekonomik ekol bulunmaktadır. Anarşizm üzerine yapılmış çalışmalar nispeten sınırlıdır ve bu hususta yapılmış ekonomik çalışmalar ise daha da sınırlıdır. Anarşizmin ekonomisi üzerine yapılmış Türkçe çalışmalar ise araştırmalarımıza göre neredeyse yok denecek seviyededir. Bu çalışmanın bu konudaki boşluğu bir nebze de olsa kapatması umulmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm anarşi bünyesindeki kavramlar, ikinci bölüm bireyselci anarşizm, üçüncü bölüm ise sosyal anarşizm üzerinedir. Çalışmanın ilk bölümünde anarşizm ve anarşist kavramları üzerinde durulmuştur. Anarşizmin bir fikir ekolü olarak neyi ifade ettiği izah edilmeye çalışılmış, anarşist bireyin neyi amaçladığı ve neyi savunduğu sorusuna da cevap aranmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; bireyin özgürlüğünü esas alan, komünal bir yaşama karşı çıkan ve bireysel mülkiyetçiliği savunan, 'bireyselci anarşistler' olarak tasnif ettiğimiz dokuz anarşist fikir adamı (Warren, Stirner, Proudhon, Tucker, Greene, Swartz, Rothbard, Friedman, Holcombe) incelenmiştir. İlk Amerikalı anarşist olan

¹ Murray N. Rothbard, "Libertarianism in Ancient China", 2009, <https://mises.org/library/libertarianismancient-china>, (03/11/2015)

² Peter Kropotkin, "Anarchism", 1910, http://dwardmac.pitzer.edu/anarchist_archives/kropotkin/britanniaanarchy.html, (19/05/2016)

³ Rolf Cantzen, "Daha Az Devlet Daha Çok Toplum", (çev. V. Atayman), Ayırıtı Yayınları, 2000, s.39

Warren'in; değerin fayda ile değil, verilen emekle ölçülebileceği iddiası işlenmiş, Stirner'in bireyselci anarşizmin felsefi dayanağını niteliğindeki fikirleri üzerinde durulmuştur. Bu iki isim müşterekçi anarşist veya anarko kapitalist olmadıklarından ötürü yalnızca bireyselci anarşizm başlığı altında tasnif edilmiştir.

Proudhon'un fikir babası olduğu müşterekçi ekolü izleyen anarşistler içinden seçtiğimiz üç anarşist (Tucker, Greene, Swartz) ve tabi ki Proudhon, müşterekçi anarşizm ve müşterekçi anarşistler başlığı altında ele alınmıştır. Devletsiz bir sistemde müşterisine faizsiz kredi vermek suretiyle emekçinin kendi işini kurup, ekonomik sömüründe kurtulabileceğini varsayan bu teori kapsamında, müşterek para ve müşterekçi toplum kavramları da incelenmiştir. Proudhon'un ekonomik varsayımları ve eleştirileri üzerinde durulmuş, mülkiyeti hırsızlık olarak addeden Proudhon'un neden sosyal değilde bireyselci bir anarşist olarak tasnif edildiği izah edilmiştir. Tucker, Greene ve Swartz'ın fikirleriyle müşterekçi anarşizm konusunda verilecek olan malumat genişletilmiş ve müşterekçi anarşizm belirli bir çerçeveye oturtulmuştur.

Devletsiz bir sistemde piyasanın doğal işleyişine hiçbir şekilde el vurulmaması gerektiğini savunan anarko kapitalizm, bireyselci anarşizmin bir diğer alt başlığı altında ele alınmıştır. Bu ekolün kurucusu olan Rothbard'ın fikirleri üzerinde durulmuş ve Friedman'ın çalışmaları ile bunlar pekiştirilmiştir. Yanı sıra Holcombe'un, Rothbard ve Friedman'ın anarko kapitalizm içinde her şeyin özel mülkiyet olması gerektiği yönündeki görüşlerine yönelttiği eleştirilere de yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde komünal bir yaşamı esas alan ve kolektif mülk sahipliğini savunan sosyal anarşizm incelenmiştir. Bu başlık altında; anarşist bir devrimle her şeyin kamulaştırılmasını, üretimin öncelikle zaruri ihtiyaçlara yöneltmesini ve komünal bir yaşamı savunan meşhur anarşist komünist Kropotkin'in fikirleri işlenmiştir. Yanı sıra mülkiyetin federal şekilde örgütlenmiş komünler arasında kolektif olarak kullanılması gerektiğini savunan Bakunin'in kolektifçiliği de bu başlık altında incelenmiştir.

Amaç: Anarşizmin ekonomik kuramları üzerine yapılan bu çalışmanın amaçlarından ilki; anarşizm, anarşik karakteristik, anarşi gibi kavramlara olabildiğince doğru ve objektif bir tanım yapmaktır. Çalışma, anarşizmin merkezi bir fikir ekolü bulunmadığını ve anarşinin belirli kavramlar altında düşünülemeyeceğini ancak fikir adamları düzeyine indirgendiği müddetçe doğru anlaşılabilirliğini ifade etmek

vazifesini de edinmiştir. Anarşinin kaos ve anarşistin terörist olduğu üzerine pek yanlış bir zan vardır. Bu yanlış zanların tashihini yapmak ve anarşinin bir kargaşa değil devletsiz bir düzen olduğunu ifade etmek de çalışmanın amaçları kapsamında bulunmaktadır.

Kapsam: Çalışma, anarşizm içindeki en meşhur ekonomik ekollerin en bilindik fikir adamlarını incelemek suretiyle hazırlanmıştır ve bu çalışmanın anarşizmin ekonomik bir portresini çıkarması umulmaktadır. Tarihsel süreçte neredeyse hiç uygulanma imkanı bulamamış anarşist ekonomi kuramlarının yalnızca kuramsal boyutlarıyla incelenebileceği varsayılmaktadır. Anarşizm içinde en meşhurları dört farklı ekonomik ekol mevcuttur; müşterekçi anarşizm, kolektifçilik, anarko kapitalizm ve anarşist komünizm. Anarşizm üzerine yapılan çalışmalarda bu ekollerin farklı şekillerde tasnif edildiği görülmüştür. Bu tasnif metotlarından biri; müşterekçi anarşizm, kolektifçilik, anarko kapitalizm, anarşist komünizm ve anarko sendikacılık olmak üzere anarşist ekonomi kuramlarını beş başlık altında incelemek suretiyle oluşturulmuştur. Bu çalışmada ise bu beş başlık dışında kalan anarşistler de incelenmiştir yanı sıra anarko sendikacılığı, anarşist komünizmden farklı bir başlık altında incelemenin yanlış olacağına kanaat getirilmiştir ve anarko sendikacılık, anarşist komünizm başlığı altında ele alınmıştır. Araştırma esnasında karşılaşılan bir diğer tasnif şekli ise sağ ve sol⁴ anarşizmdir. Anarşizm politikaya doğrudan karşı olduğu için bu tasnif metodu da çalışmada tercih edilmemiştir. Anarşist ekonomi kuramlarını bireyselci ve sosyal anarşizm olmak üzere iki ayrı grupta tasnif edip incelemenin ‘bu çalışma için’ en kapsayıcı tasnif şekli olduğuna kanaat getirilmiştir dolayısıyla bu tasnif biçimi tercih edilmiştir.

Çalışma, anarşinin tabiatına uygun olarak bir kaideler bütünlüğü arz edecek şekilde, sıralı kavramlarla birlikte değil, yalnızca anarşist fikir adamlarının düşüncelerini beyan etmek suretiyle hazırlanmıştır.

Ekseriyetle, anarşist fikir adamlarının bizzat kendi yazdığı eserlere yahut bu eserlerin İngilizce çevirilerine başvurulmuştur. Yazarları 20. ve 19. yüzyılda yaşamış eserlerin telif hakları bazı internet siteleri tarafından alınmış vaziyettedir ve çalışma esnasında bu sitelerden hayli istifade edilmiştir. Kullanılan kaynakların bir kısmı ise bizzat yazarları tarafından internette paylaşılmıştır ve erişimi herkese açık vaziyettedir.

⁴ Müşterekçiliği ve kapitalizmi savunan anarşizmin sağ, komünizmi savunanın ise sol olarak tasnif edildiği bir yöntem de mevcuttur.

Bu kaynaklar uygun bir biçimde dipnotlarda ve kaynakçada paylaşılmış, konu hakkında araştırma yapmak isteyen araştırmacılara toplu olarak arz edilmiştir.

Sınırlılıklar: Anarşist ekonomi kuramları yalnızca kuramsal boyutlarda kalmış ve kapsamlı bir uygulama sahası bulamamıştır. Anarşist devrimler ve anarşist fikir adamları tarafından kurulan anarşist komünler, anarşist ekonomi kuramlarının uygulamaları açısından detaylı bir bilgi birikimi edinmemize fırsat verecek kadar uzun ömürlü olmamıştır. Anarşizm bünyesindeki ekonomik kuramlar uygulandığı taktirde yaşanacak sıkıntılar belirsizdir. Bu da anarşist ekonomi kuramlarının yanlışlanabilmesini veya doğrulanabilmesini yani bilimsel bir çerçeveye sığdırılmasını hayli güç hale getirmektedir.

Yöntem: Anarşist fikir adamları; siyasi, hukuki, bilimsel, mimari, sanatsal, ekonomik vb. birçok farklı dalda çeşitli eleştiriler ve önerilerde bulunmuştur. Bu çalışmada ise anarşist fikir adamlarının özellikle iktisadi fikirleri ön plana çıkartılmış yani çalışma, anarşizmin ekonomisi üzerine konsantre edilmiştir. Çalışma esnasında anarşist ekonomi kuramlarının yalnızca en bilinen ve ekonomik hususlarda eser vermiş fikir adamları incelenmiş ve bu fikir adamları üzerinden anarşist ekonomi kuramları hakkında genel malumat verilmiştir. Bundan hareketle bilimsel düşünce yöntemi olarak “tümevarım” metodu kullanılmıştır.

Anarşist fikir adamları başlıkları altında yalnızca fikir adamlarının şahsi görüşlerine yer verilmiştir dolayısıyla her anarşist fikir adamı başlığı altında ifade edilenler yalnızca o fikir adamının bakış açısından ibarettir. Dolayısıyla “betimleyici” bir yazım tarzı izlenmiştir.

Hipotez: Anarşist ekonomi kuramlarının uygulanabilirliği için ilk şart devletsizliktir. Çağımızda kabile hayatı yaşayan birkaç grup haricinde devletsiz bir halk bulunmamaktadır. Önerileri ve eleştirileri ile kavramsal değeri olan anarşizmin, çağımız devletli sisteminde uygulanabilirliği mümkün görülmemektedir.

Tezin Önemi: Anarşizm hakkında Türkçe yapılmış çalışmalar sınırlıdır. Kimi meşhur anarşistlerin bazı kitapları Türkçeye çevirilmiş olsa da bunlar nispeten azdır ve özellikle konunun ekonomisi hakkında Türkçe materyal bulmak hayli zordur. Bu çalışma doğrudan anarşist fikir adamlarının kendi eserlerinden ve eserlerinin ingilizce çevirilerinden istifade etmek suretiyle hazırlanmıştır. Çalışma esnasında incelenen kimi anarşist fikir adamlarının henüz Türkçeye çevirilmemiş eserleri de böylece

kullanılmıştır. Konu üzerinde araştırma yapmak isteyen araştırmacılar için referanslarıyla ve inceleme metoduyla yol gösterici nitelikte olacağı umulmaktadır.

Karşılaşılan Sorunlar: Anarşi üzerine yapılacak çalışmalarda karşılaşılmaması muhtemel bir diğer sorun ise kaynak objektifliğidir. Hemen hemen her anarşist ekol bir diğerine birçok eleştiri getirmiştir. Yalnızca belli bir gruba bağlı fikir adamlarının ya da araştırmacıların perspektifinden bakarak konuyu objektif olarak değerlendirebilmenin imkanı yoktur. Bu sebeple araştırma esnasında hemen hemen her anarşist ekonomi kuramından anarşist fikir adamlarının orijinal eserleri yahut orijinal eserlerinin İngilizce çevirileri kaynak olarak kullanılmıştır. Bu kaynakların bazılarının Türkçe çevirilerinin olmaması ise İngilizce bilmeyen araştırmacılar için muhakkak bir dil engeline sebep olacak ve anarşinin anlaşılması konusunda bir diğer sorunu teşkil edecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANARŞİ BÜNYESİNDEKİ KAVRAMLAR

“Anarşi” sözcüğü etimolojik olarak Yunanca "anarkhia"dan gelmektedir. M.Ö 404'de Otuz Tiran Yılları esnasında Athena'da, hiçbir yöneticinin olmadığı bir dönemi tasvir etmek için kullanılmıştır. An(olmayan)-arkhos(yönetici) yani yöneticisizlik anlamına gelir.⁵ Günümüzde ‘devletsizliği’ tanımlar ve devletsizlik ideali anarşizmin yegane kaidesidir. Anarşist ise devletsizliği savunan kimsedir. Devletsiz yaşamış ve halen yaşamakta olan kabileler ise anarşik karakteristiğe sahiptir lakin bu insanlar devletsiz bir düzen idealinin savunucusu olmadıkları için anarşist olarak nitelendirilemezler.

1.1.ANARŞİZM

Anarşizmin, çoğu ekonomik kuramların aksine bir ‘*kaideler kitabı*’ yoktur. Elbette anarşizm içinde de fikir adamları birçok sosyal ve ekonomik sistemden bahsetmiştir ancak bunların hiçbiri anarşist bir disiplin içinde olmazsa olmaz değildir keza anarşist bir disiplin de yoktur. Anarşistler için ortak olan fikir; devletin kötü olduğu, insanı sömürdüğü ve hiyerarşik sistemi ile köleleştirdiğidir. Devletlerin ve devlet tekelindeki ekonomik sistemin yıkılması anarşistlere göre insanın hayrına olacaktır. Buraya kadar her anarşist fikir birliği sağlamaktadır ancak ‘devletli sistem yıkıldıktan sonra yerine getirilecek olan nedir?’ sorusu sorulduğunda anarşist ekoller arasında birçok farklı cevap mevcuttur. Bu cevapların tek ortak noktası şudur: ‘İnsaniyet hayrına olacak her neyse.’ Bir anarşist düzen içinde ‘herkes için, her yer için, her koşul için mutlaka uygulanması gereken bir kurallar bütünlüğü oluşturulacaktır’ diye bir ilke de yoktur. Emma Goldman, anarşizmin bu esnek ve geniş konseptini şöyle izah etmiştir:

Metotlara gelince, anarşizm bazılarının iddia ettiği gibi bir tür geleceğin kuramı değildir. Anarşizm günlük hayatımızda var olan bir kuvvedir ve sürekli yeni şartlar yaratmaktadır. Bu sebeple anarşizmin metodu; hangi şartlara bağlı olursa olsun, değiştirilemez, kalıplaştırılmış

⁵ Online Etymology Dictionary, “Anarchy”,
http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=anarchy&searchmode=none,
(01/11/2015)

kurallar bütünü olarak düşünülemez. Metotlar her bölgenin ve iklimin ekonomik ihtiyaçlarına göre hatta her bireyin entelektüel ve değişken isteklerine göre geliştirilmelidir.⁶

Bütün anarşist ekoller kendi perspektiflerinden ‘devletsiz bir toplum düzenini’ savunmuşlardır. Anarşizm, devlete ve hükümete karşıdır ancak toplum düzenine karşı değildir hatta her anarşist ekol devletsiz bir düzen üzerine kurulmuştur. Kendini ilk anarşist addeden kişi Proudhon’un belirttiği gibi “anarşi düzendir”⁷ yani anarşi; devletsiz, mutlak güçten azat olmuş bir düzendir. Buna karşın ne yazık ki anarşizm genellikle bir terör hareketi olarak algılanmaktadır ve özellikle anarşi sözcüğü sosyal düzeyde bir kurlsızlık ve kaos zannedilmektedir. Bu yanlış zanna göre anarşist de teröristtir. Öyle ki 1901 tarihli konuşmasında Birleşik Devletler Başkanı Roosevelt anarşisti ve anarşiyi şöyle tanımlamıştır:

Anarşistler, hele de Birleşik Devletlerde yaşayan anarşistler yalnızca bir grup suçludur ve bilinen her (terörist) gruptan daha da tehlikelidirler. Anarşist; sapık bir suçlu, toplumu kaosa sürükleyip bundan bir fayda bekleyen bir arsızdır. (...) Anarşi ise bütün insanlık ırkına karşı işlenmiş bir suçtur. Nasıl ki hırsızlık, korsanlık... bütün milletlerin yasasında bir suçtur o halde anarşizm de öylesi bir suç olarak addedilmelidir.⁸

Anarşizmin bir terör hareketi olarak algılanmasının ardında muhakkak anarşi aleyhine yapılan propagandaların rolü büyüktür ancak Errico Malatesta bu zannın ardında içgüdüsel sebepler olduğunu da iddia etmiştir. Malatesta’ya göre; nesillerdir, karnını doyurabilmek için bir patronun yanında çalışmaya alışmış ve ancak böyle yaşanabileceğini düşünen insanlar elbette sistem değişimi fikrine ilk bakışta hoş yaklaşmayacaktır. Öte yandan insan, tabiatı gereği büyük değişimlerden hoşlanmaz ve böylesi değişimlerden korkar. Bu korku devletin psikolojik araçları sayesinde sürekli canlı tutulmakta, daha çocukken milli eğitim ve dini eğitim adı altında yurttaşlar devlet propagandasına maruz kalmaktadır. Devlet propagandaları; devletin insana ne kadar yararlı olduğu, dört cepheyi kuşatmış ‘hain’ düşmanlardan halkını nasıl da koruduğu fıkraları üzerine inşa edilmiştir ve bunları dinleyerek büyüyen birey elbette ‘devletin yokluğu’ fikrine korkuyla yaklaşacaktır.⁹

⁶ Emma Goldman, “Anarchism: What It Really Stands for”, 1910, <https://www.marxists.org/reference/archive/goldman/works/1910s/anarchism.htm>, (03/11/2015)

⁷ International Institute for Organization Research, “Pierre Joseph Proudhon’s Basic Idea”, <http://www.anarchy.no/proudhon.html>, (11/11/2015)

⁸ “First Annual Message, December 3, 1901”, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=29542>, (01/11/2015)

⁹ Errico Malatesta, “Anarchy”, 1891, <http://theanarchistlibrary.org/library/errico-malatesta-anarchy>, (01/11/2015)

Her ne kadar zannedilenler bunun aksine de olsa, anarşizm, bünyesinde hukuki ve ekonomik normlar bulunduran, günümüz ekonomik sistemine entelektüel eleştiriler getirmiş, çağımızın krizlerine kendi çerçevesinde çözümler üreten ekollerden oluşmaktadır. Kurama göre, devlet ve hiyerarşik kurumları bireyin özgürlüğünü kısıtlamaktadır ve bu sebeple de yok edilmeleri insanın faydasıdır. Lakin eğitim, güvenlik, adalet gibi kurumlar bir toplum için hayati öneme sahiptir. Anarşizm, toplum güvenliğinin sağlanmasına, adaletin işleyişine, eğitim kurumlarının varlığına karşı değildir. Toplumsal düzeni sağlayan kurumların devlet ile birlikte var olduğu ve ancak devletle birlikte işleyebileceği fikri ise anarşizme göre külliye yanlıştır. Anarşist toplum devletsiz bir toplum demektir. Devlet, kadim tarihte ancak bir devirden sonra mevcut olmuş bir yapıdır ve insanlık, devletlerin kuruluşuna kadar bir şekilde anarşiyi tecrübe etmiştir hatta günümüzde yaşayan anarşik kabilelerin varlığından dahi söz edilebilir. Devletlerden evvel hatta devletlerin ortaya çıkışından sonra, devletsiz, otoritenin pek ilkel olduğu bir insanlık tarihi mevcuttur. Harold Barclay, kadim tarihte ve modern çağda yaşayan anarşik grupların bilimsel analizini yapmış ender bilim adamlarından biridir. "Yöneticisiz Halklar: Bir Anarşi Antropolojisi (People without Government: An Anthropology of Anarchy) kitabı ile Barclay, insanlığın farklı medeniyet seviyelerindeki anarşist karakteristiğini incelemiştir. Barclay, bu çalışmasıyla birlikte devletlerden önce yaşamış ve halen yaşayan devletsiz kabilelerin birçok medeniyet seviyesinde (avcı toplayıcı, çoban, bahçıvan...) bir devlet veya benzeri bir otorite olmadan dolayısıyla anarşik bir yapıda nasıl da bir sosyal düzeni kurduklarını izah etmeye çalışmıştır.¹⁰

Anarşizm; güvenlik, eğitim, adalet gibi kurumların işleyişinin devlet tarafından istismar edilip yarım yamalak işletildiği ve ancak anarşist bir sistemde bu kurumların işleyişinin toplumla birlikte özgürlüğe kavuşacağını savunur. Devletin 'milli eğitim' dediği, anarşiste göre devlet propagandasıdır. Bütün anarşistler, adaletin devlet çatısı altında tarafsız bir şekilde sağlanamayacağını savunurlar. Anarşistlerin iddiasına göre; hukuk, otorite tarafından hazırlandığı için güç sahiplerine iltimas göstermektedir. Güvenlik yani 'devletin silahlı gücü' ise halkı nispeten zararlı kimselerden korumaktadır. Şayet birileri çıkıp otoritenin aleyhine bir şeyler söylerse, halkın emniyetini sağladığı iddia edilen silahlı kuvvetler namlusunu halka doğrultmaktadır.

¹⁰ Harold Barclay, "People without Government: An Anthropology of Anarchy", Amersham, Halston & Co. Ltd, 1990

Anarşiste göre; adalet, eğitim, güvenlik gibi toplumsal yaşam için zaruri kurumlar devlet tekelinden çıkarılırsa bu istismar ve sömürü de son bulacaktır. Devletler olmazsa ve yerine anarşist bir düzen inşa edilirse; eğitim, hukuk, emniyet gibi toplumsal ihtiyaçlardan olan kurumlar da olması gerektiği gibi, güç sahiplerinin çıkarları için değil, yalnızca insanlık namına işleyecektir. Eğitim sadece insanı âlim etmek için, emniyet yalnızca insanı korumak için, hukuk varlıklı-fakir ayrımı gözetmeksiniz adalet için çalışacaktır.

1.2.ANARŞİST

Anarşizm hakkındaki zanlar elbette anarşiste de tesir etmektedir. Anarşist, genel görüşe göre, terör eylemleri ile bir kaos ortamı oluşturmak için gayret eden bir teröristtir. Halbuki anarşist sadece devleti ve politik, otoriter organlarını sevmeyen ve yok olmasını isteyen kişidir. Muhakkak anarşist olarak kendini tanımlayan kimselerin tarihte içinde bulundukları şiddet eylemleri olmuştur lakin bunların bütün anarşistler tarafından genel kabul gören eylemler olduğu sonucu çıkarılamaz. Bir ideal, inanç temsilcisinin işlediği bir suç, o ideal veya inanca sahip herkesi suçlu yapmaz. Anarşiyi kaos, anarşisti terörist addetmek, bu fikrin savunucusu insanlara hakaret etmektir. Anarşist, yalnızca devleti ve hiyerarşik yapısını istemeyen kimsedir. Kim olduğu ve neyi istediği konusunda bir bireyden diğerine bariz farklılıklar olabilir, bu sebeple anarşist için ‘devleti istemeyen kimse’ demekten başka bir tanım yapılamaz. Hristiyan anarşistler, anarşist komünistler, anarşist feministler, anarşist yeşilciler, anarşist eşcinseller, pasifist anarşistler, anarko kapitalistler gibi birçok anarşist grup vardır. Bu gruplardan bazılarının varsayımları ile diğerlerinin arasında bariz farklılıklar hatta taban tabana zıtlıklar dahi mevcuttur. Mesela, kimi anarşist devlete karşı mücadelenin şiddet kullanmak suretiyle yürütülmesi gerektiğine inanırken kimi pasif bir direnişin daha doğru olduğuna inanır. Anarko kapitalistler, bireysel mülk sahipliğini ve sermayeyi savunurken sosyal anarşistler ise bireysel mülkün gasp, sermayenin zulüm olduğuna inanırlar. Bütün anarşistler devletlerin yok edilmesi ve günümüzün ekonomik yapısının ciddi bir değişikliğe tabi tutulması gerektiğini savunurlar ama yıkılanın yerine ne geleceği, değişikliğin ne şekilde olacağı konusunda birbirinden çok farklı fikirler

anarşizm içinde mevcuttur. Bu fikirlerin hepsinin ortak noktası, ‘daha iyi bir dünya’ için yapılmış beyin jimnastikleri olmalarıdır.

Anarşiste göre, anarşizm bir toplumda ortaya çıkınca o toplumdaki erkek egemen toplum yapısının ve hiyerarşiye boyun eğdiren mezhep ve inanç gruplarının da belı kırılacaktır. Böylece kadının üzerindeki esaret bitecek ve toplumsal cinsiyet eşitliğı sağlanacaktır yanı sıra imanlı insanların üzerindeki devlet istismarı da anarşizmle birlikte son bulacaktır. Bütün anarşist ekoller merkezietçi bir yönetimin ve hiyerarşik düzeninin insanların bakış açısını kısıtladığını savunurlar. İnsanoğlu devletlerin penceresinden tabiat hakikatlerine dar bir perspektiften bakmaktadır. Otorite, insana monarşik otoriter devlet rejimini ve haksız sömürsünü hakmış gibi göstermektedir. Anarşistlere göre; bunca ordu, orduları oluşturmak için üretim yapan sanayiler, insanlık faydası için çalışabilecekken katil olarak yetiştirilen askerler, insanı ve tabiatı sevmesi gerekirken komşu ülkeye düşman yetiştirilen yurttaşlar, dünyadaki yaşamı yok edebilecek düzeye erişmiş nükleer başlıklar... bunların tamamı devletlerin suçudur. Anarşiste göre, devlet ordularına harcanan kaynaklar insanlık namına harcanmalıdır böylece insanlığın medeniyet seviyesi şimdikinden çok daha hızlı gelişecektir. Şayet dünyayı kurtarmak istiyorsak; devleti, hiyerarşik düzenini ve psikolojik silahlarını yok etmemiz gerekmektedir. Tüm bu konularda her anarşist ekolden anarşistler hemen hemen aynı fikirdedirler lakin anarşist bir düzende uygulanması gereken ekonomik sistem üzerine bir fikir birliğı yoktur. Neticede anarşizm içinde bir fikir birliğı oluşturmak gibi bir gaye de yoktur. Bu esnek yapısı sebebiyle anarşizm içinde bir ucu kapitalist anarşizme bir ucu komünist anarşizme varan geniş bir yelpazede bir bilgi zenginliğı hasıl olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM BİREYSELÇİ ANARŞİZM

Bireyselci anarşizm, devletin olmadığı bir dünyada yani anarşist bir düzende bireyin özgürlüğünü maksimize etmeyi gaye edinen ekollerden oluşur. Bunların içinde en bilinenleri müşterekçi anarşizm ve anarko kapitalizmdir. Bireyselci anarşistlerin temel gayesi her bireyin özgürlüğünü adil bir sistem içinde zirveye taşımaktır. Bu özgürlüğün bir ayağı bireye en modern sosyal hakları sağlamak, ikinci ayağı ise bireyin müreffeh olabileceği ekonomik şartları hazırlamaktır.

Bireyselci anarşistlere göre, sosyal anarşistler ve devletçi komünistlerin savunduğu gibi özgürlüğün tek çaresi komünal bir yaşam, herkesi eşit düzeye indirmek olamaz zira insanları böylesi bir yaşama mecbur kılmaya çalışmak bireyin özgürlük haklarını ihlal etmektir. İnsanları komünal bir yaşama mecbur etmeden her bireyi özgür kılmak mümkündür. Bunun yolu ise devleti, onun tefeci ekonomik sistemini ve otoriter tavrını yok etmekten geçer. Müşterekçi bireyselci anarşistlere göre; devlet, tarifeleri ve vergileriyle insanları soyar, üretimi düşürür, ticari malların üretim maliyetinin çok üstünde satılmasının sebebi devletin para ve faiz politikalarıdır. Şayet faiz düzeni yok edilir, vergiler, tarifeler kaldırılır ve özgür bankalar insanlara üretim yapabilmeleri için faizsiz müşterek para (mutual money) verirse, üretimde ve ona denk olarak tüketimde muazzam seviyelerde artış sağlanacaktır. Devletin yıkılması ile birlikte devletin yalnızca bir azınlığa sağladığı imtiyazlar da son bulacaktır ki bu da piyasada tekellerini yok edecektir. Devlet engellemeleri ve imtiyazlarıyla eksik işleyen rekabet piyasası olması gerektiği seviyelere gelecek ve mallar maliyet fiyatına satılmaya başlanacaktır. Böylesi bir dünyada sosyal anarşistlerin iddia ettiği gibi mülkiyet ve maaş soygun ve gasp değil, alın teriyle, bir diğerini sömürmeden kazanılmış haklar olacaklardır. İnsanlar istediklerini üretebilmeli, istediklerini satın alabilmeli ve verdikleri gayrete göre biri diğerinden daha çok kazanabilmelidir. Birinin diğerinden daha çok kazanması böylesi bir ekonomik sistemde bireyler arasında sosyal sınıflara varacak uçurumlara sebep olmayacaktır. Herkes varlıklı ve refah içinde yaşayacak lakin kimisi diğerinden verdiği emeğe orantılı olarak daha müreffeh olabilecektir, bu ise zaten insani bir haktır ve fırsat eşitliğinin getirisiidir. Bunu engellemeye, kaldırmaya çalışmak bireyin özgürlüğünü yok saymaktır.

Bireyselci anarşizmin perspektifinden kurulacak bir dünyada maaş, işçinin gerçek kazancı olacaktır çünkü işçinin emeği üzerinden geçinen patronlar devri bitecek ve herkes emeği ölçüsünde kazanacaktır yani sadece işçi değil, herkes bir şekilde maaşlı olacaktır. Demir yolu, kara yolu, bakımevi gibi hizmetlerin üzerindeki devlet tekeli kaldırılacak, bu kurumlar rekabet piyasasına açılacak böylece verdikleri hizmet kalitesi artarken toplumun sırtındaki masrafları da düşecektir. Anarko kapitalistler, müşterekçi bireysel anarşistlerin hemen hemen her tespitine birebir katılmakla birlikte, faize, kiraya ve toprak ağalığına yani sermayenin doğal olarak oluşmuş hiçbir türüne karşı değillerdir. Anarko kapitalistlere göre toplum, bütün ekonomik yönleriyle her türlü fırsatı edinmelidir. Müşterekçi anarşistler, müşterekçi toplumun piyasa üzerinde çeşitli kısıtlamalar ve yaptırımlarda bulunmasının mecbur olduğuna kanaat getirmişlerdir. Anarko kapitalistlere göre; piyasaya hiçbir yabancı el değmemeli, özgür bir piyasa inşa edilmeli ve bu piyasa kendi şartlarını tamamen kendi yaratmalıdır. Bireyselci anarşistlerin hemen hemen hepsi, devletlere ve onların ekonomik sistemlerine karşı pasif bir direniş ile başkaldırmanın daha uygun olduğuna inanırlar. Devletleri ve ekonomik sistemlerini yok edecek şey silahlar değildir ancak bilinçlenmiş kitlelerdir. Böylesi kitleler devletin psikolojik propagandalarına kanmayacak ve anarşi, bir devrimden ziyade evrimle meydana gelecektir.¹¹

2.1.BİREYSELÇİ ANARŞİSTLER

Müşterekçi anarşizm ve anarko kapitalizm, bireyselci anarşizmin en bilindik ekolleridir ancak bu iki ekol içine dahil olmayan önemli bireyselci anarşistler de mevcuttur. İlk Amerikalı bireyselci anarşist Josiah Warren ve egoist filozof Max Stirner bunların içinde en önemlileridir.

2.1.1.Josiah Warren (1798-1874)

Bireyselci anarşizmin öncülerinden olan Josiah Warren ilk Amerikalı anarşisttir. Kuramlarını pratiğe dökmek için ömrü boyunca uğraşmış ve bu gayeyle anarşist

¹¹ The Anarchist FAQ Editorial Collective, “What are the differences between individualist and social anarchists?”, <http://www.anarchy.be/faq/secA3.html#seca31>, (02/10/2015)

komünler dahi inşa etmiştir. Warren, bireyselci bir anarşist olarak yalnızca bireyi esas almış ve denklemini de 'birey' esaslı oluşturmuştur. Bu denklemin "çözülmesi gereken sorunlar" ve "çözüm yöntemleri" adlı iki ayağı vardır. Warren'in kategorilendirdiği sorunlar şunlardır:

Emeğin alın teriyle kazanması. Bireyin ve (özel) mülkiyetin emniyeti. Her birey için hür bir hayat imkanı. Üreten bir ekonomi ve refahın kullanımı. Her bireyin müreffeh olabileceği doğal kaynağa ve araziye sahip olma hakkı. Ortak çıkarlar için kavga eden bir düzen yerine iş birliğiyle barış içinde akan bir düzenin inşası. Nefretin, güvensizliğin, savaşların son bulması ve barışçıl bir düzen kurmanın zaruriyeti.¹²

Warren, bu sorunların çözüm yöntemlerini ise şöyle belirlemiştir: "Bireyselcilik. Her bireyin (kendi hukuku üzerinde) egemenliği. Emeğin haddini ücretlendirmek. Emeğin karşılığı olarak bir değişim aracı (circulating medium) tayin etme. Arzın talebe uyumu."¹³

Kolektif yaşamı birkaç yıl tecrübe eden Warren, bu yaşam biçiminin birey üzerinde baskı oluşturduğuna kanaat getirerek kolektif yaşama karşı çıkmıştır. Warren'e göre, kolektif bir yaşam olmadan da adil bir ekonomik sistem ve toplumsal iş birliği kurmak mümkündür. Tabiatından ötürü insan ancak birkaç iş üzerine uzmanlaşabilir. İnsan en temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için hem kendi üretimini hem de başkalarının üretimini kullanmak zorundadır dolayısıyla iş birliğine muhtaç kalmaktadır. Bireyler sadece kendi refahları için çalışmaları halinde bile muhakkak üretim yapmak ve başkalarının üretimlerini de kullanmak zorunda kalacaklardır. Bu ekonominin tabiatıdır ve insanlar kolektif bir iş birliğine zorlamadan da pekala iş birliği yapabilirler. Şayet düzenin, ekonomik çıkarları peşinde koşan insanların ortak arzularından oluşmasına izin verirse özgürlük, komünün baskıları altında oluşmasına karar kılırsak esaret doğar. Anarşizm özgürlük içindir, esaret için değildir.

Bireyin alının teriyle kazanabileceği bir sistem nasıl olmalıdır? Bir emek karşılığında üretilen ürünün değeri ne esas alınarak hesaplanmalıdır? Bu sorulara yanıt arayan Warren'e göre, değer kullanımı ya da fayda esası üzerinden ürün fiyatı biçilemez. "Susuzluktan ölen bir insan için bir bardak suyun pahası biçilemez ve 5 sentlik bir ekmek bile aç ve yoksul bir adam için hayli pahalı olabilir."¹⁴ Warren,

¹² Josiah Warren, "Quitable Commerce A New Development of Principles", New York, Burt Franklin, 1852

¹³ Warren, a.g.e

¹⁴ William Bailie, "Josiah Warren The First American Anarchist A Sociological Study", 1906, http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/bright/warren/bailie.html, (22/10/2015)

değerin fiyatını belirleyen esasın, piyasadaki nadirlik ya da müşterinin ihtiyacı ile alakası olmadığını, değer aslında üretim esnasında harcanan emek olduğunu iddia etmiştir. Bir ürünün değeri ancak aynı raddede emek sarf edilerek üretilmiş diğer ürünle ödenebilir. ‘Fayda ve değer’ arasındaki ilişkiyle değer fiyatı tespit edilemez, bu sebeple herkese faydası olan ama fiyatı olmayan (çünkü emek ile üretilmemiş) doğal kaynaklar eşit şartlar altında herkese açık ve bedava olmalıdır. Bu kaynakların herkes için açık olması halinde kaynaklar üzerinde tekel kurmuş, devlet destekli imtiyazlı grupların gaspları da son bulacaktır. Böylece herkes üretime müdahil olacak ve gerçek anlamıyla rekabet ortaya çıkacaktır.¹⁵

Warren, değer ancak üretim için harcanan emekle tayin edilebileceği kuramı üzerinden şöyle bir denklem geliştirmiştir: Bir işin ustası bir ürün için harcadığı saati yani emeği o ürünün alıcısına bildirecek ve alıcıdan sattığı ürün karşılığında aynı emek ve saatte üretilmiş başka bir ürünü talep edecektir. Bu talep için alıcı, emeğin sahibine değişim aracı olarak bir senet, ‘emek senedi’ verecektir. Bu iş birliği sayesinde birey, özgürlüğünü kazanacak, alın teriyle mülk sahibi olacak, ürün maliyetine satılacak hem de emeğin karşılığı olarak tayin edilen değişim aracı yani emek senedi; haksız kazancın, faizin önüne geçip ekonomik sömürüyü yok edecektir. Böylece Warren, “sorunlar ve olması gereken çözüm yöntemlerine” bu denklemle bir çare üretmiştir. Warren, kuramını denemek için bir dükkan kurmuş ve alıcılardan satışı karşılığında yalnızca aynı saat ve emekte üretilmiş başka bir malı alacağına dair senetler toplamıştır. 3 yıl süren bu deneyimden sonra Warren, bireyselci anarşist temelli bir köy komünü dahi kurmuştur. İlk komün hastalık sebebiyle çökmüş ve Warren iki anarşist köy komünü daha inşa etmiştir. Bu komünlerde Warren, politik hiçbir bağı, yazılı hiçbir yasa kitabı olmayan insanların yalnızca kendileri için mücadele etmek suretiyle nasıl bir düzeni inşa ettiklerini incelemiş ve değerli bilgi birikimleri edinmiştir. Sadece kendisi için mücadele eden bireyler öyle ya da böyle iş birliğine girişmiş, bozguncular ile komündeki bireyler zamanla alışverişi ve her türlü muhabbeti keserek bu kimseleri tecrit etmek suretiyle cezalandırmıştır. Yazılı esaslar olmasa da bu şartlar altında komünler yıllarca yaşamayı becerebilmişlerdir.¹⁶

¹⁵ Bailie, a.g.e

¹⁶ George Woodcock, “Anarşizm Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi”, (çev. Alev Türker), İstanbul, Kaos Yayınları, 1996, s. 484-487

Warren'a göre esas bireydir ve herkes kendi için mücadele ederse zaten iş birliği yapmak zorunda kalan insan muhakkak ortak noktalar bulacak ve bir arada çalışmak zorunda kalacaktır. Bunun için insanları zorlamaya, yaşamlarına doğrudan müdahale etmeye gerek yoktur. Bir düzeni oluşturacak organizasyon içgüdüğü insan tabiatında zaten mevcuttur. Kuramlarıyla ve uygulamalarıyla Warren, yalnızca mevcut kapitalist sisteme değil o güne kadar geliştirilmiş bazı komünist ekollere de değerli eleştiriler getirmiş ve bireyselci anarşizmin fikir babalarından biri olarak tarihe geçmiştir.

2.1.2.Max Stirner (1769–1807)

Max Stirner, bireyselci anarşizmin felsefi kökenleri açısından önemli bir filozoftur. Stirner'e göre, egoizm bireyin bilinçlenmesidir ve kendi çıkarlarını savunan bilinçli bir birey diğerine köle olamaz. İnsan çıkarları gereği sosyal bir yaşamı oluşturur ve eğer herkes egoist olursa yani kendi çıkarlarını bilirse, zannedilenin aksine bu durum sosyal yaşamı mahvedip bir kaosa sebep olmaz. Şayet çoğunluk egoist olabilirse o halde insanlar sürü gibi yaşamaktan vazgeçer ve hür iradeleriyle bir sosyal düzen inşa ederler. Egoist insanların kurduğu bir düzende Stirner'in "sürü" olarak nitelendirdiği topluma ve çoban rolündeki sürünün koruyucusu devlete hiçbir ihtiyaç kalmayacaktır. İnsanın hakiki koruyucusu çoban rolündeki devlet olamaz. Egoist, kendi hak ve hukunu bilir ve bu kimse kendi haklarını korumaya vakıftır.

Stirner'e göre, insanların bilinçlenmesi önündeki en büyük engellerden biri, bireyleri köle eden ve kendi varlığını bireye zorla dayatan devlettir. Devlet burjuvazinin kontrolü altındadır. Devlet, 'toplum' diye etiketlendirdiği insanlara hükmetme hakkını kendinde bulan bir gasp şebekesidir. Burjuvanın çıkarları için insanları kendi çıkarlarını bilmekten alıkoyan ve burjuvaya köle yapan, devlettir. Halbuki herkes egoist olursa yani herkes kendisi için isterse, işçi kendisi için isterse, emekçi kendisi için isterse o halde refah da yalnızca bir yere yığılamaz ve bireyler arasında parçalanır. Stirner, işçilerin kendi çıkarları peşinde koşmaları halinde yani egoist olmaları halinde kapitalin emekçiler arasında parçalanacağını iddia etmiş ve bu iddiasını şöyle ifade etmiştir:

İşçilerin elinde dünyanın en büyük gücü var ve eğer işçiler bunu kullanmanın bilincine bir kez varabilseler hiçbir şey işçilere karşı duramaz. O halde işçiyi yalnız işçi engelleyebilir. İşçi kendi üretiminin sahibi olduğunu bilir ve bundan kendisi faydalanır.¹⁷

¹⁷ Max Stirner, "The Ego and His Own", (çev. Steven T. Byington), New York, 1907, s. 67

Stirner’a göre insanlar, devletlerin ve sosyal hayatın örnek imajı; ‘örnek vatandaş’ kalıbına girebilmek için hakiki benliklerini reddederler. Devlete ve onun toplumuna itaat etmek yerine yani devletin bireyden olmasını istediği karaktere, örnek yurttaş imajına teslim olmak yerine "hakiki bene, özgür olması gereken bene" ulaşmak ve bilinçli bir egoist olmak gerekir. İşbirliği içinde yaşamak insan tabiatının zarurietiyi olduğundan ötürü rasyonel ve egoist kişi sosyal organizasyonları tesis etmek zorunda kalacaktır. Lakin egoistlerin kurduğu bu yeni yapı, devletler çağında çizilmiş ‘örnek yurttaş’ imajından değil, doğrudan bireylerin gerçek kimliklerinden ve arzularından hasıl olacaktır. İnsanı hakiki kimliğine ve özgürlüğüne kavuşturmak devletlerin vazifeleri arasında değildir bu sebeple her ne biçim ve adda da olsa devletler yok edilmelidir. "Gövdesi halk, ruhu devlet olan bu sistemin yöneticileri beni bugüne kadar zorla yönettiler. Bazıları ise devleti ve halkı daha insancıl daha mantıklı bir boyuta doğru genişletmeye çalıştı lakin bu yalnızca köleliği yaygınlaştırdı.”¹⁸ Stirner’a göre, insanlar hakiki özgürlüklerine kavuşmak istiyorlarsa bunun için sorumluluk almak ve mücadele etmek zorundadırlar. Özgür olmak isteyen kimse öncelikle kendini özgür bırakmalı, toplumun yalanlarına ve devletin propagandalarına kanmak yerine aslında ne istediğini ifade etmeli ve peşine düşmelidir.

Egoizm, genellikle tahrip edici bir kavram olarak kabul edilse de Stirner’in fikirleri egoizm için bambaşka bir bakış açısı sunmaktadır. Yanı sıra, Stirner’in bu bakış açısı bireyselci anarşizmin felsefi dayanağı niteliğindedir.

2.2.MÜŞTEREKÇİ ANARŞİZM VE MÜŞTEREKÇİ ANARŞİSTLER

Müşterekçi (mutualism) anarşizm, ilk kez Pierre Joseph Proudhon tarafından teorize edilmiş bir anarşist ekonomi kuramıdır. Kurama göre, devletler yok edilmeli ve halklar federasyonlar şeklinde örgütlenmelidir. Her federasyonun bünyesinde ise bir müşterek banka (mutual banking) açılmalıdır. Bu bankalar federasyondaki müşterilerine çok düşük bir faizle müşterek para ve para yerine geçen müşterek banka notu vermelidir. İnsanlar aldıkları müşterek paralar ile istedikleri üretimi yapabilir ve gelirleri ile bankaya olan borçlarını geri ödeyebilirler. Kurama göre, faizsiz borçlanabilme imkanı verilmesi ve vergi alacak bir devletin de olmaması sebebiyle

¹⁸ Stirner, a.g.e

Üretim ve tüketim Őimdikine nazaran misliyle artacaktır. Böylece insanoğlu, devletin otoritesinden müşterekçi sistem sayesinde kurtulacaktır. Yanı sıra insanlar istedikleri üretimi kendi kalifiyelerine, arzularına göre yapabilme gücüne de eriŐeceklerdir. Müşterekçi anarşistler devlet ve vergilerinin yanı sıra faize ve kiraya da karşı çıkmışlardır. Müşterekçi anarşistlere göre, faiz ve kira emeksiz yani haksız kazançtır. Müşterek bankaların masraflarını çıkaracak kadar az bir faiz dışında her türlü faiz çeŐidi gasptır. Müşterekçi anarşistler arasındaki faize ve kiraya yönelik bu genel tutum, müşterekçi anarşist ekolün bir kaidesi olarak anlaŐılmamalıdır. Müşterekçi anarşizm temelde yalnızca devletsiz bir sistemde, müşterek bankaların müşterilerine çok düşük bir faizle müşterek para borcu verdiği bir sistemi tanımlar. Bu sistemi savunan müşterekçi bir anarşistin kirayı ve faizi hak addetmesi önünde bir engel de yoktur.

2.2.1.Pierre Joseph Proudhon (1809-1865)

Proudhon, 1840'da kendini anarŐist addeden ilk fikir adamıdır.¹⁹ AnarŐi içinde hićbir ekol, hićbir fikir yahut bir fikir adamı anarŐinin merkezinde değildir. AnarŐinin bir merkez ekolü yoktur zira anarŐizm ‘kiŐiden kiŐiye, iklimden iklime’ deęiŐebilir. Buna karŐın Proudhon, bütün anarŐist fikir insanları arasından, gerek kendini ilk kez anarŐist addeden kiŐi olmasıyla gerek çarpıcı vecizelerine iktisadi dayanaklar arama çabasıyla bir adım öne çıkmıŐtır.

Proudhon, müŐterekçi ekonomik sistemin anarŐide fikir babasıdır. Kurama göre hićbir sınıfa ayrıcalık tanımayan bir sistem sayesinde, hiyerarŐik düzene ve devlet destekli Őirketlere ihtiyaı olmadan herkes bir miktar üretim gücüne sahip olabilir. Yanı sıra birey, kaynakları istediği üretimi yapmak için sarf edebilmeli ve üretimini pazara çıkarıp rahatça alıŐ-veriŐ yapabilmelidir. Proudhon'un insanlığa bu hakları sağlayabileceğine inandığı sistem, müŐterekçi ekonomik sistemdir ve bu sisteminin temelinde de müŐterek bankacılık vardır. MüŐterek banka, devletlerin olmadığı bir dünyada, isteyen bireye üretim yapabileceği kadar parayı, çok düŐük hatta hemen hemen yok denecek ölçüde bir faizle borç verecek olan kurumdur. KiŐi aldığı bu parayla üretimini yapacak ve isteyen her istediğiyle alıŐ veriŐini gerçekleŐtirebilecektir. Proudhon, alıŐ-veriŐ esnasında müŐterek bankaların ara bulucu görevi görebileceğini,

¹⁹ Rolf Cantzen, “*Daha Az Devlet Daha ok Toplum*”, (ev. V. Atayman), Ayrıtı Yayınları, 2000, s.39

taşınabilir ürünler bir yere depolandıktan sonra buradan ihtiyacı olan herhangi birine müşterek bankalar aracılığıyla ulaştırılabileceğini fikretmiştir.

Proudhon'un en meşhur vecizlerinden birisi “mülkiyet hırsızlıktır”²⁰ sözüdür. Proudhon, toplumun imalatı olan mülkiyeti aynı zamanda toplumun çözülüşü ve bozulması olarak nitelendirmiştir. Lakin Proudhon bir komünist değildir yani mülkiyetin illaki komünün olması gerektiğini ve bireysel mülkiyetin suç olduğunu savunmamıştır. Proudhon'un hırsızlık addettiği mülkiyet, hak ile kazanılmış bireysel mülkiyet değildir. Kirayla, faizle, toprak ağalığıyla yani emek vermeden kazanılan mülkiyet gasptır. Hiçbir sömürü amacı taşımadan sadece işleme-kullanma amaçlı sahiplenmiş mülkler ise haktır. Proudhon'a göre mülkiyet; hediye verme, miras bırakma, başkasına devretme gibi birçok farklı yönüyle tanımlanabilir ancak kritik nokta (haksız yere) mülk kazanmaktır. Proudhon'un ‘mülkiyet artırımı hakkı’ ile mülkiyet hakkı birbirine karıştırılmamalıdır. Mülkiyetin satışı, takası, hediye edilmesi, tüketilmesi vb. konular mülkiyet hakkına girmektedir ve Proudhon'un eleştiri tahtasında ise haksız yere mülkiyet artırımı hakkı vardır.

Proudhon’a göre; mülkiyet artırımı, mülk sahibi tarafından legal bir hak olarak addedilse de aslında gasptan başka bir şey değildir. Mülk sahibi ürününü satmak için kâr elde etmek ister ve bu hak, devletler tarafından mülk sahibine verilmiştir ancak sorun o ki bu sistemde mülk sahibi sattığı ürünü ekip-biçmek, bizzat hasatını yapmak yani üretmek zorunda değildir dolayısıyla sistem bireye emek vermeden mülkiyet kazanma hakkı tanımaktadır. Bundan ötürü Proudhon'a göre, mülkiyet artırımı "matematiksel ve fiziksel olarak imkansızdır."²¹ Zira mülk kazanma ve bunu artırma hakkı iş gücü olmadan üretmek gibidir ama emek olmadan üretim olamaz. Haksız yere mülkiyet kazanan kişi, işçilerin sırtından lüks bir hayat sürer ve bunu yapmak içinse neredeyse hiç emek vermez ya da verdiği emeğin çok üstünde bir kazanç elde eder. Hak ile kazanmış olsun ya da olmasın, mülkiyet sahibi bile devletli sistem içinde ezilmektedir zira mülk sahibi, mülkün üstünde hak ilan edebilmek için vergisini vermek mükellefiyetindedir.

Proudhon, birçok emeksiz kazanç yolu olduğundan bahsetmiştir ve bunları birkaç başlık altında incelemiştir. Proudhon’un ‘emeksiz kazanç’ olarak addettiği

²⁰ Charles A. Dana, “Proudhon and his Bank of the People”, 1896, http://dwardmac.pitzer.edu/anarchist_archives/proudhon/dana.html#7, (22/10/2015)

²¹ P. J. Proudhon, “*What is Property*”, (çev. Benjamin R. Tucker), Princeton, 1876, s. 153

uygulamalardan biri kiradır. Mesela, çiftçi kullanım hakkından ötürü mülk sahibinde kira vermek zorunda kalır ama o toprağı var eden asıl mülk sahibi aslında kimdir? Neticede mülk sahibi toprağı yaratan kimse değildir. Prodhon, mülkiyeti işlenmesiyle ilişkilendirmiştir. Mülkiyet ancak işleyen ve kullananın olmalıdır. "Fransa'da yaşayan ve New York'daki evinden kira alan kişinin elinden New York'daki evi çıkarıp kiracıya verirse ev sahibi aslında ne kaybeder? Bir sahibin kölesini kaybetmesidir bu."²²

Bir tarım arazisi ekip-biçme yeridir. Tüm iş gücü ve ekip-biçmeyi yapan çiftçi olmasına karşın mülk sahibi bundan kâr elde etmektedir. Proudhon'a göre mülk sahibinin işi; çiftçiye karın tokluğuna köleliğe razı edip, kendisi de efendisi olup, zorla bu mutabakatı sağlayıp çiftçiye soymaktan ibarettir. Değerleri var eden insan endüstrisidir. Değerler doğal olarak oluşmuş değildir. "Balıkçı olmadan denizler balık arzında bulunmaz."²³ Aynı şekilde kapital, alet-edevat ve makineler de tek başına hiçbir şey üretemezler. Demirci olmadan çekiç üretemez. İnsan eli değmeden bir şey üretime dönüşemez. Durum bundan ibaret olmasına karşın mülk sahibi mülkiyet kazanma hakkını ne üzerinden elde etmektedir? Mülkünün verimli olduğunu iddia ettiği için mi? Ya da 'mülküm' dediği alet-edevatın kullanım hakkı için mi?²⁴ Emek vermeden mülküne mülk katan mülk sahibi, üreten kendi olmadığı halde yalnızca mülk sahibi olduğuna bu sistemde öyle inanılıyor diye üretmeden karşılığında bir şeyler bekleyendir. "Mülkiyet kazanmanın hakiki adını söylemekten çekinmeyelim, hırsızlık hakkı."²⁵

Proudhon'a göre, emeksiz kazanımlardan biri de mirastır. Ancak imtiyazlı bir azınlık zengin imkanlar içinde doğar. Çoğu insan ise hayatları boyunca imtiyazlı insanların sahip oldukları imkanlara sahip olamazlar. Yoksul ailelerin çocukları yokluk sebebiyle tıpkı velileri gibi zengin ve imtiyazlı kesimin işçileri olmaya mahkum olurlar. Zengin ailelerin çocukları ise velilerinden miras olarak 'efendilik' nişanını alırlar. Birileri zengin birileri fakir doğduğu müddetçe emeğin üzerindeki sömürü engellenemez. O halde adil ve özgür bir yaşam için mirasın da ilga edilmesi şarttır. Proudhon'a göre miras bireye değil komüne bırakılmalıdır. Böylece bir kesimin nesiller

²² P. J. Proudhon, "Letters to Frederic Bastiat", 1849, http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/proudhon/interestletter1.html, (22/10/2015)

²³ Proudhon, "What is Property", (çev. Benjamin R. Tucker), Princeton, 1876, s. 164

²⁴ Proudhon, a.g.e, s. 165

²⁵ Proudhon, a.g.e, s. 177

boyunca efendi geri kalanının ise asırlardır köle olduğu bu adaletsiz sistem yok olacaktır.²⁶

Proudhon'un emeksiz gasp diye nitelendirdiği uygulamalardan biri de faiz yani paradan para kazanmaktır. Proudhon'a göre "faiz avareliğin ödülüdür, eşitsizliğin ve sefaletin en önde gelen sebeplerinden biridir."²⁷ Proudhon, faizin hiçbir mantıklı yanının olmadığını ve hiçbir ahlaki temele dayanmadığını iddia etmiştir. Emeksiz kazandıran bu uygulamanın toplumda eşitsizliği yarattığını savunan Proudhon, bu savı için bir de misal vermiştir:

Eğer benim elimdeki mülkün yarısını siz bana borç vermiş ve sizin elinizdeki mülkün yarısını ben size borç vermişsem o zaman karşılıklı ödediğimiz faiz eşit miktarda olurdu ancak toplumda işler böyle yürümüyor. Kimsenin borcu kimseye denk değil dolayısıyla kimsenin faiz miktarı birbirine uymuyor. Faiz bir eşitliği değil eşitsizliği yaratıyor.²⁸

Proudhon'a göre, faiz alelaide bir soygundur ve apaçık tefeciliktir. İktisadın temel gayesi ise itidali sağlamak yani orta yolu, dengeyi bulmaktır ancak bu en temel arayış faiz sayesinde mahvolmaktadır. 'Kapitalin ödülü' olan faiz yalnızca tefeciliktir. Ürünün fiyatı maaş ve faiz üzerinden hesaplanırken tek gelir kaynağı maaşı olan bireyden bu ürünün faizle hesaplanmış bedelini beklemek soygundan başka bir şey olamaz. "Faizle birlikte emek avareliğe mahkum edilmiştir, sermayenin ise her türlü vurgununun önü açılmıştır."²⁹

Proudhon, matematiksel ve fiziksel olarak imkansız olan mülkiyet sisteminin arkasındaki asıl suçlu olarak devleti işaret etmiştir. Hükümet yalnızca bir kamu ekonomisidir ve ulusun mülkiyeti üzerindeki yönetim gücüdür. Yurttaşlar ise bu ulusun içindeki hissedarlar gibidir. Adil bir yönetimde herkesin mecliste bir söz hakkı vardır ama mülkiyet rejimi altında sözü geçen mülk sahibidir. Kim daha çok mülk sahibiyse meclisin sesi onun çıkarları için yükselir. "Mülkiyet tiranlığın anasıdır"³⁰

Proudhon'un "adaletsiz" olarak addettiği kapitalist sistemde işçi yani üreten el yalnızca mülk sahibi için çalışır ve mülk sahibi hiçbir emek vermeden, işçinin emeği üzerinden mülküne mülk katar. Tabiat insana bir akıl, yürek ve irade bahşetmiştir halbuki mülkiyet yalnızca kimisine nasip olur. O kimse ise bu sistemde oyların

²⁶ Rolf Cantzen, *Daha Az Devlet Daha Çok Toplum*, (çev. V. Atayman), Ayırıtı Yayınları, 2000, s.39

²⁷ P. J. Proudhon, "Letters to Frederic Bastiat", 1849, http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/proudhon/interestletter1.html, (22/10/2015)

²⁸ Proudhon, a.g.e

²⁹ Proudhon, a.g.e

³⁰ P. J. Proudhon, *"What is Property"*, (çev. Benjamin R. Tucker), Princeton, 1876, s. 207

çoğunluğunu alır ve işlediği suçun ‘adil’ olduğunu iddia eder. Halbuki tabiatla mülkiyet kendiliğinden var olmuş yani doğal olan bir kavram değildir. Emeksiz mülkiyet insanın kendisine söylediği bir yalandan ibarettir. "Üreten kapital değil, işçidir."³¹

Proudhon'a göre, kapital tüm varlığını işçinin sırtından ve emek vermeden kazanmaktadır. Kapitalist, hiçbir üretim faaliyeti içinde olmamasına rağmen aslan payını alır, haksız yere mülküne mülk katar. Halbuki kapital olmadan da yaşayabilmek pekala mümkündür ama işçi olmadan, üretim olmadan yaşanılmaz. Üretimi yapmamız için bize ham maddeyi sunan tabiatın kendisidir, patronlar değildir. İşçi, patron olmadan da yaşayabilir ve patron olmadan da üretebilir. Proudhon'un emek ve kapital portresi basit bir örnekle izah edilebilir. Bir inşaatın yapılışı basit hatlarıyla ele alınacak olursa; inşaatı yapacak işçi, işçilerin koordinasyonunu sağlayacak şef ve inşaatın projesini çizecek mimarın üretim faaliyeti nihayetinde bir bina inşa edilir. Üretimi yapan aslında işçiler ve mimardan başka kimse değildir lakin patron, ürün üzerinde mülk olur ve sistemin yasaları ise patronun bu iddiasını yasal addeder böylece patron kârını elde edecek şekilde bu inşaatı satar. Hiçbir üretim faaliyetine katılmayan patron aslan payını alır, bütün emeği veren işçi ise patrona göre misliyle az kazanır. İşçileri, şefi ve mimarı bir binanın inşasından azledersek o bina inşa edilmez ancak ya patronu azledersek? Tabiat patronu koltuğundan ettik diye ham maddeyi sağlamaktan vazgeçecek değildir. İşçi ve mimar, patronsuz da bir binayı inşa edebilecek kalifiyede kimselerdir. O halde, işçi o binayı patronsuz inşa edecek güce kavuşursa ürününü bizzat kendi satar ve emeğinin hakkını kendisi kazanır. İşte Proudhon'un müşterek bankacılığı, işçiye bu gücü verip patronluğu kaldırmayı gaye edinmiş bir ekonomik sistemdir.

Proudhon'a göre, kapitalist sistem ‘özgürlük’ adı altında pazarlansa da aslında her yerinden kölelik akmaktadır. Tabiatla var olan ve emeğin ürüne dönüştürdüğü ham madde üzerinde tekel kuran kapital bu ürünleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanır ve istediğince kullanımını limitler. Böylece zaten doğuştan babasından yüklü bir mirasla doğamamış olan işçi, kapitalist tekellerin ambargoları yüzünden ham maddeye de ulaşamaz ve babasından miras aldığı yoksulluğu bir ömür boyunca taşıyıp aynı babası gibi kendi de oğluna bırakır. Halbuki tabiat ham maddeyi insanoğluna bir şart ve taahhüt yahut tapu karşılığında vermez o halde tabiatın mahsulü herkes içindir, sadece

³¹ Charles A. Dana, "Proudhon and his "Bank of the People", 1896, http://dwardmac.pitzer.edu/anarchist_archives/proudhon/dana.html#7, (22/10/2015)

birileri için olduğu iddia edilemez. Bu hakikate karşın; kapitalist, yaptığı istihdam ve üretime olan katkısı ile kendini savunmaktadır halbuki kapitalistin, tabiatın bize sunduklarını kendi çıkarınca kullanması neticesinde üretim olması gereken kapasitesinin altında ve uygulanması gereken yöntemlerin dışında vuku bulmaktadır. Şayet kapitalistlerin kaynaklar üzerindeki imtiyazlı elleri kaldırılacak olursa herkes üretime katılacaktır.

Proudhon, adaletsiz kapitalist sistemi ayakta tutan hayali direğin hükümet parası olduğunu iddia etmiştir. Para, takasın ötesine geçilmiş daha komplike bir pazarda, pazarın da sahibi olan ülke liderinin namında basılmıştır. Altın ya da gümüş paranın aksine, paranın çağımızdaki asli değeri, hakiki değeri değil, üzerindeki damga suretiyle oluşan sembolik değeridir. Lakin bu sembolik paranın piyasaya sürülmesi için de devletler bu paranın bir kısmını hakiki bir değer ile temellendirmek zorunda kalmışlardır. Para, piyasaya sürülmeden banka taahhüdünde kullanılabilse de paranın ardında kısmi bir hakiki rezerv olması şarttır. Bu sebeple, elinde yüklü miktarda hakiki ticari mülkü bulunduranlar piyasadaki sembolik paranın akışına da yön verirler. Yanı sıra sembolik değeri olan parayı kapitale biriktirmek çok daha kolaydır. Böylece devlet, bireye haksız mülkiyet artırımı yapma yani bir kapital inşa etme imkanı vermektedir.³² Kapitalistlerin elindeki bu güç ise kolaylıkla bir despotluğa dönüşmüştür. Bu güce sahip mülk mülkleri ulusların hukukunu kendi çıkarları doğrultusunda kolayca esnetmektedirler ve doğrudan devletlere, hükümetlere dayatma yapabilmektedirler. Proudhon'a göre, devletten kudretli kapitalistlerin var olduğu bir dünyada devletlerin herkes için adalet sağlayabilmesinin, herkese eşit fırsat verebilmesinin imkanı olamaz.

Proudhon, devleti ve sermaye sahibini bir suç çetesi gibi resmetmiştir. Devlet sözde insan haklarını korumaktadır ancak koruduğu tek şey sermayenin çıkarlarıdır. Sermaye sahipleri devletten imtiyazlar ister, bu istekleri için ekonomik güçlerini dayatırlar. Sermaye, mülklerinin elinde yığılırken devlet yöneticileri de bundan payını alır böylece sömürü sistemi akıp gider. Para ise kara deliğe çekilmiş gibi kapitale yığılır durur. Emeği veren ve üretimi yapan işçi ise hayat boyunca amansız bir köleliğe

³² Proudhon'un iddiasına göre müşterekçi sistemde üretici, müşterekçi bankadan iş yerini kurması için ihtiyacı olan parayı alıp üretimini gerçekleştirecektir. Müşterekçi bankanın hiçbir kar amacı olmadığı için banka yalnızca çalışanların giderini karşılayacak kadar cüzi bir faizle yetinecektir. Müşterekçi banka verdiği borcu üreticinin ürününün satılması ile geri kazanacaktır. Yani müşterekçi bankanın kasasından çıkan her miktar paranın piyasada maddi bir karşılığı olacak, müşterekçi para doğrudan bir ürün miktarını temsil edecektir. Bu sebeple sembolik para ilga edilecek ve piyada maddi karşılığı olmayan sembolik parayı istifleyerek kapital inşa etmek imkansız hale gelecektir.

mecbur bırakılır. Proudhon, bunun çaresinin de müşterekçi ekonomik sistemde olduğunu iddia etmiştir. Bankadan aldığı ‘neredeyse faizsiz’ parayla üretimini yapan işçi ihtiyaç duyduğu başka ürünleri almak için üretimini diğer ürünler ile takas edecek, bu takas için müşterek bankalar da aracı olacaktır. Her miktar paranın karşılığı bir üretime denk geleceği için müşterek bankaların vereceği ve para yerine geçen banka belgeleri şimdiki ekonomilerde olduğu gibi kendi kendine şişip durmayacak ve kapitalistlerin eline de yığılmayacaktır. Böylece haksız mülkiyetin, despotların, tekellerin, kapitallerin... hayat imkanı bulamayacağı, aracılık adı altında tefecilik yapamayacakları adil bir ekonomik sistem inşa edilecektir.³³

Proudhon, günümüz dünyasının ekonomik çarklarının işçiyi köleleştirip sermaye sahiplerini şişirmekten başka bir gayeye hizmet etmediğini savunmuştur. Krediler işçiye yardımcı olması gerekirken mevcut sistemde genellikle aracı kurumların elindedir. Proudhon'a göre; eğer krediler işçiye verilseydi, işçi yalnızca kendisi için çalışır ve patronların boyunduruğundan kurtulurdu. Proudhon'un müşterek bankaları ya da “insanların bankası”, sosyal fonksiyonları göz önüne alarak, doğrudan halk tarafından yönetilip, krediyi üretime katılmadan parayı parayla şişiren sermaye sahiplerinden elinden alıp halkın eline, emekçinin eline verecektir.³⁴

Proudhon'a göre, düzen insanların kolektif çalışmalarının ürünüdür. İnsanın tabiatında düzen vardır. İnsanlar tabiatlarındaki bu hakikatle yüzleşince tiranlığı değil eninde sonunda özgürlüğü seçeceklerdir. Devlet, yönetim kisvesi altında her şeyin üzerinde otorite sahibi olur, insanlara özgürlüğü verdiğini iddia etmek suretiyle tiranlık kurarlar. Siyasi partiler kendi çıkarları için sürekli birbirleriyle çatışır çünkü tek saygı duydukları ve umurlarında olan kendi çıkarlarıdır. Kendi çıkarları için halkı dahi birbirine düşüren siyasi partilerden özgürlük ummak abestir. Proudhon, her türlü otorite, devlet ve hükümet şeklinden vazgeçmek gerektiğini savunmuştur. Partiler ve kralların insanları yönetme hakkı yoktur. İnsanları tek elden yönetmenin ahlaki bir temeli yoktur. Partiler kendi çıkarları için birbirine düşürdüğü halktan topladıkları oylar ile yönetimlerini meşrulaştıramazlar. Kralların ilahi kudretin isteğiyle yöneticilik vazifesini edindikleri iddiası ise yalandır. Böylesi yönetimlerden insanlık için medet beklenmez. Değişim ancak ve ancak insanların elindedir ve halkın inisiyatifiyle gerçekleşecektir.

³³ P. J. Proudhon, “*Makaleler*”, (çev. M. Tüzel), İstanbul, Birey Yayınları, 1992, s. 21

³⁴ Charles A. Dana, “Proudhon and his “Bank of the People”, 1896, http://dwardmac.pitzer.edu/anarchist_archives/proudhon/dana.html#7, (22/10/2015)

Devletin siyasi ve ekonomik organları, bürokrasisi ve bankaları bir kez yok edildi mi bireysel özgürlüğü sonuna kadar sağlayacak ve kapitalizmi ebediyen bitirecek bir diğer adım atılmalı ve devletsiz halklar, federasyonlar şeklinde örgütlenmelidir. Proudhon, demokrasiyle övünen ve bunun üzerinden varlıklarını yasallaştıran devletlerin eğer gerçekten iddia ettikleri gibi demokratik iseler insanlara özgür federasyonlar kurabilme hakkını vermeleri gerektiğini savunmuştur. Proudhon, toplumla yönetim arasındaki sözleşmenin nasıl adil bir sözleşme olabileceğine değinmiş ve ‘adil bir sözleşmeyi’ şöyle tanımlamıştır:

Demokrasinin de gerektirdiği gibi, bir politik sözleşmenin iki tarafın da çıkarlarına uygun olabilmesi için sözleşme şartlarının makul sınırlar içinde olması ve (halkla yönetim arasındaki) sözleşmenin iki tarafın da kârına olması gerekmektedir. Böyle olabilmesi için sözleşmeyi kabul eden yurttaşların devlet tarafına teslim ettiği hak miktarınca hakkı da devletten alabilmeleri gerekmektedir. Yani sıra yurttaşlar özgürlük haklarını, bağımsızlıklarını ve inisiyatiflerini tamamen elde etmelidir. Devletin garantisini verdiği ve bireyin de kendi arzusu ile kabul ettiği bazı spesifik konularda şartlar esnetilebilir. Benim adlandıracağım politik sözleşme ise federasyondur.³⁵

Daha medeni bir yaşam için federasyonlar halinde yaşamak Proudhon'a göre tek çaredir. Eğer devletler gerçekten demokratik ise ve yöneticileri bununla övünüyorsa; bu devletler, nüfusları içinden bir kesimin özgür bir federasyon kurma talebini kabul etmelidir. Devletler bunu kabul etse de etmese de kendi egemenliklerine sahip olan federasyonlar inşa edilmelidir. Federasyonların kurulmasıyla birlikte federasyonlar arasındaki iş birliği de insan tabiatından ötürü doğal olarak gelişecektir. Çünkü kurulacak olan federal kuvvetler güvenlik ve ticaret gibi konularda iş birliğine girmek mecburiyetinde kalacaklardır. Federasyonlar, ortak çıkarları paylaşacakları için kendi sistemlerini diğer federasyonlara göre ayarlamak zorunda kalacaklardır. Federasyonlar içinde ortaya çıkabilecek sıkıntılardan ötürü şimdilerde olduğu gibi kitlesel bir kargaşa ortaya çıkmayacaktır zira halkın şimdiki gibi topluca galeyana gelmesi mümkün olmayacaktır. Federasyonların kurulmasının şartı ise diktalığın ve merkeziyetçiliğin parçalanmasıdır. Proudhon, federasyonların hepsinde tarım endüstrilerinin (agro industrial) kurulacağını ve federasyonların ortaklaşa iş birliği ile sürekli birbirlerine yardım halinde bulunup olası krizlerin önüne geçeceklerini iddia etmiştir. Endüstriler, iş ve üretim açısından birbirine birebir benzemese de birbirlerini destekleyici nitelikte olacaklardır. Proudhon, federasyonlar sayesinde kapitalizmin oluşumunun imkansız

³⁵ P. J. Proudhon, “The principle of federation and the need to reconstitute the party of revolution”, 1863, <http://www.ditext.com/proudhon/federation/federation.html#3>, (22/10/2015)

hale geleceğini iddia etmiştir.³⁶ Bununla birlikte, federasyonlar iş birliklerini pekiştirerek zamanla konfederasyonlar da kurabileceklerdir. Proudhon, konfederasyonlaşma sürecinin şöyle tezahür edeceğini iddia etmiştir:

Politik bir bağlamda, iki veya daha fazla bağımsız devlet (federasyon) birbirlerinin toprak bütünlüğünü ve özgürlüklerini koruyacakları vaadi ile bir konfederasyon kurabilir. Bu konfederasyon ticari ve endüstriyel bir iş birliği, gümrük birliği kurabilir ya da amaç yollar, kanallar, demir yolları döşemek gibi ulaşım ağları inşa etmek de olabilir. Yahut kredi sağlamak ve bunun için güvence vermek de olabilir. Bu federal iş birliğinden temel gaye federal devletlerin insanlarını kapitalistlerden ve finansal sömürden korumak olacaktır. (...) Günümüzde egemen olan ve finansal feodalizmin zıttı olan bu sistemi tarımsal sanayi endüstrisi (agro-industrial federation) olarak adlandırıyorum.³⁷

Proudhon, kamu hizmetlerini devletlerin yaptığı gibi bir tekelerde toplamak yerine bu hizmetlerin federasyonlar arası ekonomik bir işlev kazanacağını düşünmüştür ve bunun da toplum nezdinde eşitliği artıracığına inanmıştır. Ulaşım, sağlık, eğitim... herkesin zaruri ihtiyaçlarıdır ve bu ihtiyaçların temini için insanoğlu nasıl bugüne kadar bir arada çalışmak zorunda kalmışsa federasyonların kurulduğu bir dünyada da işler böyle olacaktır, fark ise bu hizmetlerin devletin tekelinden alınıp halkın eline verileceği gün gerçekleşecektir. Bu hizmetleri emekçiye gördürüp ve bunları bürokrati, siyasetçisi yapıyormuş gibi bundan pay isteyen bir devlet, yerini bu hizmetleri şimdikinden çok daha verimli hale getirecek olan bilinçli bir halka bırakacaktır. Böylesi bir toplum düzeninde yeniden despotluklar da kurulamayacaktır.

Proudhon, müşterekçi ekonomik sistemin anarşideki fikir babası olarak, alın teriyle kazanılmış mülkiyetin hak olduğuna ve insanların girişimlerinde istediği üretimi yapabilmeleri için özgür olmaları gerektiğine inanmıştır. Proudhon'a göre, kolektif olarak kullanılması gereken tek şey ancak üretim araçları olabilir. Dolayısıyla Proudhon'un ekonomik sistemi bireyin özgürlüğü esastır ve her müşterekçi anarşizmi savunan fikir adamı gibi Proudhon'un fikirleri de bireyselci anarşizm içinde sınıflandırılmalıdır.

Proudhon, doğrudan komünizmi yermiş ve komünizmi otoriterlik olarak addetmiştir. Üretim araçlarının kolektif kullanılması dışında kolektif bir yaşamı savunmamıştır. Proudhon'a göre, komünizmde bireyin mülk sahipliği olmasa da

³⁶ “The economics of Anarchy”, 2009, <http://anarchism.pageabode.com/anarcho/the-economics-of-anarchy>, (22/10/2015)

³⁷ P. J. Proudhon, “The principle of federation and the need to reconstitute the party of revolution”, 1863, <http://www.ditext.com/proudhon/federation/federation.html#3>, (22/10/2015)

komünitenin vardır ve bu komünitenin sahip olduğu tek şey mülk değildir, komünite insanların iradelerine de sahip çıkmaya kalkar. Komünizmde kişinin hayatı ve yetenekleri komünitenin mülküymüş gibi görülür dolayısıyla insan köle gibidir. Neyi üreteceği ve nasıl çalışacağı kişiye emredilir. Kişinin bireysel arzuları görmezden gelinir, bunun neticesinde insan emeğinde de soğur. "Komünizm de mülkiyetçi sistemlerin de neticesi hep kötüdür. Komünizm özgürlüğü reddederken mülkiyetçilik eşitliği reddeder."³⁸

Proudhon'un müşterekçi anarşizmi insanı üretiminde ve tüketiminde özgür bırakmayı esas almaktadır. Kişi istediğini üretip istediğini satın alabilmelidir. Başında ne üretip ne yapması, nasıl çalışması gerektiğini söyleyen bir otoritenin varlığı kabul edilemez lakin komünizm öyledir ve Proudhon'a göre, "devlet komünizminde herkes eşittir, evet herkes yoksullukta ve cehalette eşittir."³⁹

Proudhon'un mülkiyet, maaş, emek... üzerine olan meşhur vecizeleri, içeriği anlaşılmadan kabul edilirse, Proudhon'un sosyal bir anarşist olduğu ya da komünizme yakın olduğu gibi bir fikir tezahür edebilir. Proudhon'un hırsızlık addettiği mülkiyet emekle kazanılmış bireysel mülkiyet değildir hatta müşterekçi ekonomik sistemin gayesi bireye istediğini üretip istediğini satın alabilme gücünü kazandırmaktır. Keza Proudhon maaşı da bir tür hastalık olarak nitelendirmiştir ancak Proudhon'un eleştirdiği maaş, kapitalist sistemin içinde işçiyi köle eden, patrona ise sömürü için yasal statü kazandıran maaştır. Proudhon'un çalışmaları sadece birkaç vecizesine üstünkörü bakılıp değerlendirilmediği vakit, Proudhon'un bireyselci bir anarşist olduğu açıktır. Kendinden sonra gelen bireyselci müşterekçi anarşistler Proudhon'un fikrini yermekten ziyade geliştirmeye, açıklamaya, uygulanabilirliğini sağlamaya gayret etmişlerdir. Kendini anarşist addeden ilk fikir adamı Proudhon bireyselci bir anarşist olarak fikir mirasının çok büyük bir kısmını bireyselci anarşist fikir adamlarına bırakmıştır.

³⁸ Proudhon, "Letters to Frederic Bastiat", 1849, http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/proudhon/interestletter1.html, (22/10/2015)

³⁹ Proudhon, "System of Economical Contradictions: or, the Philosophy of Misery: Antagonistic effects of the principle of division", 1972, <http://web.archive.org/web/20110210103842/http://etext.lib.virginia.edu/etcbin/toccer-new2?id=ProMise.sgm&images=images/modeng&data=/texts/english/modeng/parsed&tag=public&part=11&division=div2>, (22/10/2015)

2.2.2.Benjamin Ricketson Tucker (1854-1939)

Benjamin Tucker, ilk Amerikalı anarşist fikir adamlarından ve bireyselci anarşizmin öne çıkan isimlerindendir. Varlıklı bir ailenin evladı Tucker, birçok anarşistin eserlerini İngilizceye çevirmiş, yayınladığı dergilerle Amerikan halkına anarşizmi tanıtip öğretmeye çalışmıştır. Kendi ifadesiyle "ilim ışığının kaynağı" ilk Amerikalı anarşist Warren'ın fikirleridir.⁴⁰

Tucker'a göre mülkiyet emeğin hakkıdır ve rekabet üretimin katalizörüdür. Birinin diğerinden çok kazanması ve mülkiyet sahibi olması tabii şeylerdir. Asıl sorun; kazancı, vergi adı altında gasp eden, sınırlar arasında tarifeler uygulamak suretiyle ticareti baltalayan devletin ta kendisidir. Tucker'a göre, tarifeler ve vergilerin olmadığı, askeri beslemek için kaynakların devlet tarafından ordulara pay edilmediği bir dünyada refah yalnızca imtiyazlı küçük bir zümreye değil, çoğunluğa da nasip olacaktır. Ticaretin hacmi artacak, kur ve tarife engellerinden kurtulan insanlar özgürce alıp-satabilecek, tüketimin ve üretimin kapasitesi bugüne kadar görülmemiş seviyelere çıkacaktır.

Tucker'a göre devlet, zannedildiği gibi ihtiyaç duyulan düzeni ve güvenliği inşa etmez. Devlet, insani ihtiyaçlardan olan güvenlik, eğitim gibi hizmetleri yarım yamalak verir ve daha da kötüsü istismar eder. Misal, adalet ve güvenlik. Kişiler aralarında bir senet imzalayıp bazı şeyleri alıp verebilir, bundan doğan taahhüdü taraflardan biri imzalar atıldıktan sonra kabul etmezse devlet duruma el koyar ve adaleti sağlar. Devlet, başkasının canına ve malına saldıran bir katili yakalar ve tecrit eder. Devlet bunları dosdoğru ve taraf gözetmeksizin yapsa bile bu hizmetler devletli sistemin hukuk ve güvenliğinin yalnızca iyi taraflarıdır. Öte yandan devlet, kolluk kuvvetlerini ve hukukunu vergi toplamak ve vatandaşlarını zorunlu olarak askere almak için de kullanır. Halbuki kendi güvenliği için ödeme yapmak istemeyen birini güvenliği için vergi vermeye zorlamanın neresi adalettir? İnsanlar toplum halinde yaşamak için birbirine saygı duymak zorunda kalmışlardır. Sosyal hayat devletin topluma bir ihsanı değil tabiatın getirisidir. Kimisi bir diğerinin hakkına saygı duymuyorsa elbette cezalandırılmalıdır fakat bunu yapan güvenlik teşkilatı devletin yönetiminde, dayatmaların neticesinde organize edilmemelidir. Devlet dayatması neticesinde tesis edilen kurumlar asli işlevinin dışında da kullanılmakta ve açıkça istismar edilmektedir.

⁴⁰ Peter Marshall, "*Anarşizmin Tarihi İmkansız İstemek*", (çev. Yavuz Alogan), İmge Yayınları, s. 547

Tucker’a göre, devletin güvenlik kurumları devletin haracını toplayan bir mafya şebekesi gibi hareket etmektedir. Eğitim kurumları ise çocukları ‘milli hassasiyet’ kılıfı altında yalanlarla büyütmektedir. Bu kurumların işlevlerini olması gerektiği gibi yerine getirebilmeleri için gönüllülük esaslı inşa edilmeleri yani yukarıdan bir dayatmayla değil, doğrudan halkın içinden çıkan gönüllü ve kalifiye kimseler tarafından inşa edilmeleri şarttır. Eğitim, sağlık, hukuk gibi konular insani ihtiyaçlar olduklarından ötürü insanların bunlara talebi vardır o halde arz da olacaktır. İsteyen her kimse parasını ödemek suretiyle doktorunu, öğretmenini hatta din adamını bile kendi tutmalıdır. Eğer devletin bu kurumlar üzerindeki tekeli kırarsak, bu hizmetlere otoritenin eli değmeyecek ve rekabet faktöründen ötürü daha kaliteli hale geleceklerdir. Tucker, bu iddiasına şu sözlerle savunmuştur:

Nasıl ki herkesin kendi doktorunu seçme hakkı olacaksa herkes kendi din adamını da seçebilmelidir. Ne teolojide ne de tıpta bir tekel kabul edilemez. Her yerde ve her zaman rekabet! (...) Sadece tıpta değil, hijyen hususunda bile hür esaslar izlenmelidir. (...) Hiçbir dış kuvvet kişiye ne yiyeceğini, ne içeceğini ve ne giyeceğini dikte etmemelidir.⁴¹

Tucker’a göre, zorla vergi toplamak her ne kadar halk için, herkes için diye vatandaşa pazarlansa da aslında vergi adaletsizliğin ta kendisidir. Zorla vergi almak bireyin hakkına yapılan bir tacizdir. Bu adaletsizliği kırmak için halkın zorunlu vergiye karşı çıkıp ilk aşamada verginin ‘gönüllülük esaslı’ toplanması gerektiğini devlete kabul ettirmesi gerekmektedir. Böylece devletin toplum hayatındaki fonksiyonlarını zayıflacak ve zamanla devlet, yalnızca güvenliği sağlamakla mesul bir mekanizmaya dönüşecektir. Tucker, anarşiye doğru bir gidişat olduğunu ve bu gidişatın zorunlu vergilerin kaldırılması ile kemâle ereceğini iddia etmiş ve bu iddiasını şöyle ifade etmiştir:

Hakikattir ki devlet (toplum hayatının) kimi kısımlarında otoritesini kaybedip bazı kısmında da yetkisini olduğu gibi devam ettirmektedir. (...) Bu, anarşiye doğru bir gidişat, bir evrilmedir. Devletin (toplum hayatında) tacizi git gide azalmakta ve (buna paralel olarak) korumacı politikaları gitgide artmaktadır. Bu sürecin nihayetinde anarşist, devletin toplum üzerindeki son işgal kalesi ‘zorunlu vergilendirmenin’ kaldırılıp yerine gönüllü vergilendirmenin getirilmesini talep edecektir.⁴²

Tucker'a göre tefeci, üretim fazlasını mülkiyetine geçirip bundan kâr elde edendir. "Tefeciliğin üç biçimi vardır. Paradan faiz almak, araziden ve evden kira almak ve

⁴¹ Benjamin Ricketson Tucker, *“Individual Liberty”*, New York, Vanguard Press, 1926, s. 14

⁴² Tucker, a.g.e, s. 52

alışverişten kâr elde etmek."⁴³ Bu tanıma göre bankacı, üretici, tacir, ev sahibi hatta birikim yapan işçi de tefecidir. Böyle olmasına karşın toplumun büyük çoğunluğu, azınlık bir grubun sahip olduğu refaha hayatları hatta nesilleri boyunca bile erişemezler. Tucker'a göre, birikim yapmak günah değildir, asıl günah büyükbaş tefecilerin işlediğidir. Toprak ağaları ve bankacılar, işte üretim fazlasının büyük kısmını eline geçiren bunlardır. Şanslı bir azınlığı teşkil edenlere bu gücü sağlayan, etrafını imtiyazlarla çeviren ise devletin ta kendisidir. Tucker'a göre, tefeci ve devlet suç ortaklarıdır. Tefeci, devleti ve yöneticilerini besler, devlet ise tefeciyi korur ve gaspını yasallaştırır. Tucker, tefeciliğin iki büyük temeli olduğunu iddia etmiş ve bunların işleyişini şöyle izah etmiştir:

Tefecilik iki büyük tekелci temel üzerinde durmaktadır. Arazi tekелciliği ve kredi tekелciliği. Şayet bunlar olmasaydı tefecilik de olmazdı. Arazi kiralının var olmasının tek sebebi devlettir. Devlet, işgal edilmiş ya da yalan dolanla üzerine mâlik olunmuş arazilerin sözde tapularına 'yasal' nişanı verir ki üstünden vergi alabilsin. Aksi halde arazi herkes için bedava olurdu ve kimsenin (arazi üzerinde) kullanım hakkından başka bir hakkı olmazdı. Faizin ve ev kiralının var olmasının yegane sebebi de devletin yalnızca bir azınlığa ekstra kredi imtiyazları sunmasından ötürü gelir. Aksi halde kredi, rekabet hukuku uyarınca herkes için elde edilebilir olurdu. Şayet faiz ve kira olmasaydı alış-veriş neticesinde elde edilen (haksız) kâr ya hayli düşecekti ya da (haksız) kâr elde etmek imkansız hale gelecekti. (...) O halde, tarifelerle korunan işler ve patent yasalarıyla elde edilenler hariç olmak üzere; tefeci, devletin şemsiyesi altından çekilirse yok olup gitmeye mahkumdur.⁴⁴

Tucker'a göre, tefeci ve devlet arasındaki bu suç mekanizmasına bir çomak sokulursa işçi özgürlüğüne kavuşacak, kendisi için mücadele etmeye başlayabilecek, müreffeh ve hür olabilecektir. Tucker; işçiyi, emekçiyi, toplumu... özgürlüğüne kavuşturacak olan atılımları birkaç başlık altında incelemiştir. Tucker'a göre, özgürleşmek nâmına yapılması gereken ilk icraat, "bedava para" sistemine geçmektir. Genel görüş, fabrikalarda ve tarlalarda köleden bir farkı olmayan işçi ve emekçiye evvela kendi özgürlüklerini kazanmaları için karşılıksız toprak tahsis etmektir ancak Tucker'a göre bu çare değildir. Emekçiye arazi tahsis etmek özgürlük bahşetmek olamaz. Kıtlık, masraflar, vergi vb. giderler ziraat yapan kişiyi kendi arazisine köle yapacaktır. Şayet bedava para sistemine geçilirse işçi, istediği sektöre girebilecek ve özgürlüğünü kazanacaktır. Arazi kirası haricinde bütün tefecilik şekilleri de böylece yok olacaktır. Toprak ağalığı meselesini çözecek olan elbette tam tekmil yapılacak bir arazi reformudur ama yalnızca arazi reformu yapmak, insanlığın kanayan yarası köleliğe çare

⁴³ Tucker, a.g.e, s. 88

⁴⁴ Tucker, a.g.e, s. 88-89

olmayacaktır. Bu sebepten ötürü Tucker, özgür toplumun atması gereken ilk adımın bedava para sistemine geçmek olduğunu savunmuştur.

Özgür toplumu yaratacak bir diğer atılım ise özgür bankacılıktır. Tucker’a göre, özgür bankacılık neticede müşterek bankacılığa dönmek mecburiyetindedir. Hükümet bankalarının sebep olduğu her türlü masraf devlet güvencesi adı altında maskelense de aslında bu masrafların güvencesi kamu hazinesi yani halkın ta kendisidir. Yanı sıra faiz politikaları tefeciliğin esaslarındandır ve hükümet bankaları faiz gelirleriyle üretim fazlasını elde eden büyükbaş tefecilerdendir. Halbuki müşterek bankacılık sisteminde üretim yapmak isteyen birey, faizsiz ya da çok düşük bir faiz oranıyla bankadan borç alacak ve bu borç bizzat borçlunun üretiminden tahsis edilecektir. Böylece masraflar halkın sırtına değil yalnızca borçluya yüklenecektir. Yanı sıra tefeciliğin esaslarından biri olan faiz düzeni de böylece yok olacaktır. Tucker, müşterek bankacılığı anarşizmin en temel fonksiyonlardan biri addetmiş ve bunu şöyle ifade etmiştir:

Müşterek Bankacılık anarşizmin temel doktrini değildir ama özgür bankacılık öyledir. Özgür bankacılık ise eninde sonunda müşterek bankacılığa dönüşecektir ve müşterek bankacılıkta işçiyi sefaletten kurtaracak ilk büyük adımı atmaktır. Bu sebeple müşterek bankacılık fikri neredeyse anarşizmin temel doktrinlerden biri olarak görülebilir. Özgürlük ancak mutlu bir dünya inşa edebiliyorsa kıymetlidir, bunun içinse bankacılıktan ziyade özgürleşmesi zaruri olan başka bir şey yoktur.⁴⁵

Tucker, çağın ekonomik esaslarından birinin özel mülkiyet ve faiz arasındaki ilişki olduğunu, faizin bu ekonomik esaslar sebebiyle özel mülkiyetin varlığı ile hasıl olduğunu ifade etmiştir. Faizi tefeciliğin esas dayanaklarından biri addeden Tucker, faiz düzenini ve tefeciliği yok etmek gerektiğini de savunmuştur. Ancak Tucker, çağın birçok sosyalist, komünist ve sosyal anarşist fikir adamlarının aksine, ‘özel mülkiyet varsa illaki faiz de olmalıdır’ fikrinin bu ekonomik sistemin bir çarkı olduğunu ve sistem değiştirilirse özel mülkiyetin varlığına rağmen faizin de neredeyse yok edilebileceğini savunmuştur. Hem faizi sistemden çıkarmak hem de insanlara istediğini alıp-satıp-üretebilme imkanını sunmak bireyin özgürlüğü için zaruridir. Müşterek bankacılık sisteminin inşası ile birlikte, birey çok düşük faizde bir miktar parayı bankadan ödünç olarak alacak ve bireyin yaptığı üretim üzerinden banka borcun tahsilatını yapabilecektir. Böylece birey üretime katılacak, kâr elde edecek, kazancıyla özgürce istediği sektöre yönelebilecek ve istediğini tüketebilecektir. Sermayenin artmasıyla birlikte faiz de düşüşe geçecek ve bu süreç neticede faizin tamamen yok

⁴⁵ Tucker, a.g.e, s. 127

olmasına sebep olacaktır. Tucker'un bahsettiği sermaye artışı elbette gitgide şişen bir kapitali ifade etmemektedir. Tucker'a göre, kapitaller yıkılmalı ve kapitalin sahip olduğu refah çoğunluğun eline geçmelidir. Bunun içinse faizin kaldırılması şarttır. Tucker, kapitalin kazancıyla eş orantılı olarak faiz oranlarının düştüğü yönündeki varsayımın son derece yanlış olduğunu, kapitalin kazancına göre faiz oranlarının da arttığını iddia etmiştir.⁴⁶

Halihazırdaki değişken kur ve değer sistemi sebebiyle piyasa şartlarından bihaber kimse, piyasa şartlarına bağlı olarak değişen fiyatlar nedeniyle ciddi zararlar edebilir, yanı sıra işin simsarı da hiçbir üretim yapmadan kârına kâr ekleyebilir. Tucker'a göre, bunun önüne geçmek için müşterek bankacılık sistemine geçtikten sonra değerlere sabit bir standart tayin etmek arz etmektedir. Bu standart değer sayesinde piyasadaki miktarın azalıp artmasına veya el değiştirmesine yahut diğer değerlerdeki oynamalara karşın değer standardı değişmeyecektir. Tucker da diğer müşterekçi anarşistler gibi altın, kağıt para ve bütün değerlerin bir standart üzerinden bankanın vereceği ve aynı değerdeki banka notu ile karşılanabileceğini savunmuştur.

Tucker, bedava para sisteminin arazi tefeciliğini kırmayacağını ve bunun için geniş çaplı başka bir arazi reformu yapılması gerektiğine savunmuştur. 'İnsanların toprağı', üzerinde ekim yapıp emek verenin hakkıdır. İnsanların toprağı üzerinde sahipler ve kölelere yer alamazlar, insanların toprağı özgür insanların mülkü olmalıdır. Tucker'a göre, 'özgür insanlar' sınıfsızdır, özgür insan devletin tokmağından korkup kira ve vergi vermez. Toprak ağalığı, arazi kirası ve devlet vergisi özgür insanlar kendi topraklarına mâlik olunca tarihe karışacaktır.

Tucker, insanın tabiatı gereği ucuzu almak istediğini ve bu içgüdünün devletli kapitalist ekonomiyi yıkıp özgür bir toplum kurmak için bir anahtar olduğuna inanmıştır. Özgür bankacılığın inşasından sonra mallar yalnızca üretim maliyetine satılırsa paradan alınan faiz ortadan kalkacaktır, yanı sıra kapitali oluşturan ve hiçbir tabii denge gözetmeksizin üst üste yığılan ticari mal üretimi yani savurganlığı da böylece bitecektir.

İnsanların ihtiyacı olan ürünleri nasıl elde etmesi gerektiği konusu sosyalist ve komünist birçok fikir adamı tarafından da tartışılmıştır. Tucker, açık bir dille devlet sosyalizmini şart koşanların insanları özgürleştirmek peşinde olmadıklarını ve başarılı

⁴⁶ Benjamin Ricketson Tucker, *"Instead of a Book"*, New York, 1897, s.194

olurlarsa tek yapacaklarının insanların boynuna yeni ilmikler geçirmek olacağını savunmuştur. Şayet insanlara üretim yapabilmeleri için gereken miktarı özgür bankalar aracılığıyla verirsek ‘özgür insan’ istediğini üretip satabilecek ve istediğini de alabilecektir. Tucker'a göre; arazi reformu, bedava para sistemi, standart değerler... minvalinden ekonomik bir sisteme erişmiş özgür bir toplumda üretim ve tüketim hacmi de hayli yüksek olacaktır ve bu da satış fiyatını eninde sonunda üretim maliyetine eşitleyecektir. Bunun için bir devlete, insanları sopayla hizaya getirmeye çalışan yöneticilere hiç gerek yoktur. Tucker, devlet sosyalizmini savunanların arzu ettikleri şeyin, idareciyi değiştirip otoriteyi bir başkasının kurmasına müsaade etmek olduğunu iddia etmiştir. Sistemin adı ‘sosyalist’ olarak değişse de insanın üzerinden baskı aynı olacaktır. Kas gücüyle ya da entelektüel vasfıyla diğerinden daha çok emek veren, daha çok çalışan insanın emeği ise devlet sosyalizmini savunanlara göre kalifiye olmayan diğer insanlar arasında bölüşülmelidir. Özgür insanlar böyle bir şeyi adil olarak göremez, zaten bu insan tabiatına da aykırıdır. Yaptığı işin en titiz, en mümtaz ürünlerini veren kişi ile kaba saba iş gören amatörler aynı kefeye koyulursa işi bilen adamlar ve kalite anlayışı da piyasadan yok olmaya başlayacaktır. Tucker, esas olanın fırsat eşitliği olduğuna inanmış ve bu savını şöyle savunmuştur:

Özgürlük; faizi, (haksız) kazancı, tekelleri, vergileri, emeğin sömürsünü yok edecektir evet ama ‘özgürlük’ bir işçilik ile diğeri arasındaki bariz farkı (kaliteyi) yok edemez (...) Bazı insanlar herkesin her açıdan eşit olması hayaliyle yaşayabilirler, peki ama ben öyle birisi değilim. Eğer özgürce yaşıyorsam ve varlıklılıysam benle aynı haklara sahip ve varlıklı komşum için oturup da ağlamam. Özgürlük eninde sonunda herkesi zengin edecektir ama herkesi eşit ölçüde zengin etmeyebilir. Otorite ise belki her insanı aynı derecede mülk sahibi edebilir, evet! Otoritenin herkesi aynı derecede yoksul edeceği ve eski günleri aratacağı kesindir.⁴⁷

Tucker, kimi anarşist ve komünist fikir adamlarının aksine ‘maaş sisteminin kaldırılması’ iddiasına da karşı çıkmıştır. Ona göre maaş sebebiyle işçinin patronun eline muhtaç olduğu sistem, rekabetin devlet tarafından baltalandığı bu bozuk sistemdir. Maaşı kaldırmayı işçiyi özgürleştirmenin tek çaresi olarak görmek yanlıştır. Kaldırılması gereken maaş değil, patron ve onu patron yapan imtiyazlardır. Devletli ekonomik sistemde bazı insanlar yaşamak için iş gücünü karın tokluğuna satmak zorunda kalırlar ve bu iş gücünü alabilecek gücü ve imtiyazı olanlar ise emek vermeden emeğin üzerinden geçimlerini sağlarlar. Şayet sınıfları ve sınıflı sistemi koruyan devleti yok edersek o halde işçiye yapılan zulmü de bitirmiş oluruz. Maaş alanla veren arasında

⁴⁷ Benjamin Ricketson Tucker, “*Individual Liberty*”, New York, Vanguard Press, 1926, s. 190-191

bir fark kalmazsa, herkes emeğini özgürce satabilirse özgür bir toplum oluşur. (İhtiyacı olan) insanlar bedava paraya erişir, faizsiz borçlanabilir ve standart değerlerde alışveriş yaparlarsa herkes emekçi olur ve emeğini verdiği mülkün de sahibi olur. O halde birileri işçinin emeğini satın üzerinden zengin olamaz, herkes kendi emeğini satmak zorunda kalır. Tucker, maaşın özgür toplumdaki zarurîyetini şu sözlerle savunmuştur:

Anarşist sosyalizmin⁴⁸ gayesi maaşı kaldırmak değildir, herkesin sırtını maaşa dayayabileceği ve bu maaşın özenle korunabileceği bir sistemi inşa etmektir. Anarşist sosyalizmin gayesi tefeciliği kaldırmaktır, işçiyi ödülünden (maaşından) mahrum etmek değil, kapitalizmin kan emen dişlerini kırmaktır. Anarşist sosyalizm, emeği satılamaz bir metaymış gibi bir köşeye kaldıramaz ama kapitalizmin tefecilik çarkını paramparça eder.⁴⁹

Tucker, rekabetin fevkalade faydalı olduğuna inanmış ve rekabeti, iş birliğinin biricik kardeşi olarak nitelendirmiştir. Zannedildiği gibi rekabet; savaflara yol açan, ölümlere yıkımlara mahâl veren şeytani bir kavram değildir. Savafla yol açan rekabet; imtiyazlı bir sınıf tarafından kendi çıkarlarına uygun olarak tezgahlanmış ‘sınırlı rekabettir.’ İnsanların kolayca ve eşit şartlarda iş bulup kazandığı, hür ve müreffeh olduğu bir dünyada rekabet de özgürlüğüne kavuşacak böylece rekabet, insanlar arasındaki iş birliğinin ve barışın yol taşlarını döşeyecektir. Bu çağın ekonomik yapısının insanı rekabete teşvik ettiği zannedilmektedir halbuki bu hiç de böyle değildir. İş kurmak ve rekabete girmek isteyen kişinin belini ilk, dükkan kirası ve vergi gibi masraflar kırmaktadır. Öte yandan kişinin üretim yapmak istediği alanda tekelleşmiş bir marka varsa kaç insan bir tekele karşı rekabete girişmeyi göze alabilir? Kira, vergi, devletin koruduğu imtiyazlı bir sınıf ve onun tekelleri... böylesi şartlar altında özgür bir rekabetten bahsedilemez. Özgür bir toplumun özgür rekabeti kalite standartlarını muhafaza eder ve artırır. Rekabetin artması ise üretim ve üretimin kalitesini de artıracaktır. Talebin artışı talebi karşılayabilecek arzın da güvencesidir. Rakipler artınca ekseriyetle iş birliği de artacaktır. Rakipler arasındaki mücadele kaliteyi ve üretimi korurken, rakipler arasındaki çıkar ortaklıkları ise barışı tesis edecektir.

Tucker, "ilim ışığının kaynağı" dediği Warren ile "idolum olmasa da fevkalade saygı duyarım" dediği Proudhon'un fikirlerini bir potada eritmiş ve elde ettiği sonuçları bizzat anarşizmin ta kendisi olarak addetmiştir. Tucker, Proudhon'un maaşın işçiyi köleleştirdiği fikrinin aslında maaş kavramına karşı bir tutum olmadığını ve

⁴⁸ Tucker, betimlediği anarşist kuramı anarşist sosyalizm olarak nitelendirmiştir. Ancak anarşist sosyalizm diğer sosyalizm formlarından farklı olarak kolektif yaşamı değil, bireyi ve fırsat eşitliğini esas almaktadır.

⁴⁹ Tucker, a.g.e, 263-264

Proudhon'un aslında bu sistem içindeki haksız maaşı kastettiğini iddia etmiştir. Warren'in ekonomik sistemi bireyin özgürlüğü esası üzerine inşa edilmiştir. Tucker bu altyapıyı Proudhon'un müşterek bankacılık sistemi ile birleştirerek kendine göre anarşist ekonomi kuramları içindeki yanlış varsayımları ayıklamış ve o zamana kadarki en güncel ve doğru anarşist ekonomi kuramını izah etmiştir.

2.2.3. William Batchelder Greene (1819-1878)

Amerikalı bir diğer bireyselci anarşist olan William Batchelder Greene, özellikle müşterek bankacılık (mutual banking) üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmıştır. Üretimi artırmak, herkesi iş sahibi edip sömürüye son vermek, aracıyı, tefeciye, faizi kaldırıp üretene ödüllendirmek gibi birçok vazifesi olan müşterek bankacılık, müşterekçi anarşizm içinde neredeyse temel doktrinlerden biridir. Proudhon, müşterek bankacılığı ve işleyişini ilk önerenlerden biri olmasına rağmen yalnızca temel konulardan bahsetmiştir ve konu üzerine daha ayrıntılı çalışmaları kendinden sonra gelen diğer bireyselci müşterekçi anarşistler yapmıştır. Bunlardan biri olan Greene, müşterek bankacılık sistemini daha ayrıntılı incelemiş ve bu bankanın olası işleyişi üzerine ortaya daha detaylı bir şablon koymuştur.

Greene, paranın bir değişim aracı olarak takası kolaylaştırmak için icat edildiğini ama zamanla amacından saptırıldığını iddia etmiştir. Bir malı diğeriyle takas etmenin zorluğunu ortadan kaldıran bu 'değişim aracı' zamanla tefeciliğe dönüşmüştür. Öyle ki hakiki değeri yalnızca çaput ve demir parçası olan para, alışveriş sisteminin aracı değil amacı haline getirilmiştir. Ticaretin amacı, bir malı alıp karşılığında başka bir malı vermektir, burada verilen mal bir ölçek buğday da olabilir. Bir kişi dünyadaki her değişim aracının sahibi olamaz yani istenilse bile her ölçek buğdayın ve takas için kullanılabilecek bütün ürünlerin üzerinde mülk olabilmek imkansızdır. Dünyadaki bütün mülklerin tamamının üzerinde uluslararası düzeyde tekeller kurulamaz ama al-sat işlevini aşmış ve tamamen tefeciliğe hizmet eder hale gelmiş olan devlet parasının üzerinde kurulabilir. Devlet parası yani hakiki değil sembolik değeri olan bu madde, maldan bağımsız olarak üretilmektedir ve daha da kötüsü bu para bazı imtiyazlı sınıfların elinde birikmektedir. Bu kimseler, aslında aracı olması gereken lakin yegane amaç haline dönmüş parayı istifleyerek ekonomik dengeleri ele geçirmişler ve paranın

neyi alıp neyi alamayacağını tayin edebilecek güce kavuşmuşlardır. ‘Amacı’ ele geçiren sermaye sahipleri herhangi bir işlemde vurgunculuk yapmadan yani istediği kadar faizi almadan o işleme razı olmazlar. Elindeki malı hakkıyla kazanan yani üreten kişi ise malını satarak para kazanır böylece alanın da verenin de eline bir şey geçer. Büyük sermaye sahipleri ise bir şey satmadan, gerçekten değeri olan bir şeyi vermeden, sadece para işlemleri üzerinden sermayelerini artırabilirler yani hiçbir şeyden vermeden alırlar.

Greene’e göre, şayet paranın yerine altın yahut gümüş kullanılmaya başlanılsa bile bu soruna çare olmayacaktır. Bunun yerine, alış-verişte yalnızca aracılık hizmeti verecek, piyasada yeterince bulunabilecek ve kimisinin istifleyip üzerine tekelleşmeyeceği başka bir aracı gerekmektedir. Bu aracı müşterek banka notudur. Müşterek bankalar alış-veriş için banka notları vermelidir ve borçlular bu notlardan aldıkları kadarını tekrar ödemek için kesin bir zamanı taahhüt etmelidir. Müşterek bankalar çalışanlarının ödemesini yapacak kadar faiz almalı ve bu faiz geliri tefecilik için kullanılamayacak seviyede olmalıdır. Bu şartlar altında müşterek bankanın borçlulara uyguladığı faiz miktarı çok ama çok düşük olacaktır. Şehirlerde ve köylerde kurulması gereken müşterek bankacılığa üye olmak için kişi elindeki bir mülkü güvence olarak göstermelidir. Bu güvenceyi görmeden bankanın bir miktarı borç olarak verebilmesi fikri Greene’e göre abestir. Greene, güvencesi olmadan borç vermeyen müşterek bankacılığın sadece mülk sahiplerinin değil, mülkü olmayanlar da dahil olmak üzere herkesin işine yaracağını savunmuş ve bunun nasıl gerçekleşeceğini şöyle izah etmiştir:

O halde güvence olarak gösterebileceği hiçbir şeyi olmayan bir adam için müşterek bankacılığın ne gibi bir faydası olabilir diye sorulabilir. Bu soruya başka bir soruyla karşılık vereceğiz; peki şu an var olan bankaların güvence olarak gösterebilecek hiçbir şeyi olmayan kişiye ne faydası var? Var olan hiçbir sistem müşterek bankacılık kadar fukaranın faydasına olamaz. Güvencesi olmayan kimse bir dostunu kefil olarak gösterirse müşterek bankacılıktan yıllık 1 sent karşılığında borç alabilir ama bu kişi başka bir bankaya gidip başvursa ve kefilini gösterse bunun 6 katı faizle borçlanacaktır. Müşterek bankalar topluma kâfi gelecek kadar para (değişim aracı) üretecek ve bunun sonucunda da maaş oranları yükselecektir böylece kas gücünden başka bir şeyi olmayan kişi de bundan faydalanacaktır. Erzak vb. ürünler arz ve talebe dayandığından ötürü verilen müşterek para borcu temel ihtiyaç ürünlerinin fiyatını yükseltmeyecektir. Müşterek bankacılık sistemi doğrudan arzı ve talebi yönetmeyecektir ama değişim aracı üzerinden alınan faizi minimum seviyeye indirecektir.⁵⁰

Greene, var olan bankaların kâr etmek için uyguladığı faizin yalnızca borçlulara değil bütün topluma yansıdığını belirtmiştir. Üretmek için bankadan borç alan kişi bu borcu ödeyip üstüne de kâr edebilmek için ürününü pahalıya satmak zorundadır, bu

⁵⁰ W.B Greene, “*Mutual Banking*”, New York, The New England Labor Reform League, 1870, s. 31-32

ürünün alıcıları banka müşterisi olsun ya da olmasın bankanın uyguladığı faiz politikalarına maruz kalırlar. Üretmek için bankadan borç alan işletmeci bankanın faizini ödeyip üstüne de kâr edebilmek için işçinin maaşını düşürmek zorundadır. Neticede bankadan alınan borcun sorumluluğu yalnızca buna razı olup borçlananın değil bütün toplumun sırtındadır. Halbuki müşterek bankacılık sisteminde faiz çok düşük oranlarda olacağı için borç alan üretici ürününü daha ucuza mâl edecek ve işçisinin maaşını daha yüksek tutacaktır böylece borcun sorumluluğu, müşterek bankacılıkta bütün toplumun değil yalnızca borç olan kişinin sırtına bindirilecektir.

Greene, müşterek bankacılık sisteminin inşasının bu ekonomik düzende bile mümkün olduğunu hatta demir para ve müşterek paranın bir arada kullanılabileceğini savunmuştur. Greene'e göre, kasabalarda ve şehirlerde müşterek bankalar şimdi bile inşa edilebilir, isteyen kişi de gidip bu bankalara üye olabilir. İnsanlar müşterek bankacılığa üye olduğu yerlerde banka notlarıyla alış veriş yapabilirler ve dışarıyla ticaret yaparken de demir veya kağıt parayla işlemlerini gerçekleştirebilirler. Green'e göre müşterek para, madeni paraya göre çok daha güvenlidir. Kendi kentinde müşterek bankacılık üyesi olan iki kişiden biri diğerinden borç istediğinde, borç isteyen borcu karşılığında müşterek banka onaylı bir senet verecek ve borç veren, borçlunun bankaya gösterdiği güvencesi sayesinde parasını kesinlikle tekrar alacağından emin olacaktır. Greene; üretimi artırmak, faizden doğan tahribata son vermek, müşterilerine tam bir güvence sunmak gibi vazifeleri olan müşterek bankacılığın herhangi bir köye bile kurulması halinde yoğun ilgi alacağını ve büyüyerek zamanla bütün dünyaya yayılacağını iddia etmiştir. Green'e göre, halihazırdaki ekonomik sistemde de kurulabilecek müşterek bankanın vereceği banka notu yani müşterek banka parası yalnızca bir değişim aracı olarak hizmet etmelidir ve değer standardını ölçmek veya belirlemek gibi bir işlevi olmamalıdır. Müşterek paranın değeri arz ve talebe bağlı olarak değil geçerli para birimi neyse ona göre artıp düşmelidir. Müşterek para, gümüş dolarla veya diğer değerli metallerle paralel olarak artıp düşmeli yani müşterek paranın standardını değerli paralar ölçmelidir. Greene'e göre, iki çeşit para aynı anda piyasada var olabilir; ticari para yani arz ve talebe göre değeri tayin olunan para ve banka notu türü paralar yani arz ve talep yasasından bağımsız olan müşterek para. Greene, bu iki tür paranın piyasadaki işlevinin şöyle olacağını iddia etmiştir:

Paranın iki ticari boyutu vardır; bu sebeple iki farklı değeri ve fiyatı vardır. Değerlerden biri (müşterek para) yalnızca diğer ticari mallarla değiş tokuş yapmaya yarar, diğerinde ise faizle

borca girilir. Birinin (müşterek paranın) fiyatı değerli metallerin arzı ve talebi üzerinden hesaplanırken diğeri ise toplumun borçlarından doğan ızdırabı üzerinden hesaplanır.⁵¹

Greene, müşterek bankacılık sistemini yalnızca anarşist bir sistem için değil, şimdiki ekonomik yapının içinde de inşa edilebilir olarak kuramlamıştır. Dolayısıyla, devletin resmi parası ve müşterek paranın bir arada bulunması halinde aralarında oluşması muhtemel kısmi iş birliğini izah etmiş ve gerek ‘ticari paranın’ gerek ‘müşterek paranın’ aynı piyasada bulunabileceğine ve insanların şartlar gereği ikisini de kullanabileceğine inanmıştır. Greene’in bu çalışmasının temel gayesi, vurgunculuk ve tefecilik olarak nitelendirdiği çağın ekonomik sistemine adalet getirip, insanların refah seviyesini yükseltmek ve tefeciliği yok etmektir. Greene, bu çalışmasında ne anarşiden ne müşterek bankacılığın anarşist bir ekonomik sistem için zaruri olduğundan ne de müşterek bankacılığın anarşiye atılan bir adım olduğundan bahsetmiştir lakin Greene bizzat bireyselci anarşist olduğundan ötürü ve Proudhon'un önerdiği müşterek bankacılık sistemi üzerine daha detaylı bir çalışma yaptığından kelli, Greene'in müşterek bankacılık çalışması müşterek bankacılık sisteminin olası işlevinin izahı için önemlidir.

2.2.4.Clarence Lee Swartz (1868–1936)

Clarence Lee Swartz, müşterekçi sistem üzerine çalışmış ve bu konuda eser bırakmış bir diğer Amerikalı bireyselci anarşist fikir adamıdır. Swartz; para, kredi, faiz ve kâr terimlerinin ekonomik sistemdeki rolü üzerine çeşitli eleştiriler getirmiş ve çözüm önerileri sunmuştur. Bu çözüm önerileri ve eleştirilerin bankacılık ve para ile olan kısımları Greene'in fikirleri ile neredeyse birebir aynıdır ancak Swartz, yalnızca müşterek bankacılık sistemini değil; mülkiyet sahipliğini, kirayı, telif haklarını yani kısacası muhtemel bir müşterekçi sistemde meydana gelebilecek sosyal hayatın birçok yönünü incelemiştir.

Swartz da her anarşist gibi devlet düşmanıdır. Swartz; devleti, tek gayesi gasp ettiklerini biriktirip yeni vurgunlarla gaspını daha da artırmaya çalışan bir çeşit hırsız olarak nitelendirmiştir. Devlet, dünyadaki şiddet ve savaşların tek sorumlusudur. Bu adaletsiz düzenin, statükonun ardındaki kuvvet devlettir. Devlet, insanların hayatına

⁵¹ Greene, a.g.e, s. 44

doğrudan müdahale eder, insanın verimli ve yaratıcı bir şekilde istediği gibi yaşamasını engeller, insanı hayatını sürdürmesi için diğerlerini sömürmeye mecbur eder. İmtiyazlarıyla beslediği tekelleri ve ekseriyetle üretmeyen bir azınlığı yaptığı vurgunlarla katbekat zengin ederken; emeği, emekçi kitleleri karın tokluğuna yaşamaya ve köleliğe mecbur eder. En kötüsü ise, devletli sistemin ıslahı mümkün değildir. Swartz'a göre, despotluğa son vermenin yolu devletleri yıkıp müşterek yaşamı (mutualism) inşa etmektir. Bu hakikate karşın insanlarda genellikle otoriteye baş eğme eğilimi vardır. Çünkü birey, baş kaldırması halinde toplum tarafından tecrit edilmekten, hain ilan edilmekten korkar. Ancak bu korkuyu yenecek olan şey bilgidir, çare eğitimidir. İnsanlar eğitildikçe otoritenin korkusuna baş eğmeyecek ve özgürlükleri için savaşıacaklardır. Böylesi bilinçli bir toplumu memnun edecek ve insanların hayat gayelerine ters düşmeyecek düzen; herkesin eşit fırsatlara sahip olduğu ve bireyin canının, malının koruma altına alındığı bir düzendir. Swartz, müşterek yaşamın iki temel şartı olduğuna inanmıştır: "Başkasının hakkını ihlal etmeyen birey hiçbir şekilde baskı altına alınmayacak ve hiçbir işçinin emeği rızası olmadan elinden alınmayacak."⁵² Swartz; müşterekçiliğin, hem bireyin hem de toplumun özgürlüğünü sağlayacağını savunmuştur.

Müşterekçi kuram, hem bireyin hem de toplumun çıkarlarına hizmet etmektedir. Bireye başka bir kişinin hakkına tecavüz etmediği sürece özgürlük, baskıların ve eşit fırsatların önündeki engellerin kalktığı hür bir dünya sunmaktadır. Toplum ise gönüllü olarak organize olup bir iki kişinin gücüne ve haksız imtiyazlarına boyun eğmek zorunda kalmayacaktır. Ticari malların müşterek ekonomik sistem altında değiş-tokuş edildiği ve ticaretin devlet destekli tekeller tarafından baltalanmadığı bir düzende bundan kazanan toplum olacaktır.⁵³

Swartz'a göre emeğin üretimini gasp eden dört büyük tekel vardır. Bunlar; para, arazi, tarife ve telif hakları tekelleridir. Bunların içinde en büyük tekel para tekeli. Milli para hükümet onayıyla bastırılır ve her kuruşundan vergi alınması suretiyle bir tekel inşa edilir. Devlet kurumları dolaylı ve doğrudan yollarla faiz oranını, ticari malların ve kiraların fiyatını tayin ederler. Para tekelinin ardında da devlet bankaları vardır. Yegane gayesi bankayı kâr ettirmek olan ve bunun için faiz alan devlet bankaları, uyguladıkları faiz politikaları ile dolaylı olarak ticari malların fiyatını yükseltirler, işçi maaşlarını düşürürler. Faiz sebebiyle üretici kâr edebilmek için minimum sayıda işçi işe alır, üreticinin kazancı azalırken üretmek için katlandığı risk

⁵² Clarence Lee Swartz, What is Mutualism, 1927, <http://c4ss.org/wp-content/uploads/2009/06/what-is-mutualism.pdf>, (22/10/2015)

⁵³ Swartz, a.g.e

toprağı insanoğluna bedavaya sunmuştur ve insanoğlu verdiği emekle toprak üzerinden aldığı verimi artırmıştır. İnsanoğlunun toprakla münasebeti, ona verdiği verim ve aldığı hasatla sınırlıdır. Arazi üzerinde tekel kurmak ise diğerlerinin hakkını gasp etmekten ibarettir. Bu sebeple arazi sahiplerinin işletebilecekleri kadar arazi parçasını kendilerine tahsis edip geri kalanını ise kendileri için işletebilecek kimselere dağıtmak gerekmektedir. Arazi sahibinin tekelleşmesine izin veren her türlü yasa kaldırılmalıdır. Kira da emek vermeden kazanmanın ve tefeciliğin bir diğer yoludur. Kira, yıllık zam ve benzeri konularda para tekelinin çeşitli politikaları ile paralel hareket eder. Para tekelinin yıkılması ile kira tekeli de darbe alacak ve kârlı bir iş olmaktan bir nebze de olsa çıkacaktır.

Üçüncü tekel ise tarifelerdir. Giyecek ve yiyecek gibi zaruri yaşam malzemelerinin bile çok pahalı olmasının asli sebeplerinden biri de tarifelerdir. Devletler tıpkı orta çağ korsanları gibi mal taşıyan tüccardan haraç kesmektedir. Modern dünyada yasallaştırılan bu iş aslında başlı başına gasptır. Devlet, yerli üreticilerine ve özellikle yerli tekellere yüksek imtiyazlar tanır. İnsanlar yurt dışından gelebilecek daha kaliteli ve ucuz bir malı alabilecekken ‘yerli üretici, milli üretici’ diye devlet şemsiyesi altına sokulan yerli tekelin daha kalitesiz ürünlerini fahiş fiyatlara almak zorunda kalırlar. Üretim aşamasında kullanılması zaruri ithal ürünlerin tarifeler yüzünden fiyatları artar. Swartz, sadece tarifeleri kaldırmanın başlı başına çare olmayacağını hatta tarifeyi kaldıran toplumların kaynaklarının diğer toplumlar tarafından sömürülme tehlikesi olduğunu belirtmiştir. Tarifelerin kaldırılması ancak müşterek bankaların inşası ve sistemin bu yönlü değiştirilmesi ile mümkün olabilir. Müşterek bankaların inşası ile birlikte üretim kapasitesi ve rekabet o güne kadar görülmemiş seviyelere çıkacaktır. İşte böylesi bir üretim ve rekabet ortamı diğer halklar tarafından sömürülme tehlikesini ve sömürüden doğacak zararı minimize edecektir. Tarifelerin kaldırılması ve müşterek bankaların kurulması ile fiyatlar üretim maliyetine kadar gerileyecektir, üretim bollaşacak ve tam rekabet seviyelerine yaklaşılacaktır.

Dördüncü tekel ise telif haklarıdır. Mucitlere, eser sahiplerine tanınan bu hak; telif sahibine, emeği veren üreticiden daha az emek sarf edip daha çok kazanmasına imkan tanımaktadır. Yanı sıra bir konu üzerinde birden çok insan birbirinden bağımsız vaziyette çalışmaktadır. Birinin diğerinden bir müddet önce yaptığı icat bu işe emek veren bir diğer kimseyi ve emeğini reddetmektir. Şayet geliştirilebilecek bir icat ise telif

hakları icadın gelişiminin de önünü tıkamaktadır. Öte yandan birçok AR-GE elemanı çalıştıran şirketler aslında yönetim kadrolarıyla hiç alakası olmayan bir icadı üzerlerine patentler. Böylesi şirketler telif imtiyazıyla, icat ettirdikleri ürünün piyasa fiyatını istedikleri gibi yüksek fiyata satabilme imkanı bulmaktadırlar. Bu sebeplerden ötürü telif haklarının kaldırılması gerekmektedir. Teliflerin kaldırılmasıyla telif hakkından doğan imtiyazlı ve haksız ticaretin önüne geçilecek ve rekabet artacaktır. İcat edilen ürünlere herkes tarafından erişim hakkı sağlanacak ve bu da doğal olarak icatların artmasını ve medeniyetin daha hızlı gelişmesini sağlayacaktır. Mucit ise sadece sarf ettiği emek ve üretimi karşılığında kazanmalıdır. Patent haksız bir kazanç, ticarete adaletsizlik ve toplumun gelişimi önünde bir engeldir.

Swartz'a göre, devletin olmadığı müşterek bir sistemde yol, demir yolu, posta ofisi vb. hizmetlerin verilmeyeceği zannı temelli yanlıştır. Bu hizmetler toplumun zaruriyetidir ve devletin varlığında ne kadar ihtiyaçsa yokluğunda da o kadar ihtiyaçtır. O halde bu hizmetleri verecek kurumlar muhakkak oluşacaktır. Misal, otomobil firmaları mühendislerin öncülüğünde kâr gütmeksizin yol yapımını üstlenmek isteyebilirler. Mallarının taşınması için, müşterilerin gelmesi için, dükkanının ve evinin önünden yol geçmesi için... şehir esnafı yol yapımı masrafını karşılayabilir. Neticede müşterek bir ekonomik sistemde üretim büyük ölçüde artacak, devlet vergisi, tarifeler ve faiz gibi yükümlülüklerden toplum azat olacaktır. Böylesi bir toplumun posta servisini ve yol masraflarını karşılayamamak kadar aciz olacağını düşünmek için hiçbir sebep yoktur. Yanı sıra bu hizmetlerin birçoğu müşterekçi bir ekonomik sistemde özel kişi ve kurumların elinde hizmetine devam edecektir. Bu hizmetlerin talebi olduğuna göre arz edecek birileri de muhakkak olacaktır. Swartz, bu hizmetlerin özel kuruluşlar eliyle verilmesinin devlet tekeli kırıp rekabeti doğuracağını böylece hizmet kalitesinin devlet uygulamalarına kıyasla katbekat artacağını dolayısıyla fiyatların da düşeceğini iddia etmiştir.⁵⁴

2.3.ANARKO KAPİTALİZM VE ANARKO KAPİTALİSTLER

Anarko kapitalizm; bütün anarşist ekoller içerisinde kapitalizme, kiraya ve faize karşı olmayan ve piyasaya hiçbir şekilde el vurulmaması gerektiğini savunan tek

⁵⁴ Swartz, a.g.e

ekoldür. Bu sebeple bazı anarşistler kapitalizme karşı olmayan bir ekolün anarşist dahi olmayacağını dolayısıyla anarko kapitalizmin anarşist bir ekol olarak kabul edilemeyeceğini iddia etmişlerdir.⁵⁵

Anarko kapitalistler; sermayeye, kiraya ve faize karşı olmasalar da devlete, devlet vergilerine ve tarifelere karşıdırlar. Sadece devletlere karşı olmaları münasebetiyle bile anarko kapitalizm anarşist bir ekoldür. Müşterekçi bireyselci anarşistler, emek ile kazanılmış mülkiyeti ve maaşı hak olarak görürken; faizi, kirayı ve kullanılabilecekten çok arazi mâliki olmayı gasp olarak addetmişlerdir. Lakin anarko kapitalistlere göre her türlü mülk sahipliği, faiz ve kira dahi haktır. Müşterekçi bireyselci anarşistler devletlerin yok edilmesi ile birlikte gücünü devletten alan imtiyazlı grupların da yitip gideceğini; vergi, tarife, faiz gibi sınırlamalar olmadığı takdirde gerçek rekabetin önündeki engellerin kalkacağını savunmuşlardır. Anarko kapitalistler, faize ve kiraya karşı çıkmamaları haricinde müşterekçi bireyselci anarşistlerle diğer konularda aynı fikirdedirler. Ancak müşterekçi anarşistler, müşterekçi toplumun bazı yönlerden piyasaya müdahale etmesi gerektiğini varsayarken⁵⁶, anarko kapitalistlere göre piyasaya hiçbir yabancı el değmemelidir, piyasa hür olmalı ve kendi doğal akışında seyretmelidir.

2.3.1.Murray Newton Rothbard (1926 - 1995)

Rothbard, anarko kapitalizmin fikir babasıdır. Bireyselci anarşizme yepyeni bir kavram ve bakış açısı kazandırmıştır. Rothbard'ın anarşi üzerine yaptığı çalışmalar büyük ilgi uyandırmış ve kendinden sonra gelen birçok ekonomisti de etkilemiştir. Bugün bireyselci anarşizm adında yapılan çalışmaların çoğu anarko kapitalizm eksenlidir ve bireyselci anarşizmin akademik mecrada canlılık kazanması Rothbard'ın anarşiye ve ekonomi bilimine armağanıdır.

Rothbard da her anarşist gibi insanın devlet bünyesinde köle olduğunu ve bu sistemi yıkıp yerine özgür bir toplum inşa etmek gerektiğini savunmuştur. Rothbard'a göre özgür bir toplumun iki temel karakteristiği olmalıdır. İlki; her kişinin bireysel

⁵⁵ The Anarchist FAQ Editorial Collective, "Are "anarcho"-capitalists really anarchists?", <http://www.anarchy.be/faq/secF1.html>, (02/11/2015)

⁵⁶ Müşterekçi anarşistler kira ve faizin gasp olduğu iddia etmiş ve müşterekçi bir toplumda bunların kaldırılması gerektiğini savunmuşlardır. Bu münasebetle piyasaya bir şekilde el vurulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Anarko kapitalistler ise piyasaya müdahale fikrine tamamen karşıdırlar.

hakkının müdafaasını sağlamak, bireysel haklara karşı olabilecek her türlü tacize karşı önlem almaktır. İkincisi ise kişinin bireysel mülkiyet hakkını tanımaktır. Eğer bir kişi ya da kuruluş bir kaynağı bulmuş, işletmiş, piyasaya sokmuş ise bu yaptığı işlemlerin hepsi haktır ve işletme bunları yapan kişinin özel mülkiyetidir. Hatta bu kişi zamanla sahip olduğu işletmeyi ya da araziyi kullanmaktan vazgeçse ve bu bölgeyi öylece kendi haline bıraksa bile oradaki kaynaklar vakti zamanında kişinin emeğiyle bir şekilde birleştiği için bu arazi ya da işletme sahibinin mülkü olarak kalmalıdır.⁵⁷ Müşterekçi anarşizm, bir işletme sahibi olmanın esasını ancak emek vermek ve üretim yapmak olarak tayin etmiştir; ancak Rothbard'a göre, kaynağı ilk kez keşfetmiş olmak, vakti zamanında üzerinde işletme sahibi olmak ve kimseye devretmemek, mülkiyet işletilmese bile üzerinde mâlik olmak için kâfi olan sebeplerdir. Rothbard'ın 'özgür piyasa' ekonomisinde ticari malın mâliki; malı işletme, satma, hediye etme ve miras bırakma hakkına sahiptir.⁵⁸

Rothbard'a göre, devletin mülkiyeti yalnızca gasptır. Hırsızın çaldığı mal neyse devletin malı da odur. Devletin mülkünü elinde bulunduranın yaptığı neyse başkasının malını çalıp kendisi için kullananın yaptığı da odur. Rothbard, insanlığın özgürlüğü için devletlerin elindeki mülklerin alınıp bireyler tarafından işletilmesi gerektiğini savunmuş ve bu iddiasını şöyle ifade etmiştir:

Libertarlere göre devlet en büyük suç örgütüdür ve vergi adındaki hırsızlıkla varlığını devam ettirmektedir. Gelirleriyle öldürmekte, köleleştirmekte ve insanları baskı altına almaktadır. Devletin elindeki tüm mülk hırsızın mülküdür ve derhal özgürleştirilmelidir. Grup ya da birey, her kim devlet mülkünü özgürleştirirse yani devletin elinden kendi kullanımı için alırsa özgürlüğümüz için önemli bir hizmet etmiş olur.⁵⁹

Rothbard, özgür toplumu yaratacak olan şeyin özgür piyasa (free market) olduğunu savunmuştur. Mülkiyetin elden ele dolaşması gereken tek saha özgür piyasa olmalıdır. Özgür piyasa, hiçbir dış müdahale olmadan sadece kendi tabii şartları altında işleyen ve öz güvenliğini yine 'görünmez el' vasıtasıyla kendi sağlayan hakiki rekabetin olduğu piyasa şartlarıdır. Özgür piyasa, her mülkün özel mülk olduğu piyasadır. Rothbard'a göre; yollar, bütün hastaneler ve okullar bile özel mülkiyet olmalıdır. Devlet olmazsa bu hizmetlerin verilemeyeceği ya da bireylerin ellerinde istismar edileceği

⁵⁷ Murray N. Rothbard, *"Man, Economy and State with Power and Market"*, Alabama, Ludwig von Mises Institute, 2004, s. 170

⁵⁸ Murray N. Rothbard, *"Law, Property Rights, and Air Pollution"*, Cato Journal, 1982, 2 (1), s. 61

⁵⁹ Murray N. Rothbard, *"The Libertarian Forum Vol.1, No.6: Confiscation and the Homestead Principle"*, <http://left-liberty.net/?p=179,%20The%20Libertarian%20Forum%20Vol>, (30/11/2015)

söylemi piyasanın tabii şartlarına, ekonominin ruhuna uymayan bir ibaredir. Mesela, özel mülk olan yolların mülkleri yollar üzerindeki trafik kurallarını kendileri düzenler ve rekabet şartları gereği diğer rakiplerle mücadele eden işletmeci bu düzenlemeleri devletin şimdi yaptığında daha sık yapar, daha iyi hizmet verir ve yarım yamalak bir devlet hizmeti özel işletmecinin elinde daha verimli ve masrafsız hale gelir.⁶⁰ Rothbard'a göre ormanlar, balıkçılık yapılan sular, av hayvanları barındıran araziler bile özel mülkiyet olmalıdır. "Özgür toplumda belirli sulardaki balıkçılık hakkı o bölgenin ilk kullanıcılarındandır, bölgenin satışı da işletiş de onların hakkıdır. Tıpkı içinde av hayvanların olduğu ormanlar veya her türlü mülkün olduğu araziler gibi sular ve içindeki balıklar da özel mülkiyettir."⁶¹

Rothbard, ticari mal olan her şeyin özel mülkiyet olması gerektiğinde karar kıldıktan sonra özel mülkiyetlerin işletilmesine dışarıdan hiçbir yaptırım uygulanmaması gerektiğini savunmuştur. Rothbard'a göre, şayet devlet ve hükümet gibi piyasa şartlarına el vuran güç odakları yok edilirse, piyasa olması gerektiği gibi tabii şartları altında işleyecek, gerçek anlamıyla rekabetin önü açılacak böylece üretim kalitesi artacak, fiyatlar düşecek ve herkesin yaşam standardı yükselecektir. Devlet herkes için sadece zararlıdır. "Devlet, her kişi ve kurumdan farklı olarak kazancını özgürce oluşturulmuş ilişkilerden ve ticaretten değil, sadece tek taraflı bir zorbalıktan yani vergiden kazanmaktadır."⁶² Adaletinden güvenliğine kadar her hizmet özel şirketler tarafından verilmelidir. Şayet böyle olursa adalet ve güvenlik gerçekten tam anlamıyla özgür ve şimdikinden çok daha verimli hizmet verebilecek hale gelir, siyasetçilerin boyunduruğu altında çalışmaz ve piyasadaki rekabet şartları gereği müşteriye yalnızca en iyisini verebilmek için çalışır. Rothbard; her şeyin üstünde, her şeyi düzenleyici bir kuvvet bulunması gerektiği fikrinin piyasanın tabiatına aykırı olduğunu savunmuştur zira bir şeyi elde etmenin iki yolu vardır: Kişi emek verip üretebilir, satın alabilir yahut gidip çalabilir. Piyasa üretir, devlet ise çalar. Piyasa şartlarını belirleyen birçok etmen vardır ve piyasa bu etmenlerin etrafında şekillenir. Devletin tek yaptığı ise piyasanın tabii şartlarını bozmaktan ibarettir.

⁶⁰ Murray N. Rothbard, *"Man, Economy and State with Power and Market"*, Alabama, Ludwig von Mises Institute, 2004, s. 1334

⁶¹ Rothbard, a.g.e, s. 174

⁶² Murray N. Rothbard, *"Power Market Government and the Economy"*, Alabama, Ludwig von Mises Institute, 2006, s. 2

Özgür piyasaya yapılan her türlü müdahalenin zararlı olduğunu savunan Rothbard, bu müdahaleleri birkaç başlık altında toplamıştır. Bu müdahalelerden ilki, fiyat kontrolüdür. Fiyat kontrolü bir şeyin satış fiyatının en düşük seviyesini veya en yüksek seviyesini belirleme yani tayin edilmiş bir fiyattan satış yaptırmak işidir.⁶³ Rothbard, bir malın hangi fiyattan satılacağını piyasanın kendi şartları altında belirlendiğini, bu şartlar altında denge noktasını bulduğunu ve bu ilkeye her halükarda sadık kalınması gerektiğini savunmuştur. Şayet denge noktasına müdahale edilirse ve fiyat dengenin altına indirilirse talep arzdan daha fazla olacaktır böylece müşteri ve satıcı arasında illegal olmayan⁶⁴ yöntemlerle satışlar gerçekleşmeye başlayacaktır. Ya da denge noktası üzerinde bir fiyat belirlenirse üretim arzını karşılayacak talep olmayacaktır ve girişimci bu işten zarar edecektir. Özgür piyasada fiyat müdahalesi ve yarattığı zararlar kat'iyen kabul edilemez. Devlet, her ne kadar bu tür müdahalelerin enflasyonu önlemek adına yapıldığını iddia etse de öte yandan para arzını şişiren yani enflasyonun sebebi olan da devletin ta kendisidir. İşçi maaşları için konulan asgari seviye işçi arzını talebin üzerine çıkarır, bu da işçi istemese bile büyük çapta bir işsizliğe sebep olur. Fiyat kontrolünün her türlü piyasa dengesini bozduğu için muhakkak zarar verecektir. Rothbard, Gresham yasasını⁶⁵ işaret ederek, şayet bir para cinsinin değerine karşı olan kuru piyasa şartlarına bağlı kalarak değil de devlet eliyle değiştirilirse, bu durumda da aynı paradoksla karşılaşılacağını iddia etmiştir. Bir paranın değerine göre olan değeri devlet eliyle yapay olarak artırılırsa, değeri artırılanın arz fazlası ortaya çıkacaktır ve diğer para ise talebi karşılayamayacaktır. Böylece talebi karşılayamayan para ülkeyi terk edecek ve zamanla kıtlığı baş gösterecektir. Rothbard, ikinci dünya savaşından sonra Avrupa'da baş gösteren dolar kıtlığının sebebinin de bu olduğunu iddia etmiştir.⁶⁶ Hükümetlerin 'yasal para' dedikleri ve devletlerin kurlar arası alış-satış kontrol edebilmelerini sağlayan sistem de aynı paradoksu içermektedir. Rothbard, bu paradoksun yarattığı zararların daha iyi anlaşılması için şu örneği vermiştir:

⁶³ Rothbard, a.g.e, s. 29

⁶⁴ Rothbard'ın illegal pazardan kastettiği 'vergi vermediği için devleti zarara uğratan işler' değildir. Rothbard, devletin illegalleştirdiği pazarın tüketici ve üreticide sebep olduğu zarar üzerinde durmuştur. Devlet tarafından illegalleştirilen işlerin üretimi az, kalitesi düşük lakin talebi ve fiyatı yüksektir. Devletin yasakladığı ama insanların talebi olan ürünleri temin eden çoğu üretici mafyalaşır ve tekelleşmek için cinayetler işler. Bu şiddetin sorumlusu da piyasanın tabii dengesini bozan devlettir.

⁶⁵ Devletin bir para cinsinin değerini doğrudan artırması durumunda, değeri artırılma nispeten değeri düşen diğer para cinsinin zamanla ülkeyi terk edeceğini varsayan yasa.

⁶⁶ Rothbard, a.g.e, s. 36

Değerler ilk tayin edildiğinde altının değeri 16 ons gümüşe denk geliyordu ama şimdi 15 onsa denk geliyor. Böyle olmasına karşın yasal para hukuku 16 onsta karar kıldı. Bu yasanın neticesinde ise herkes borcunu değerinden çok tayin edilmiş altın fiyatı üzerinden ödemek zorunda kalıyor. Devletin para politikası kurların fiyat kontrolüne izin veriyor böylece borç veren, borçlunun masrafları üzerinden (hakkı olmayan) imtiyazlar kazanıyor.⁶⁷

Rothbard, fiyat kontrolünün faiz üzerindeki uygulamasının da zarardan başka bir şey getirmediğini iddia etmiştir. Parasını faize yatırıp bekleyebilecek insanlar faiz oranları belirli bir seviye altında tutulduğu için bu seçenekten vazgeçerler bu da piyasadaki yatırımı doğrudan etkiler.

Piyasaya müdahalenin ikinci ayağı ise üretimin yasaklanmasıdır. Bir ürünün yasaklanması ile müşterinin ihtiyacı karşılanamaz ve o alanda üretim yapmak isteyen girişimcinin ve kazancının önü kesilir. Böylece işçisinden sermaye sahibine kadar herkes bu işte zarara uğrar. Bu düzenlemelerden tek kâr edenler ise devlet bürokratlarıdır. Yasaların bir ürünün üretimini yasak olarak görmesi o ürüne ihtiyacı olanların iştahını tamamen kesemez böylece illegal bir pazar oluşur. Tamamen yasaklanmamasına rağmen belirli bir oranın üzerinde üretilmesi yasaklanan ürünler de piyasanın dengesini bozar, tüketici istediği kadar değil yalnızca izin verilen kadar almak zorunda kalır ve kaçınılmaz olarak tüketimin tabiatı bozulur. Devlet yasakları sadece üretim aşamalarını değil, emeği de doğrudan etkiler. Maksimum çalışma saatleri daha çok çalışıp kazanmak isteyen işçiyi bu isteğinden mahrum bırakır, üretimi düşürür. Fiyat kontrolü ve üretim yasaklamaları sadece arz ve talepte dengesizlik, ticaret hacminde azalma gibi zararlara neden olmaz aynı zamanda tekelleşmenin de yolunu açar. Devlet kimi malların üretimini belirli bir izin alınması suretiyle kabul eder. Bu yasalar neticesinde ise bazı şirketler aslında tabii piyasa şartlarında asla edinemeyecekleri imtiyazları edinmiş olurlar. Dışarıdan bir elin değmediği tabii piyasa şartları altında fiyatlar rekabetin neticesinde oluşur, bu şartlar altında tüketicinin talebi esnektir. Bu şartların bir hükümet eliyle, ‘düzenleme’ adıyla bozulmasından ötürü suni piyasa şartları oluşturulur. Rekabetin dolayısıyla daha kaliteli ve ucuz üretimin önü kesilir. Girişimci rekabete giremez, tüketici ise tekellerin kapısına mecbur kalır yani piyasadaki herkes kaybederken yalnızca tekeller kazanır.

Rothbard, tekelleşmeyi var eden 14 temel yaptırım olduğunu iddia etmiştir. Devletin bazı firmaları kartele katılmaya zorlaması, üretim kotaları ile getirilere sanal

⁶⁷ Rothbard, a.g.e, s. 37

kotalar yaratılması, işçi ya da firmanın üretim yapabilmesi için alınması zaruri gösterilen lisanslar, hükümetler tarafından belirlenen kalite standartları, bazı ürünlerin yurt dışına çıkışı üzerine getirilen kısıtlamalar, dış ülkelere gelen işçiler için koyulan kısıtlamalar, belirli bir yaş altında kalanlar yani çocuklar için çalışma yasağı, emeğin rekabetini kısıtlayan asgari ücret, işçiyi istediği kadar çalışmasından alıkoyan ve üretimde meydana gelebilecek artışı baltalayan azami çalışma saatleri uygulaması, işsizliği artıran zorunlu sendikacılık, birçok genci emek verip kazanmaktan alıkoyan zorunlu askerlik, hükümet tarafından getirilen her türlü ceza ve vergi uygulamaları, üretimi kısıtlayan koruma kanunları ve icat eden kişi ya da şirket dışında kalanları rekabetten alıkoyan patentler.⁶⁸

Devlet, bir ürün için minimum bir fiyat seviyesi belirleyebilir. Bu uygulamaları neticesinde ürüne olan talep azalırsa üretim için bir kota da belirleyebilir. Böylece kota uygulanan malın üretimini yapan firmalar devlet uygulamaları yüzünden kartelleşmeye itilir. Diğer üreticiler bu piyasadan uzaklaşır ve kalite de bununla birlikte düşer.

Lisanslar, devletin piyasada eşitsizliğe ve tekelleşmeye yol açan diğer bir uygulamasıdır. Lisansları almak, gerek devletin istediği şartları yerine getirmek gerek lisans ücretini ödemek zorunluluğundan ötürü hayli güç bir iştir. Lisansları almanın güçlüğüne göre bu lisansları bir şekilde edinmiş firmalar daha büyük tekeller kurarlar. İşçi lisansları ise fiyatları yükseltirken üretimi düşürür, işçi arzı azalırken maaş oranları da artar.

Devletin uyguladığı kalite standartları her ne kadar tüketiciyi korumak adına yapılsa da kalite göreceli bir kavramdır ve tüketiciye göre değişir. Kalite standartları uygulaması belki de daha düşük bir üründen hoşnut olan tüketiciyi bu talebinden alıkoyar. Her ne kadar bazı standartların toplum sağlığı için konulduğu iddia edilse de, tüketici, sağlığı için gerekli tavsiyeleri uzmanlardan alabilir. Standartların koruduğu tek şey kurduğu tekellerdir. Yanı sıra bir kişinin sattığı maldan zarar gören kimse satıcıyı bununla suçlayıp gerekli hukuki işlemi uygulatabilir. O halde anarko kapitalist bir toplumda suç engelleme mekanizması olmayacağı yönünde bir eleştiri gelebilir. Rothbard, bu konuda yapılabilecek eleştirilere şöyle cevap vermiştir:

Bunun üzerinden denilebilir ki özgür piyasanın savunma ajansları zararı önceden önlemek adına önlem almak yerine zarar ortaya çıkana kadar beklemek zorunda kalacaktır. Doğrudur, özgür piyasada ancak eylem cezalandırılmalıdır. (...) Zaten 'önleme mekanizması' denen şey aslında kişilerin hayatına müdahale etmek ve bunu yasal göstermektir. Birkaç kişinin gelecekte

⁶⁸ Rothbard, a.g.e, s. 47

diğerlerine yapabileceği olası bir saldırıyı engellemek nâmına herkesin kişisel hayatına müdahale etmek doğrusu gülünç bir şeydir.⁶⁹

Tarifeler ise yerli üreticinin tekelleşmesini sağlayan bir diğer uygulamadır. Dünyanın farklı yerlerinde bir malın üretimi üzerine hayli uzmanlaşmış ve diğerlerine göre çok daha kaliteli üretim yapan firmalar ne yazık ki tarifeler sebebiyle diğer ülkelerdeki yerli üreticiler ile eşit şartlarda rekabete girememektedirler. Rothbard'a göre piyasanın şartları; ülkeler, onların siyasi tercihleri ve sınırları ile alakalı değildir. Tarifelerin olmadığı yerler şayet henüz gelişmemiş sanayilerden oluşuyorsa 'gelişmiş sanayiler tarafından sömürülecektir' çıkarımı da yanlıştır. Girişimcinin zaten yerleştiği yerlerden yeni arazilere kayması yeni girilen piyasalarda tam bir rekabetin önünü açacaktır ve tüketici daha ucuz ve kaliteli olanı seçebilecektir aksi halde tüketici tekellerin sömürüsüne baş eğmek zorunda kalır. Devletlerin uyguladığı diğer tekelleştirici yaptırımlardan da kurtulunca zaten 'sermaye merkezi' kavramı siyasi anlamını yitirecektir. Yeni arazilere girecek şirketlerin o bölgenin insanını, tüketicisini ve üreticisini sömüreceğini düşünmek yerine üreticisini rekabet ortamına sokacağını, tüketicisine daha kaliteli ve ucuz hizmet vereceğini yanı sıra iş imkanları doğuracağını anlamak gerekir.

Özgür piyasanın önündeki engellerden biri de göçmen işçilere çalışma izni verilmemesidir. Rothbard, özgür piyasanın bütün dünyayı kaplaması gerektiğine inanmıştır. Eğer işçinin önünden sınırlar kaldırılırsa zamanla bütün dünyada eşit emeğe aynı miktarda maaş verileceğini savunmuştur. Rothbard, bu sürecin iki ayağı olduğunu belirtmiştir: "İş, masrafların çok olduğu yerden düşük olduğu yere kayacak, işçi ise ücretlerin düşük olduğu yerden yüksek olduğu yere kayacaktır."⁷⁰ Böylece göçmen işçiler az maaş veren şirketten bir diğerine kayarak zamanla dünya genelinde ücretleri eşitleyeceklerdir. Ücretlerin eşitlenmesi ile birlikte bir coğrafi bölgeye alabileceğinden çok nüfus kayması tehlikesi de kaybolacaktır.

Belirli bir yaş altında kalan çocukların çalıştırılmasının yasak olması da özgür piyasanın önündeki bir diğer engeldir. Rothbard, bunun 'zorunlu işsizlik' yaratmaktan başka bir şey olmadığını iddia etmiştir. Üretimin düşüp fiyatların artması bir yana, çocukları işten mahrum eden yasalar yüzünden ailelerin geliri de baltalanmaktadır. Rothbard, bir çocuğu illaki devlet sertifikalı bir okuldan mezun olmaya zorlamanın hiç

⁶⁹ Rothbard, a.g.e, s. 54

⁷⁰ Rothbard, a.g.e, s. 61

kimseye faydası olmayacağını savunmuştur. Çocuk işçiliğin yasaklanması sebebiyle çocukluk yaşından itibaren işe başlayabilecek çocuk, kazanacağı becerinden, aile ise çocuğun alabileceği ücretten, iş verenler de iş gücünden mahrum kalmaktır.

Üretimi iş gücünden mahrum bırakan bir diğer uygulama ise zorunlu askerliktir. Emek vermeye elverişli çağlarında birçok genç, kazanıp üretebilecekken zorunlu askerlik yüzünden zamanlarını orduda heba etmek zorunda bırakılır.

Rothbard'a göre işsizliğin sebeplerinden biri de asgari ücrettir. Maaşların asgari seviyesinin devlet tarafından belirlenmesi arz ve talebin dengesizleşmesine sebep olmaktadır, bunun da neticesi işsizlik ve ürün fiyatının yükselmesi olarak piyasaya yansımaktadır. Geri kalan her şey gibi işçi maaşını da belirlemesi gereken tabii piyasa şartlarıdır. Asgari ücretin artması için çalışan ve üyesi olmayanları rekabette bir adım geride bırakan sendikalar piyasa şartlarına karışmamalıdır. Maaşın piyasa şartlarına her müdahale edişte işsizlik artar ve hükümetler de bu işsizliğin zararlarını gidermek için işsizlik maaşı ödemeye başlar. İşsizlik maaşı ise başıboşluğu daha da teşvik eder ve işsizlik maaşının yükü, vergi olarak herkesin boynuna biner. Alınan ekstra vergiler, devlet tarafından tayin edilmiş çalışma saatleri, devlet standardına uymayanlara verilen cezalar... sadece muhatabı olan şirketi değil doğrudan herkesi etkiler. Piyasaya değen her suni elin neticesi; işsizlik, kalitesizlik, yüksek fiyatlar, rekabetin önünün kesilip tekellere yol verilmesidir.

Koruma kanunları, devletin gelecek nesillere tükenmekte olan kaynakları bırakmak için üretimini sınırladığı ve üreticiyi yenilenebilir kaynaklara yönlendirdiği uygulamalardan oluşur. Rothbard, gelecek nesillerin şimdikilerden daha imtiyazlı olmasını sağlayan hiçbir gerekçenin bulunmadığını iddia etmiştir. Rothbard'a göre, şu an için talebi olan ve arzı karşılanmayan bir şeyi geleceğe bırakmak anlamsızdır. Zaten gelecek nesillerin zamanla daha yüksek teknolojiler üreteceklerini ve kaynakları geliştireceklerini hesaba katarsak koruma kanunları çıkarmak işi abestir. Günümüzde insanoğlu geçmişten kendine kalan kullanılmış kaynakları ve icat ettiği yeni kaynakları bir arada kullanmaktadır, zamanla ve teknolojiyle kaynak çeşitliliği artmıştır ve bu gelecekte de böyle olacaktır.

Devlet arazileri ise bütün insanlıktan gasp edilen arazilerdir. Bu arazilerde yapılan devlet ölçekli üretimler sadece bu üretimlerin tekelleşmesiyle sonuçlanmaz aynı

zamanda girişimcinin önü kesilir, kaliteli, ucuz üretim ve iş fırsatlarının önü kapanır. Böylece hem kaynaklar israf edilir hem de piyasanın tabii düzeni bozulur.

Patentler ise bir icadı ilk bulana hükümet tarafından sağlanan ayrıcalıklı tekel olma imkanıdır.⁷¹ Patentler sayesinde; icadı, mucitten sonra keşfeden veya geliştirip daha ucuza ve kaliteli olarak imâl etmek isteyen girişimcinin önü kesilir, bu sebeple patentler doğrudan özel mülkiyete bir saldırı niteliğindedir. İcadın patentini elinde bulunduran şirket, bu icadı diğerlerine ancak lisansla birlikte satar ve bu da tekelleri daha da büyütür. Vergi yükümlülükleri ve lisanslar kaynakların eşitsiz dağılımı ve piyasanın tabii dengesinin bozulmasına yol açar. Bu uygulamalar neticede rüşveti de beraberinde getirmektedir. Piyasaya girmek, lisans almak, yasaların yasakladığı alanlarda üretim yapmak ve kotasını artırmak isteyen şirketler, siyasiler ve onların güdümündeki bürokratlara rüşvet vererek bu amaçlarında başarılı olabilirler. Ancak Rothbard'a göre rüşvet, zannedildiği gibi çok da kötü bir şey değildir. Neticede; rüşvet, bir tekelleşme usulü değildir hatta özgür piyasa ekonomisine geçişte bir etmen dahi olabilir.⁷² Eski şirketin yerine geçmek isteyen ve kartelle aynı iş koluna girmek isteyen yeni girişimciler rüşvet münasebetiyle piyasaya girebilir, bu da bir nebze rekabeti büyütür. Yeni girişimci şirketin rüşvet vasıtasıyla eski şirketin yerini alacağı da hesaba katılırsa, bu durumda yeniden bir tekel kurması da zaman alacaktır. Rothbard'a göre rüşvet, özgür piyasa ekonomisi için devletin surlarında açılmış bir gediktir.

Rothbard'ın 'piyasaya müdahale' analizi farklı müdahale yöntemlerinden oluşsa da piyasaya yapılan bu müdahalelerin hemen hemen hepsi aynı neticeyi vermektedir. Tabii piyasa şartlarına el atılması; arz ve talep dengesinde bozulma, rekabetin aksaması, işsizlik, kalitesizlik ve fahiş fiyatlara neden olmaktadır. Tek çare ise bu müdahalelerin hepsini kaldırıp piyasayı özgürleştirmektir. Ancak özgür bir piyasa ekonomisinde birey özgür olabilir.

Rothbard, devleti bir zorbalık mekanizması ve bu mekanizmanın yöneticisi olan hükümeti ise bu zulmün suçluları olarak nitelendirmiştir. Hükümet, yaptırımları ve uygulamaları ile piyasanın tabii şartlarını bozmakla kalmaz yanı sıra insanlardan vergi adı altında zorla para toplar. Devlet, tıpkı kalpazanlar gibi dayanağı olmayan yani hakiki bir değere bağlı olmayan bir bez parçasını 'para' addeder, paranın hakikatı konusunda kendine itimat edilmesini şart koşar ve bu dayanaksız sembolik parayı bir de

⁷¹ Rothbard, a.g.e, s. 87

⁷² Rothbard, a.g.e, s. 96

yasallaştırır. Bunun neticesi ise enflasyondur. "Anlaşılması gerekiyor ki vergi ve enflasyonun verdiği zararlar bir hırsızın ve kalpazanın verdiği zarar arasında hiçbir fark yoktur. İkisi de piyasaya zor kullanmak suretiyle müdahil olurlar ve birilerine kazandırırken diğerlerine kaybettirirler."⁷³ Rothbard'a göre, hırsızlar ve devlet arasındaki tek fark şudur: Devlet suçunu yasallaştırıp büyük bir alana yayarken hırsızlar daha küçük boyutlarda iş yaparlar. Devlet herkesi soyarken hırsız yalnızca birkaç kişiyi soyabilir. Devlet, zorla dayattığı yasalarını ve yaptırımlarını uygulamak için harcama yapmak zorundadır ve bu harcamanın yükünü ise yine halkın omzuna bindirir. Vergi yükü beraberinde yaşam standartlarını düşürür. Kaynakların verimli kullanılabilmesi için tüketici arzusunun tayin ettiği piyasa şartlarında yani rekabet ortamında üretim ve tüketim yapılmalıdır ama kaynaklar tüketicinin istekleri esas alınarak değil devletin isteği esas alınarak işlenmektedir, bunun neticesinde de kaynakların dağılımı bozulur. Devlet eliyle yani zorbalıkla oluşturulmuş tekeller bu dağılımda tek kârlı çıkanlardır. Özgür piyasada ise birinden alıp birine veren bir devlet olmadığı için kazanç elde edebilmenin tek çaresi rekabete girişmektir dolayısıyla adil dağılım özgür piyasanın tabii özelliklerinden biridir. Rothbard, üreticinin karşılaşacağı her türlü para kaybının kazancıyla dengelenebileceğini ve üreticinin kazanabilmek için bu tür riskleri almasının doğal olduğunu belirtmiştir ancak vergi karşılanabilir ya da göze alınabilir bir kayıp değildir. Rothbard, verginin farklı sektörler arasında yarattığı tahribatı şöyle izah etmiştir:

İşçi, maaşından alınan vergi yüzünden sıkı çalışmak istemez. Sermaye sahibi faiz düzenlemesi ve kârından alınan vergi yüzünden yatırım yapıp sermayesini muhafaza etmek yerine daha çok harcamayı tercih eder. Arazi sahibi kirasına uygulanan vergi yüzünden kırık bir şevkle ve daha az verimle çalışır.⁷⁴

Rothbard, verginin toplumda kanserli hücre gibi sürekli yayıldığını ifade ettikten sonra 'aslında vergiyi kim öder?' sorusuna cevap aramıştır. Vergiler ve tarifeler yüzünden üreticinin kolayca üretimine zam yapıp bu külfeti tüketicinin üzerine atacağı zannedilebilir. Yanı sıra işçiye bindirilen vergi yükü neticesinde işçinin daha çok maaş isteyeceği, bu sebeple maliyetin artacağı ve artan maliyetler sebebiyle üreticinin ürüne zam yapıp vergi yükünü neticede tüketiciye yansıtabileceği de düşünülebilir. Rothbard'a göre, piyasa şartlarında böylesi bir denklem kurmak yani üreticinin vergi yükünü

⁷³ Rothbard, a.g.e, s. 104

⁷⁴ Murray N. Rothbard, "Man, Economy and State with Power and Market", Alabama, Ludwig von Mises Institute, 2004, s. 915

rahatça tüketiciye ödetip kenara çekilmesini beklemek tamamen yanlış bir zandır. Piyasadaki fiyatlar zaten maksimum kâr noktasındadır ve vergi yüküyle birlikte doğacak diğer maliyetler ancak firmanın net gelirini düşürecektir. Daha az kazanan firmanın ise işçisine zam yapması olanaksızdır. Dolayısıyla verginin başkasının omzuna bindirilmesi mümkün değildir.⁷⁵ Vergi yükümlülüğü olan herkes bundan birebir etkilenir ve zararı yansıtamaz, bizzat zararı kendi eder.

Transfer harcamaları ise; sahibinden alıp, devlet görevlilerinin verilmesi gerektiğine inandıkları kişiye zorla aldıklarını vermelerinden ibarettir. Öte yandan bürokrat maaşlarının mantığı da aynıdır, vergi verenden alınıp bürokrata teslim edilir.⁷⁶ Rothbard, devletin alınan vergiler neticesinde üretim yaptığını ancak bu üretimin özgür piyasa şartları altında yapılabilecek olan verimli üretimle karşılaştırıldığında devletin üretim için aldığı verginin de yaptığı üretimin de toplamda sadece zarar olduğunu savunmuştur. "Hiçbir hükümet harcaması yatırım, hiçbir hükümet mülkü de kapital olarak addedilemez."⁷⁷

Rothbard, hükümetin 'üretim devamlılığı' adı altında verdiği teşviklerin normalde özgür piyasa şartları altında yaptığı verimsiz üretim yüzünden belki de kapanması gereken bir işletmenin ömrünü uzattığını, bu işletmenin ömrünün uzatılması için verimli üretim yapanlardan kesilen parayla daha çok kazanıp daha verimli üretim yapması gereken firmaların önünün kesildiğini iddia etmiştir. Verimsiz firmalar verilen bu teşvikler sayesinde kaynak israfına devam edip iş yapan işletmecilerin üzerinden kazanmayı sürdürmektedirler.

Rothbard; vergiyi, birinden alıp birine vermek ve kaynak israfı olarak tanımlamıştır. Tüketicinin zevki ile orantılı olarak üretici çok daha kalitelisini üretebilecekken devletin kesintileri yüzünden bu imkanlar baltalanmaktadır. Keza yoksulluk maaşı da aynıdır. Devlet, üreticinin sırtına vergi bindirmek suretiyle işsizliği yaratır sonra da bu işsiz ordusunu maaşa bağlayarak işsizliği iyice teşvik eder. Devlet vergilerinin diğer bir dayanak noktası da devlet hizmetleridir. Güvenlik, sağlık vb. hizmetlerin ciddi bir kısmı devletin kaynaklarından karşılanmaktadır. Rothbard, bu hizmetlerin insanoğluna devletler tarafından bağışlanmış bir ihsan olmadığını hatta insanoğlunun temel ihtiyacı olan bu hizmetlerin devletler yüzünden yarım yamalak

⁷⁵ Rothbard, a.g.e, s. 929

⁷⁶ Rothbard, a.g.e, s. 939

⁷⁷ Rothbard, a.g.e, s. 941

yerine getirildiğini iddia etmiştir. Güvenlik, sağlık, eğitim... hepsi Rothbard'a göre ticari şeylerdir ve alınıp satılırlar. Özgür piyasa şartlarında bu hizmetler müşteri isteklerine göre rekabet piyasası içinde arz edileceği için müşteri zevkleri bu işletmeler için standart olacaktır. Halbuki devlet bu hizmetleri büyük ölçüde kendi tekeline almıştır ve bundan ötürü bu hizmetler yarım yamalak ve düşük kalitede sunulmaktadır. Hırsızlık ve cehalet genellikle işsizliğin, güvenliğin yeterli kadar sağlanamayışının ve yetersiz eğitim hizmetlerinin sonucudur, bunlar da devletin suçudur.

Rothbard'a göre, devletin elde ettiği gelirle yani vurgunuyla işlediği suçlardan biri de çeşitli iş kollarında yatırım yapmasıdır. Bir iş koluna yatırım yapan özel kuruluş bunu sermayesiyle gerçekleştirir ve yatırımından kâr edebilmek için rekabet şartları altında mücadele eder. Devlet ise sermayesini risksiz bir şekilde vergiyle elde ettiği için böyle bir hassasiyeti yoktur. Firma; ürün fiyatını, masraflar, rekabet şartları ve benzeri hakiki ekonomik şartlar altında hesaplarken devlet, sınırsız kaynaklara sahip olduğu için böyle dertleri yoktur. Yatırım yapan devlet rekabete girmez ama rekabetteki diğer firmaları rekabetten soğutur.

Rothbard; enflasyonun, rezervlerle desteklenmeyen sembolik bir 'milli paranın' piyasa sürülmesi ile oluştuğunu iddia etmiştir.⁷⁸ Piyasadaki paranın altın ya da gümüş olarak bir karşılığı yoksa enflasyon artar. Ara sıra deflasyon yaşansa da deflasyon ancak enflasyonun olduğu yerde meydana gelir. Rothbard'a göre, enflasyon da tıpkı vergi gibi birinden alıp birine vermekten ibarettir. Bazı ticari malların fiyatı diğerlerine nazaran daha çok arttığında kimileri bu işten sürekli kazanç sağlarken kimileri ise sadece kaybeder. Enflasyonla birlikte daha kârlı hale gelen iş kolları piyasada o üretimi yapmayan diğer firmaları da cezbetmeye başlar, bu suni yükseliş yüzünden üreticinin tabii piyasa şartlarında hesaplaması gereken talep vb. ilkeler arka plana itilir. Devletin rezervi olmayan parayı piyasaya sürmesi tabii piyasa şartlarındaki tabii dağılımı mahveder. Piyasaya para sürüldüğünde ve kredi genişlemesi sağlandığında ilk bakışta bu yatırım için müthiş bir fırsat olarak görülebilir, neticede üretimi artıracak da zannedilebilir ancak Rothbard, ilk başta piyasayı serinleten bu para girişinin sonrasında enflasyona sebep olup yatırımı düşürdüğünü ve sürecin tamamına bakıldığında verdiği zararın katlanarak artıp yararının çok çok üstüne çıkacağını iddia etmiştir. Rothbard'ın enflasyon için bulduğu çare ise rezervi olmayan hayali hükümet parasını devlet ve

⁷⁸ Rothbard, a.g.e, s. 990

hükümet bankalarıyla birlikte ilga etmektir. Bunların yerine ise özel bankalar açılmalıdır. Rothbard, anarko kapitalist esaslı özel bankaların görevinin tıpkı bir depo gibi olacağını ve burada malı olan, miktarınca mülkü olan bireye bunu gösteren bir belge verileceğini böylece bireylerin bu belgeler aracılığıyla rahatça alış verişini gerçekleştirebileceğini öne sürmüştür. Böylesi bir sistem, piyasadaki paranın hayali değil, karşılığı olan yani rezervi olan bir aracı olmasını sağlayacaktır, bu da enflasyonu önemli ölçüde yok edecektir. Yanı sıra bu sistem, paranın olması gerektiği gibi yalnızca bir değişim aracı olmasını sağlayacak ve alınan-satılan şey karşılığında olması gerektiği gibi, hayali bir para transferi yerine gerçekten bankada rezervi bulunan miktarın alış-verişi gerçekleşecektir.

2.3.2.David Director Friedman (1945 - ...)

Friedman, halen Santa Clara üniversitesinde hocalık yapan ve özgür piyasa anarşizmini savunan bir diğer Amerikalı anarko kapitalist ve ekonomisttir. Rothbard'ın anarko kapitalizmini özgür bir toplum inşa etmek için biricik formül olarak gören Friedman, anarko kapitalist kuramın eleştirilerinin ve önerilerinin gelişimi ve iyileştirilmesi için uğraşmış ve bu konuda kıymetli eserler vermiştir.⁷⁹

Friedman'a göre, mülkiyet hakkı insani bir haktır. "İnsan hakları mülkiyet hakkından önce gelir. Mülkiyetin hak olması mülkiyet hakkından ötürü değil, mülkiyetin insanlık hakkı olmasından ötürüdür."⁸⁰ Çünkü her insan aynı kaynaklar üzerinden farklı üretimler yapmak isteyebilir ve her insanın farklı ihtiyaçları vardır, bu da özel mülkiyeti kaçınılmaz olarak insani bir hak yapmıştır.

Friedman'a göre mülkiyet, özgür bir toplumun tabii hakkıdır. Friedman, bireysel mülkiyetçiliği savunmuş ve kamu mülkiyetine de karşı çıkmıştır. Bireysel mülkiyete sahip kişi istediği gibi ticaret yapar ve istediğini üretir ama kamu mülkiyetinde mülk, politik kurumlar tarafından kullanılır ve hangi kaynakların nasıl işleneceğine de bu kurumlar karar verir. Bu kurumlar bireye, çoğunluğun veya diktatörün istediği gibi üretim yapılmasını şart koşar. Mesela, kamu mülkiyeti olan televizyon ve radyo kanalları ancak devletten lisans alabilirlerse yayın yapmaya hak kazanabilirler

⁷⁹ David D. Friedman, "Books", <http://law.scu.edu/faculty/all-publications/?prof=503576>, (28/11/2015)

⁸⁰ David Friedman, "*The Machinery of Freedom*", [http://davidfriedman.com/The Machinery of Freedom .pdf](http://davidfriedman.com/The_Machinery_of_Freedom_.pdf), (30/10/2015)

dolayısıyla bu kanallar izleyicilerine ancak devletin şart koştığı aralıkta yayın yapabilirler. Özgür dergiler, yayınlar yani bireysel mülke ait olan ürünler ise devlet perspektifinden ve devletin varsaydığı ‘kamu yararına’ değil, birçok farklı dalda ve fikirde yayın yaparlar. Kamu mülkiyeti sığ ve körken özel mülkiyet her açıdan çeşitlidir ve özel mülkiyette üretimin faydası, üretimi yapan herkesedir.⁸¹ Özel mülkiyette üretim, her ihtiyaç sahibine hitap edebilir yani her talebi karşılayabilir. Friedman'a göre, özel mülkiyetin bencillik olduğu dolayısıyla ahlaki temeli bulunmadığı fikri yanlıştır. Neticede özel mülkiyet konusunda bencil olmak herkesin hayrınadır. Herkesin peşinden gitmesi gereken ideal bir fikir olduğu algısı yanlış ve bireysel özgürlüğe terstir. Friedman, kamu mülkiyetini savunanların insan bencilliği kavramını tamamen yanlış değerlendiklerini iddia etmiştir.

Çoğu insan bencilliği yalnızca kendi çıkarını umursayıp diğerlerinin refahını hiçe saymak olarak görmektedir ancak özel mülkiyetçilik anlayışı insanların böylesi bir tutumundan ötürü ortaya çıkmamıştır. Özel mülkiyetçilik farklı insanların farklı sonuçlar (üretimler) elde etmek ve bunu yaparken de farklı yollar denemek istemelerinden ötürü ortaya çıkmıştır. (Bu konuda) her insanın bencil olmasından kastedilen her insanın farklı bir algısı olduğu ve iyi kavramının kişiden kişiye değiştiği gerçeğidir.⁸²

Friedman, eşit mülkiyet dağılımı için piyasaya muhakkak devlet eli değmesi gerektiği fikrini bir anarko kapitalist olarak abes bulmuştur. Komünist ya da kapitalist hiçbir devlet ciddi anlamda, fakir olmayandan alıp fakire vermemiştir. Devletin fakirleri doyurmak adına başlattığı programlar buz dağının görünen kısmıdır, öte yandan devlet bünyesinde fakir olmayanların fakirlerden kesip aldığıının hesabı dahi tutulmaz. Halbuki devlet hem fakire yardım etse hem de vergi almasa o zaman bu iş varlıklardan yoksula dönebilir.

Friedman, fakirin daha da fakirleştiği zengin ise daha da zenginleştiği sistemin sorumlusunun kapitalizm olmadığını, kapitalizmin zengini daha da zenginleştirdiğini ve fakiri de zenginleştirebileceğini savunmuştur. Friedman’a göre kapitalizmi, işçinin sırtından geçinen ve sadece kazanıp tüketen bir sistem olarak görmek kapitalizmi yanlış tanımlamaktan ibarettir zira kapitalin kendisi de üretkendir ve sermaye birikiminin üretimi artırdığı hakikattir. Friedman, ‘kapitalin üretkenliği’ iddiasını şu sözleriyle savunmuştur:

Eğer faiz oranları işçi maaşlarına göre daha düşükse bu sermayenin refahının düşüşe geçtiğini gösterir. Dünden bugüne toplam işçi maaşı iki katına çıkmıştır, bu durumu sermayenin faizden

⁸¹ Friedman, a.g.e

⁸² Friedman, a.g.e

gelen kazancıyla karşılaştırmak hayli güç olacaktır. Daha da ötesi, kapitalistler gelirlerinin bir kısmını harcamak zorundadır, şayet bunu yapmazlarsa kapitalist olmanın bir anlamı da kalmaz.⁸³

Freidman'a göre, 19. yy ve gerisindeki fikir adamlarının göremediği gerçek kapitalizmin başarısını kanıtlamış olduğu gerçeğidir. Son yüzyılda kapitalist sistem altında büyük bir refah artışı sağlanmıştır. Günümüzün dünyasındaki refahla geçmişteki karşılaştırıldığında aralarında uçurumlar vardır. Eskiden toplumun büyük bölümünü oluşturan yoksul kitleler karın tokluğuna gün boyunca çalışırken bugün böylesi kitlelerin sayısı ve toplumdaki oranı gitgide azalmaktadır. Toplumun hemen hemen her kesiminden insanlar bir miktar birikim yapabilmeyi başarabilmektedir.

Friedman, fakir ile zengin arasındaki farkı açan gücün kapitalizm değil, devlet eliyle istismar edilen piyasa şartları olduğunu iddia etmiştir. Eşitsizliğin sebebi devletler ve devletlerin kurduğu tekellerdir. Friedman, 'tekeli' kavramını üçe ayırmıştır; "doğal, yapay ve devlet tekeli."⁸⁴ Bir bölgede bir iş üzerine, o bölgede iş yapan diğer küçük esnafın ve üreticinin rekabet edemeyeceği seviyede bir işletme açılırsa bu doğal tekeldir. Durumun bu olmasına karşın bölgedeki diğer üreticiler bir şekilde bu tekelden daha ucuza satış yapabilir, bu da doğal tekelin daha da büyümesinin önündeki engellerden biridir. Yerel üretici bir şekilde doğal tekelden daha ucuza satış yapmayı becerabilirse bunun doğal tekele olan zararı, tekelin büyüklüğüyle orantılı olarak artacaktır. Yanı sıra malum tekeli ne üzerine satış yapıyorsa o ürünlerle aynı işi görebilecek başka ürünler de talep edilebilir, bu da dolaylı olarak doğal tekelin önünü kesecektir. Böylece doğal tekeller piyasanın tabiatını bozamazlar ve zamanla tabii piyasa şartları içinde eriyip giderler.

"Yapay tekeller ise doğal tekellerin oluşmasının imkanı olmayan yerlerde pazarı kontrol etmek, fiyatları yükseltmek böylece 'tekeli kârı' kazanmak için kurulur."⁸⁵ Bir firma ya da tekeli kurmak için bir araya gelen iş ortakları diğer firmaları satın alıp, rekabeti kaldırıp, fiyatı tamamen kendileri kontrol etmek isteyebilirler ama bu da son derece tehlikelidir. Tekeli, satın alamadığı firmalardan çok daha güçlü ve kaynak sahibi de olsa bir şekilde eline geçiremediği firma, tekelden daha ucuza satış yapmayı becerabilirse tekelin bundan edeceği zarar tekelin hacmi kadar büyük olacaktır. Kartele

⁸³ Friedman, a.g.e

⁸⁴ Friedman, a.g.e

⁸⁵ Friedman, a.g.e

katılmayan firmalar ürünlerini daha düşük bir fiyattan satmayı tercih edecek bu da kartelin sonunu getirecektir. Birkaç grup şirket birleşip fiyatları ortaklaşa yukarı çekip bir kartel oluştursalar bile bu durum neticede talebi düşürecek ve kartel üyelerinden birkaçı diğerlerinin haberi olmadan bazı özel müşterilere daha ucuzdan mal satıp bu müşterileri kendilerine çekmeye çalışacaklardır böylece bu iş ortaklığı da bozulacaktır. Kartel, bir şekilde üyeler arasındaki bu sorunu hiç yaşamasa bile piyasadaki diğer firmalar bu karteğe ortak olmak istemeyebilirler. Friedman, hem doğal hem yapay tekelin piyasanın tabiatı gereği bir şekilde engellenebileceklerini savunmuştur ancak asıl sorun devlet tekelidir.

"Devlet tekel, rekabetin bir şekilde hükümet tarafından engellenmesi ile oluşur."⁸⁶ Devlet tekellerinin en zararlısı ise bu tekelin ardına sığınan özel kuruluşlardır. Devletin izin verdiği ölçü, devletin izin verdiği üretim, devletin verdiği lisans... bunların hepsi özgür ticaretin önündeki engellerdir. Bir firmanın yetkilileri, politikacılar ile sıcak ilişkiler kurup malum lisansları rahatlıkla alabilirler böylece firma, ürünün piyasa fiyatını kendisi belirler. O iş kolunda pazara girmek isteyen diğer girişimciler ise devlet tarafından 'yasal olarak' engellenir. Hem doğal hem yapay tekeller tabii piyasa şartları altında yok olmaya mahkumdurlar ancak kırılması mümkün olmayan tek tekel devlet tekelidir. O halde tekel tehlikesinden ötürü devletin piyasaya el uzatması gerektiği fikri tamamen yanlıştır. Devletin piyasaya el vurması tekelleri kırmaktan ziyade yıkılamaz hale getirmiştir. Sağlıklı bir rekabet piyasası için devletin kısıtlamalarını yok etmek şarttır.

Friedman, Marx'ın tüm üretim araçlarının işçiler tarafından üretildiği ancak bu araçların edinimi ile kazananın büyük ölçüde kapitalist olduğu fikrini haklı bulmuştur ama Friedman'a göre Marx'ın yanıldığı bir nokta vardır. Üretim araçları için sermaye harcayan, bu harcamadan yıllar sonra masraflarını çıkarıp bu işten kâr bekleyen ve risk alan sermaye sahibidir. Yaptığı yatırımın ilk zamanlarında henüz bu işten kâr etmemişken işçi ücretlerini ödeyen de sermaye sahibidir. Sermayesini artırmak için işçi çalıştırmak zorunda olan ve özgür piyasa şartları altında bunun için gerekli riski alan da sermaye sahibidir. Bunca hakikate karşın sermaye sahibinin üretimi teşvik ettiği gerçeği Marx tarafından saptanamamıştır. 'Sömürü' kavramını kanını kemiği kurutana kadar sömürmek olarak algılamak ise yanlıştır, herkes bir ölçüde diğerini sömürür yani

⁸⁶ Friedman, a.g.e

faydalanır. Friedman’a göre, sömürü insanların birbirinden edindiği faydadır ve her halükarda zararlı olacağı fikri de yanlıştır. Sömürünün ‘herkes için faydadan’ ziyade ‘kimisine daha çok fayda kimisine de olabildiğince zarara’ dönüşmesinin sebebi devlet yani tabii piyasa şartlarını bozan gasp mekanizmasıdır.

Anarko kapitalizm, faizin ekonomik şartlar neticesinde oluştuğunu ve özgür piyasada yer almasının önünde hiçbir engel olamayacağını savunur. Hatta Friedman’a göre faiz bir zaruriyettir. Borç veren yalnızca cebindeki bir miktar parasını çıkarıp vermez, aynı zamanda borcu verdiği süre zarfında yapabileceği yatırım fırsatlarından da vazgeçer. Yani sıra faiz kazancı; üretimden, yatırımdan elde edilebilecek kazançla karşılaştırıldığında nispeten çok düşüktür. Borcu alan, aldığı borçla işini gören yani bundan faydalanan kimsedir. Sermaye sahibi yatırım yapıp kârı edinebilecekken parasını borç verip bu fırsatı elden geçirir ve bu fırsatı borçlu değerlendirir. İşte faiz bu durumun karşılığında ancak bir telafidir. "Borç verenin borçludan aldığı faizi ‘hırsızlık’ addeden marksist kuram yanlıştır. Faiz ödemesi borçlunun elde ettiği değer karşılığıdır."⁸⁷ Bugün başkasına bir miktar borç veren kişi o borcu vermek yerine kendisine ev alabilir ve kiraya da verebilir. Bu kira getirisi ve mülkiyet sahipliği yatırımcınıdır ancak kişi gidip bu parayı borç verir ve belirli bir süre zarfından sonra aynı miktarda geri alırsa olası kârından zarar etmiş olur. Enflasyon da hesaba katılırsa borç vermek olduğu gibi zararlı bir işe dönüşecektir. Faiz bu hakikat karşılığında ancak telafi edici niteliktedir.

Friedman, bir anarko kapitalist olarak eğitim, hukuk, emniyet ve benzeri hizmetlerin de devlet tarafından değil özel kurumlar tarafından verilmesi gerektiğini savunmuştur. Devlet tekeli kapsamına giren devlet okulları ve devletin dayattığı milli eğitim, rekabet sebebiyle çok daha kaliteli olan özel okullar tarafından piyasadan silinebilir. Friedman, güvenliği de ekonomik bir ürün olarak tanımlamıştır.⁸⁸ Devletin olmadığı anarşist bir sistemde güvenlik ve adalet gibi hususlarda da özel kuruluşlar hizmet verebilir. Daha çok müşteriye ulaşmak için rekabet eden güvenlik ve hukuk şirketleri daha iyi hizmeti daha ucuza sunmak zorunda kalacaklardır, bu da çağımızın ‘baştan bozuk’ sistemini yok edecektir. Hukuk, devletin tekelinde olduğu müddetçe, siyasi güç sahipleri tarafından istismar edilmeye mahkumdur. Hukukun iplerini tüketiciye değil, devlete dolayısıyla devleti yöneten siyasetçilerin eline verilirse o halde

⁸⁷ Friedman, a.g.e

⁸⁸ Friedman, a.g.e

Friedman; Rothbard gibi, devletlerin ve hükümetlerin yıkılmasından sonra parayı basacak kurumların da özel olması gerektiğini savunmuştur. Özel kurumlar stabil bir ağırlık ve değerle para basacaktır ve bunun altına düşen ağırlıkta yani değerle basım yapanlar ise zaten müşteri tarafından tercih edilmeyecekleri için yani rekabet piyasasından ötürü iflas edeceklerdir. Basılan ticari paraları doğrudan taşımayı tercih etmek yerine altının, gümüşün kısacası her para cinsinin depolandığı yerler kurulabilir. Bu yerlerde parası olan kişi bu miktarı belirten bir makbuz alır ve alış verişini makbuz üzerinden yapabilir. Böylece şimdiki gibi kısmi rezerv bankacılığı (fractional reserve banking) yerine bireyin elindeki makbuzun gerçek karşılığı olduğu bir para sistemi inşa edilebilir. Böylesi bir sistemin herhangi bir bankası yeteri kadar rezerv elde edince yeniden kısmi rezerv bankacılığı işlevini görmeye başlayabilir ve daha çok müşteri edinmek için faiz vermeye başlayabilir. Rekabet ilkesi gereği diğer bankalar da müşterilerini kaptırmamak için faiz verebilirler. Anarko kapitalist bankacılık kuramının gayesi devlet parasının tekeli kırıktır. Paranın özgürleşmesi ile birlikte bankaların da özgürleşmesi şarttır. Böylece hem para miktarını gösteren makbuzlar hem de özel şirketlerin bastığı ve belirli bir ağırlık ve gerçek değere dayanan paralar piyasada câri olacaktır. Müşterilerin güvenini kazanmak için paralar belirli bir standartta, misal altına dayalı olarak üretilirse diğer özel para basan kurum veya bankaların bastığı para cinsi ile diğerlerinin parası arasında değişim de (exchange) mümkün olacaktır. Müşterinin güvenini kazanmak rekabet piyasasında zaruri olduğu için bu konuda bir sıkıntı çekilmeyecektir.

59

Friedman, anarşizme geçiş sürecinde tercih ettiği senaryonun şöyle olduğunu ifade etmiştir:

Benim tercih ettiğim senaryo olabildiğince bütün hükümet işlevlerinin özelleştirilmesidir. Hukuki sorunlar özel ara bulucu kurumlar tarafından halledilmeye başlanınca ve zamanla diğer hukuki yaptırımlar da özel kurumların eline geçtikçe hükümetlerin bu işlerden elde ettiği gelir de azalacaktır. Eğer insanlar güvenlikleri konusunda özel hukuk şirketlerine alıştırlarsa, başlarına istenmeyen bir olay geldiğinde özel ara bulucuk şirketlerine başvurmaya başlarsa zaten parasını ödedikleri bir hizmet için hükümete ekstra ödeme yapmak istemeyeceklerdir.⁸⁹

Friedman, tekellerin kaynağı olan devletlerin ve tekellere siyasi çıkarları sebebiyle imtiyazlar sağlayan siyasetçilerin olmadığı bir dünyada bireyin daha da özgür olacağını ve gerçek rekabetin önünün açılacağını savunmuştur. Rothbard'a göre, rekabetin önü bir kez açıldı mı hiçbir devlet düzenlemesine ihtiyaç kalmaksızın piyasanın kendi tabiatında her türlü ticari işlem şimdikinden daha adil şekilde gerçekleşecektir ve bunun neticesinde sermaye sahipleri daha da zenginleşecek, aynı zamanda fakirler de zenginleşecektir.

2.3.3.Randall G. Holcombe (1950-...)

Florida Devlet Üniversitesi ekonomi hocası Holcombe, Rothbard ve Friedman gibi önemli anarko kapitalist ekonomistlerin, ortak mülkiyeti özel mülkiyete yapılan bir taciz olarak görmelerine karşı çıkmıştır ve anarko kapitalist düzende mülkiyetin ancak özel birey mülkiyeti olması gerektiği fikrini yanlış bulmuştur. Holcombe'a göre, anarko kapitalizmde de ortak mülkiyetin varlığı da pekala mümkündür. Holcombe, ortak mülkiyete örnek olarak bir kasaba yolunu vermiştir. Alış-veriş için tüketiciye ve üreticiye fırsat verip bu iki kesimi birbirine bağlayan farazi bir kasaba yolu neticede herkesin işine gelmektedir. Herkesin işine gelen bir yolun özel mülkiyet yapılmasının faydası kime olacaktır? Meselenin daha çerçevesi için Holcombe, bir diğer liberter anarşist Roderick T. Long'un ortak mülkiyet için verdiği bir örneği işaret etmiştir.⁹⁰ Longe'un örneği şudur:

Göl kenarındaki bir kasabayı ele alalım. Göl ise köydeki herkesin gidip balık tutabileceği bir yer olsun. Köy ilk inşa edildiğinde göle gitmenin hayli çetin olduğunu farz edelim, yollar çalı çırpıyla ve dikenlerle kaplı. Lakin zamanla yol, merkezi bir karar mekanizmasının çabasıyla değil, göle gidip gelen bireylerin çabasıyla temizlenmiş olsun. Bu temizleme işlemi için bir

⁸⁹ David Friedman, "Requiments for Anarcho capital", http://www.daviddfriedman.com/Libertarian/My_Posts/Reqmts_for_Anarcho_C.html, (30/10/2015)

⁹⁰ Randall G. Holcombe, "Common Property in Anarcho-Capitalism", Journal of Libertarian Studies, 2005, 19 (2), s. 8

kişinin değil birçok kişinin emeği geçmiştir. Köydeki bireylerden biri gidip yolun ortasına bir kapı diker ve üzerinde hak iddia ederse bu yolun temizlenmesi için çaba harcamış diğer köylülerin emeğini gasp etmiş olur. ‘Ortak mülkiyet üretimi’ bir hediye olarak da görülebilir. 19. yüzyıl İngilteresi’nde özel yol yapmak mümkündü ve sonra bu yollar halkın kullanımı için kamuya hediye edildi. Yol sahiplerinin bu hediyelerinin sebebi sadece halkı düşünmelerinden ötürü değildi. Yol sahipleri mülk oldukları arazilere daha çok müşteri gelmesini istemişlerdi.⁹¹

Holcombe, anarko kapitalist sistemde özel mülkiyet vasfına sahip mülklerin ortak mülkiyetle bir arada olabileceğini iddia etmiştir. İsteyen iş yeri, firma ve kuruluş kendi işletmesinin önüne özel bir yol çektirebilir, bunda hiçbir sakınca yoktur ancak bununla birlikte Long'un kasabasındaki yol gibi birçok yolun da ortak mülkiyet vasfı taşıması gerekmektedir aksi halde buna emek veren diğer insanların hakkı gasp edilmiş olunur. Holcombe'un ortak mülkiyeti, kolektif mülkiyetten farklı olarak özel bir grubun değildir, alelade herkesin mülküdür ve hiç kimsenin mülk üzerinde diğerinden daha fazla hakkı yoktur. Holcombe, halihazırda ortak mülkiyet gibi kullanılan piknik yerleri, basketbol sahaları, avlanma yerleri gibi bölgelerde birinin gelip orası üzerinde mülkiyet hakkı iddia etmesinin hiçbir mantıklı yanı olmadığı ifade etmiştir. Hatta eğer bir yer ortak kullanım sahasıysa ve birileri oraya yeni bir iş gücü katıyorsa bile yeni katılan iş gücü de ortak mülkiyete dahil edilmelidir. Holcombe, bu iddiasını şöyle izah etmiştir:

İnsanlar herhangi bir parkta başını sokabilecekleri bir yer olsun istediler diyelim. O hâlde birileri gidip oraya bir bina inşa edebilir. Bu inşayı yapanlar buranın üzerinde mülk sahipliği iddia edemezler zira inşaat işleminden önce park ortak mülkiyetti ve bu ortak mülkiyete, yapılan yeni inşaatın önce diğer insanlar emek vermişti.⁹²

Yanı sıra bir mülkün eski sahibi kimi özel kütüphanelerde olduğu gibi mülkünü bedavaya herkese açabilir. O halde bunları özelleştirip buraların sahiplerini insanlardan para almaya mecbur etmek tamamen anlamsızdır. Birçok kâr amacı gütmeyen kuruluş, açlar ve evsizler hayrına çalışmaktadır. Bu kuruluşların insanlar için sağladığı imkanların ortak mülkiyet olmaması önünde hiçbir engel olamaz. Holcombe'a göre, eğer anarko kapitalist bir toplum bir şekilde oluşacaksa ortak mülkiyetin bu toplumun bir parçası olacağını düşünmenin önünde hiçbir engel yoktur.

Holcombe'un altını çizdiği bir diğer nokta da denizler ve okyanuslardır. Bu suların bir kısmı günümüz hukuku çerçevesinde devletlerin karasuları olarak kabul edilmiştir keza hava sahaları da böyledir. Devletin kontrolünde olan her şeyin özelleştirilmesi bunların da özelleştirilmesi gerektiği anlamına gelemez. Holcombe, deniz ve hava

⁹¹ Roderick T. Long, “A Plea for Public Property”, <http://www.freenation.org/a/f5311.html>, (30/10/2015)

⁹² Randall G. Holcombe, “Common Property in Anarcho-Capitalism”, Journal Of Libertarian Studies, 2005, 19 (2), s. 13

sahalarını bireysel mülk edinenlerin, bu sahalardan kimin geçip kimin geçemeyeceğini belirleme hakkını da kendilerinde bulacaklarını belirtmiştir. Devletler bugün dünya üzerindeki büyük toprak parçalarında, hava sahalarında ve karasularında söz sahibidir. Anarko kapitalist bir düzende bu arazileri küçük küçük parçalara bölüp özel mülkiyet olmalarına izin verirsek mülkiyetler arası her geçiş esnasında şahıstan izin almak gerekecek ve bu da tam bir eziyete dönüşecektir.

Holcombe'a göre, ortak mülkiyetin özel mülkiyete çevrilmesinde de hiçbir sakınca yoktur ancak bunun olabilmesi için artık bu ortak ticari mülkün insanlar tarafından kullanımının bitmiş olması arz eder. Şayet halen insanların bu ticari malda emeği ve kullanımı devam ediyorsa bu malın özelleştirilmesi diğerlerinin hakkının gasp edilmesidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SOSYAL ANARŞİZM

Anarşist ekonomi kuramları içinde, kolektifçilik ve anarşist komünizmden ibaret en bilindik iki ekol mevcuttur. İki ekolda kolektif bir yaşamı savunduğundan ve belirli ölçülerde bireyselciliğe karşı çıktıklarından ötürü sosyal anarşizm başlığı altında tasnif edilmişlerdir. Sosyal anarşistlere göre devlet; imtiyazların, sosyal sınıfların, sömürünün var oluş sebebidir. El üstünde tutup ‘yasal’ dediği haklarla donattığı bir azınlığa, kitleleri köle yapar. Devletli bir sistemde emekçi üretir ama bu üretimin kazanımını kendisi değil devletin imtiyazlı sınıfları yer. İşçiler ise bu adaletsizliğe maaş yüzünden boyun eğmektedir. Siyasetçiler ve patronlar emek vermeden lüks bir hayat sürerken asıl üretimi yapan emekçi ise yoksulluğa muhtaç bırakılır. Sosyal anarşistlere göre, devleti ve devletin adaletsiz sistemini ayakta tutan etmen bireysel mülkiyet hakkıdır. Bireysel mülkiyetçiliğe karşı olan sosyal anarşistler, anarşist devrimden sonra bireysel mülkiyetlerin kamulaştırılmasının gerektiği savunmuşlardır. Kapitalistlerin rekabeti arasında yozlaşan toplumu kurtarmanın tek çaresi kolektif bir yaşamdır. Anarşist komünistlere göre, her şeyin ucunun devlete bağlandığı diğer komünist ekoller insanlık için bir çıkar yolu olamaz zira bu meseleyi çözmenin yolu devlete baş bağlamak olamaz. Otoritenin olduğu, yönetimin yukarıdan aşağıya inşa edildiği yerden adalet türeyemez. Devrimi yapacak olan insanlardır. Kurumları inşa edecek olan ve bunu gönüllülük esası ile gerçekleştirecek olan yine insanlardır. Devlet, devlet idaresi ve devlet bürokrasisi silsilesinden ancak otorite, otoriteden ise yozlaşma ve vurgunculuk meydana gelir. Anarşist komünizme göre, devrimden sonra iş bölümü denen ve insanları daha doğmadan babasının sefaletini bir ömür sürdürmeye mecbur eden bu ayrımcılık şekli de yok edilmelidir. Üretimde baz alınacak olan ise ihtiyaç olmalıdır. Üretim, ihtiyaç esaslı şekilde yapılmalı ve israfın her türlüsünün önüne geçilmelidir. Komünal yaşam esastır. Kolektifçilik ise mülkiyetin işçilerin elinde olmasını ve kolektif bir iş birliği ile üretim yapılmasını savunan bir diğer sosyal anarşizm ekoldür.

3.1.KOLEKTİFÇİLİK VE KOLEKTİFÇİ ANARŞİSTLER

Kolektifçilik (collectivism), Bakunin tarafından Proudhon'un müşterekçi ekonomik sistemi üzerine kurulmuştur ve Proudhon'un bireyselci kuramı Bakunin tarafından kolektifçilik ile sosyal anarşizme uyarlanmıştır. Proudhon'un müşterek bankaları, Bakunin'in kolektifçiliğinde takas bankası (bank of exchange) olarak adlandırılmıştır ve işlevi müşterek banka ile birebir aynıdır. Bakunin'e göre, işçiler kendi iş kolları arasında kolektif iş birliği yapmalı ve beraber çalışmalıdır. Kaynakları ve iş araç gereçlerini hep birlikte, ortaklaşa olarak kullanmaları gerekir. Bir sosyal anarşizm ekolü olan kolektifçilikte 'her açıdan' komünal bir yaşam varsayımı yoktur. Toplum tarafından talep edildiği sürece herkes takas bankasından aldığı parayla 'ihtiyaca yönelik' üretimini yapabilir ancak ilk aşamada yani anarşist devrimle birlikte mülkler kamulaştırılmalıdır ve komünler halinde örgütlenmiş halklara, bu halkların işçilerine teslim edilmelidir. Herkes eşit çalışmalı, eşit eğitim almalı ve eşit şartlarda yaşamalıdır.

3.1.1.Mikhail Alexandrovich Bakunin (1814-1876)

Devrimci bir anarşist ve heyecanlı bir hatip olan Mikhail Bakunin en meşhur anarşistlerden biridir. Sosyal bir anarşist olan Bakunin aynı zamanda sosyal anarşist ekollerden biri olan kolektifçiliğin de fikir babasıdır. 1868 enternasyonal toplantısında Bakunin, Proudhon'cu müşterekçi anarşizm ve marksist komünizmden farklı bir ekol belirlemiş ve adını da kolektifçilik koymuştur.⁹³ Bakunin, enternasyonal esnasında ifade ettiği şu sözlerle kolektifçi olduğunu beyan etmiştir:

İnsanların gönüllülük esaslı kurdukları ilişkilerle inşa ettikleri, mülkiyetin halk organizasyonlarının elinde olduğu, yukarıdan aşağıya dayatılmış değil, aşağıdan yukarıya doğru inşa edilmiş bir sistemi savunuyorum. Devlet ilkelerinin bir neticesi olan bireysel

⁹³ İlk Enternasyonale katılan ve kolektif mülkiyetçiliği savunan partizanlar enternasyonal toplantısında ikiye bölündü. İki grup da bireysel mülkiyetçiliğe karşıydı ve bütün mülkiyetin kolektif olması gerektiğini savunuyorlardı ancak gruplardan biri mülkiyetin devlet tarafından kontrol edilmesi gerektiğini savunuyordu, bunlar 'otoriteci komünist' olarak adlandırıldılar. Diğer grup ise mülkiyetin doğrudan iş kolu tarafından kontrol edilmesini savunuyordu, onlar ise 'komünist anarşistler' olarak adlandırıldılar. 1868 Barış Kongresinde ise Bakunin kendisini kolektifçi ilan etti. Otoriteci komünistler, işçilerin toplumun siyasi ve ekonomik tüm bağlarını ele geçirmesini ve mülkiyetin de bu yönetimin elinde olması gerektiğini savundular. Bakunin ise devletin olduğu bir düzende kat'iyen ayakların baş olmayacağını ve devlet var olduğu müddetçe özel mülkiyetin sosyal yaşamdan def edilemeyeceğini savundu.

mülkiyetin devletle birlikte yok olması gerektiğine inanıyorum. Görüyorsunuz ki ben bir kolektifçiyim, bir komünist değil.⁹⁴

Bireysel mülkiyete karşı olan Bakunin, mülkiyetin doğrudan işçiler eliyle kontrol edilmesi gerektiğini savunmuştur. Sosyalist ya da komünist devletin mülkiyetin yönetiminde söz sahibi olması hatta marksizmin varsaydığı gibi devletli bir geçiş dönemi⁹⁵ bile Bakunin için kabul edilemezdir. Devlet hemen yok edilmelidir.

Bakunin'e göre, devlet mekanizmalarının yegane gayesi özgür doğan insanoğlunu ayrıcalıklı sınıfların altında yaşamaya muhtaç etmektir. Devlet, bu vaziyet sorgulanmasın ve insanlar bu sisteme boyun eğsinler diye din işleri üzerine de otorite olmuştur. Devletin temel vazifesi; hırsızlığı, haksızlığı, zulmü ve köleliği yasallaştırıp, bunları kitlelere hakmış gibi kabul ettirmektir. Devlet yönetimi demokratik koşullarla inşa edilmiş dahi olsa yönetimin yukarıdan aşağıya teşkilatlandığı bir sistemde adalet olamaz. İnsanlar verdikleri oylar ile bir değişime ve adil bir sistemin geleceğine inansalar da bu devletin yalnızca bir göz boyamasımdan ibarettir. Devlet, bir yandan ilahi kudretin baki arzusu olduğunu öte yandan uluslarının oyları ile inşa edildiğini dikte etmek suretiyle kendi varlığını yasallaştırır. Halbuki özgür bir toplum ancak devletlerin yok olması ile yükselecektir. Bakunin'e göre, özgür bir toplum için insanların kölesi olduğu mülkler kamulaştırılmalı ve federal şekillerde örgütlenmiş üretim birimlerine tahsis edilmelidir. Özgür dünyanın özgür insanları hep birlikte, kolektif iş birliği içinde çalışmalıdır ve işçi yoksulluk çekerken emek üzerinden kazanılan lüksü yasal addeden devletli sistem yok edilmelidir. Özgür insanlar eşit eğitim almalı, refah eşit dağılmalıdır.⁹⁶

Bakunin'e göre, devleti ayakta tutan iki direk vardır. Bunlardan biri; 'iman istismarı', ikincisi ise 'askeri güçtür.' Devlet, diğer devletlerin askeri tehditlerini bahane etmek suretiyle halkları can ve mal güvenlikleri için kendi varlığının zaruriyetine inandırmaya çalışır. Kapitalist sistem ile militarist sistem birbirinin suç ortağıdır. Büyük devletler büyük ordular yetiştirir, büyük ordular büyük istilalar yapar. Büyük orduların istila ettiği sömürgelerden akan para ile kapitalist sistem ayakta kalır ve kapitalist sistem

⁹⁴ G.D.H Cole, "Socialist Thought: Marxism and Anarchism", New York, St. Martin Yayınevi, s. 123

⁹⁵ Marx'a göre, evvela işçi siyasi gücü yani yönetimi bir devrimle ele geçirip komünist bir sistem kuracaktır. Zamanla bu sistem öyle gelişecektir ki ilerleyen merhalelerde bir devlet teşkilatlanmasına lüzum kalmayacak yani anarşist bir yapıya kavuşacaktır.

⁹⁶ Peter Marshall, "Anarşizmin Tarihi İmkansız İstemek", (çev. Yavuz Alogan), İmge Yayınları, s. 421-418

orduları doyurur. Büyük kapitaller en obur en kana susamış kuvvetlerdir ve bunlar yeryüzünün en büyük ordularını yetiştirirler. Devletlerin yönetimi altındaki bir dünya sisteminde istikrar için sömürü ve savaş olmazsa olmazdır. Bakunin bu silsileyi şöyle izah etmiştir:

Modern devlet tabiatı gereği militerdir. Bu sebeple her militer devlet muzaffer olmak mecburiyetindedir. Muzaffer olabilmek için devlet işgal eder yahut diğer muzafferler tarafından işgal olunur. İşte bu düzenin istikrarı için devletlerin (harcama yapıp) biriktirdiği askeri gücün bir şekilde yeryüzünde tezahür etmesi (savaşlar çıkarması) gerekmektedir. Aksi halde (devleti ayakta tutan) askeri güç yok olur. Böylesi bir düzende modern devlet daha büyük ve ihtişamlı olmaya gayret eder zira bu devletin yaşaması için ön koşuldur.⁹⁷

Bakunin, aynı kapitalist üretimde olduğu gibi iflastan kaçınan devletin kendinden daha güçsüz diğer devletleri sömürmek zorunda olduğunu ve diğer kapitalist güçleri yok ederek tek uluslararası güç olabilmeye gayret edeceğini iddia etmiştir. Bakunin'e göre, böylesi bir dünyada iki eş güçte, uluslararası kuvvette devletin aynı anda var olabilmesi de imkansızdır. Bakunin, devlet tabiatını şu sözleriyle açıklamıştır:

Yönetmek, her şeyi amansızca yönetmek her devletin bağrında yatan bir arzudur ve bunun ön şartı da kendinden daha kuvvetsiz diğer devletleri ve komşuları sömürmekten geçer. Büyük devletin temelinde askeriye ve merkezi bürokrasi vardır. Monarşik ve demokratik hatta en demokratik ülkeler arasındaki fark şudur: Monarşik sistemde kralın çıkarları için bürokratlar kralın adına halka baskı yapıp insanları soyarlar. Böylece kendi ceplerini de doldururlar. Demokratik ülkelerde ise aynı şekilde bürokratlar insanlara zorla soyarlar ve bunu yine ayrıcalıklı bir sınıf için yaparlar ama bu kez bu suçu kralın adına değil de halk nâmına işlerler. Hiçbir devlet, ne demokratikler ne de kıvı cumhuriyetçiler insanların gerçekten ihtiyacı olan şeyi onlara veremezler. Üst makamlardan tehdit ve buyruklar almayan, aşağıdan yukarıya doğru teşkilatlanmış özgür öz yönetimler, organizasyonlar... (işte insanların ihtiyacı olan özgürlük budur.) Her devlet hatta Marx'ın ortaya attığı 'halkların devleti' dahi yalnızca yukarıdan aşağıya örgütlenmiş, kitleleri kontrol altında tutup yönetmek için ayarlanmıştır ve ayrıcalıklı, şımarık bir azınlık tarafından yönetilmektedir. Böylesi bir sistemin insanların gerçekten neye ihtiyacı olduğunu anlaması ve insani şartları daha da iyileştirmeyi düşünmesi beklenemez.⁹⁸

Bakunin'e göre, insanların bu sisteme boyun eğmesini sağlayan ve onları bu zulme karşı duyarsızlaştıran kurumlar ise diyanet kurumlarıdır. Din işlerini çevirenler, papazlar, kilise ve yeryüzündeki bütün din adamları içten içe iyilik nâmına yahut dünya işlerinden ayrı bir Tanrı için değil bizzat bu dünyanın para ve mülk sahiplerine hizmet etmektedirler. Bakunin, toplumun çoğunluğunu oluşturan yoksul mahallelerinin çoğunlukla imanlı insanlardan oluştuğunu ve bunun da sebebinin insanoğlunun hikayelere inanmaya olan meykinden kaynaklandığını iddia etmiştir. Bu dünyada rahat bir nefes alamayan yoksullar, devletli sistemi meşrulaştıran diyanetin yalanları ile

⁹⁷ Mikhail A. Bakunin, "Statism and Anarchy", 1873,

<https://www.marxists.org/reference/archive/bakunin/works/1873/statism-anarchy.htm>, (29/10/2015)

⁹⁸ Bakunin, a.g.e

uyuşturulup hakları için baş kaldırmaktan mahrum edilmişlerdir. Bakunin, orta ve yüksek sınıfların da bir şekilde alt sınıfın sırtı üzerinden refahlarını sağladıkları için gönülden iman etmeseler de ticari kaygıları için ‘imanlı’ olmak mükellefiyetinde kaldıklarını şu sözlerle savunmuştur:

Bir sınıf insan vardır ki bunlar inanmasalar bile ‘imanlıymış’ gibi gözüdürler. Bu sınıf zalimlerden ve sömürgecilerden oluşur. Papazlar, krallar, devlet adamları, askerler, bireysel yatırımcılar, monopolcüler, kapitalistler, toprak sahipleri, avukatlar, ekonomistler, politikacılar hatta basit bir tatlıcıya kadar hepsi Voltaire’in şu sözlerinin delilidir; ‘Şayet Tanrı olmayaydı o halde icat edilmesi gerekiyordu’. Sizin anlayacağınız, insanların bir dini olmalıdır. Böylece kendilerini güvende hissederler.⁹⁹

Bakunin’e göre, ulu yaratıcıya iman eden insan kaderinin kendi elinde değil, Tanrı’nın elinde olduğuna inanır. Bu insan profili tamda devletin istediği boyun eğen insandır. Tanrıya inandıkça insan köleliğe razı kalacak ve O’nun nâmına yönettiğini iddia eden devlete boyun eğecektir. İnsan bilinçlenmeli ve ancak hakiki mürşit bilime iman etmelidir. Bakunin, imanın kölelik için psikolojik bir temel yarattığını iddia etmiş ve bu iddiasını şu sözlerle savunmuştur:

Tanrı her şey ve insan hiçbir şeydir. Tanrı; gerçek, adalet, iyilik, yaşam, güç, güzelliştir. İnsan ise hata, çirkinlik, adaletsizlik, zayıflık ve ölümdür. Tanrı sultan insan ise kuldur. (...) Tanrı tarafından seçilenler ise insanlar üzerine hükmetmeye ve güç kullanmaya kâdir olanlardır. İnsanlar, ilahi kudretin bu ışığı karşısında diz çökmelidir. (...) Tanrının kulları, aynı zamanda (tanrıdan yetki almış) kilise ve kilise tarafından kutsanmış devletin de kölesidir.¹⁰⁰

Bakunin’e göre özgür toplumun devletin psikolojik esaretinden kurtulması için evvela dini inançlarından kurtulması gerekmektedir lakin isteyen kişi istediğine inanmakta özgürdür. Özgür bir toplumda isteyen kişi din adamının ücretini kendi ödemelidir, din evinin yapımı ve masrafını da kendisi üstlenmelidir. Din gruplarına verilen imtiyazlar ve yardımlar kaldırılmalıdır. İmanlı insanlar isterlerse kendi din hanelerini inşa etmeli ve din adamlarına kendileri ödeme yapmalıdır.

Bakunin, devlet ve onu meşru kuran kurumlar bir devrim ile yıkılır yıkılmaz derhal adil bir sistem inşa etmenin zaruriyet arz ettiğini belirtmiştir. Bakunin’in adil sisteminin adı kolektifçiliktir. Bu sistemin esasına göre "dünya ve bütün kaynakları herkesin ortak mülküdür."¹⁰¹ Mülkiyet ise bireyin elinde değil toplum organizasyonlarının yani işçi kolektiflerinin elinde olmalıdır çünkü emek veren, üreten işçidir ve mülkiyetin idaresi de işçide olmalıdır. İlahi imtiyazlar insanları ‘avam’ ve

⁹⁹ Mikhail A. Bakunin, “*God and the State*”, London, Freedom Press, 1910, s. 7

¹⁰⁰ Bakunin, a.g.e, s. 13

¹⁰¹ Mikhail A. Bakunin, *Revolutionary Catechism*, 1866,

<https://www.marxists.org/reference/archive/bakunin/works/1866/catechism.htm>, (29/10/2015)

‘soylu’ diye ikiye ayırmıştır. Fransız devrimi ile emeğin önemi yasal olarak tanınmış ve işçi hakları hukuku kabul edilmiştir ancak bu işçiyi kölelikten kurtarmamıştır. Modern hukuk işçinin köle olmadığını söyleyebilir, hakikatte ise ekmeğinin peşinden koşan işçi halen sermayenin kölesi olmaya mecbur bırakılmaktadır. Emekçiler yalnızca yokluk içinde doğdukları için sermaye sahiplerinin kölesi olmaya mecburdurlar. Sadece emek de değil, hukuk ve eğitim de dahil olmak üzere her şey devletin esiri olmuş vaziyettedir ve bunları özgürlüğe kavuşturmak ancak devleti ve merkezileşmiş tüm otoriterleri yıkmakla mümkündür. Bakunin, devlet ve merkeziyetçi kurumlarının yerine insanların gönüllülük esasıyla kurdukları kurumların getirilmesi gerektiğini ve bu kurumların yönetimle ilgili olanlarına halkın bizzat kendi oyları ile seçtiği görevlilerin atanması gerektiğini savunmuştur. "Tüm devlet üniversiteleri yıkılınca eğitimden sorumlu olan yalnızca komünler olacak ve bunlar da hür ilişkilerin neticesinde inşa edileceklerdir. Devlet yargılaması da yok olunca tüm yargıçlar halkın oylarıyla seçileceklerdir."¹⁰²

Bakunin'e göre, kapitalizm işçilerin kolektif iş birliği sayesinde son bulacaktır zira özgürlük ancak işçilerin kolektif iş birliği ile mümkündür. Bakunin, kolektif işçi organizasyonlarının gün gelip uluslararası bir düzeye erişeceğini savunmuştur. Öyle ki zamanla bu organizasyonlar üzerinden bir endüstri parlamentosu kurulacak, global düzeyde çıkartılan istatistiki veriler sayesinde dünya halklarının ihtiyaçları saptanacak ve üretim halklar arasında bu veriler esas alınarak pay edilecektir. Böylesi bir dünyada; işsizlik, mâli krizler, sermayenin israfı gibi dertler de olmayacaktır. Böylece prangalarından kurtulan işçiler yeni ve özgür bir dünyayı yaratacaktır.

Bakunin'e göre, toplum içinde yaşamak isteyen herkes bir emek vermelidir çünkü emek vermek bireyin insani vazifesidir. Aksi hâlde bireyin yalnızca başkalarının üzerinden geçinen bir parazitten hiçbir farkı kalmaz. Emek, insani ahlakın kaynağıdır. Bakunine'e göre, bu hakikate karşın antik zamanlardan beri kutsal olan emek ve işçi köledir, bu adaletsizliğe ise insanlar asırlardır iman etmektedir. "Hristiyanlık köle dinidir, antik dini inanışların üzerine kurulmuş ve yalnızca yeni bir köleliği yaratmıştır."¹⁰³

Proudhon'un insanlığın federasyonlar halinde örgütlenmesi ve bu federasyonların arasında müşterek bankalar aracılığıyla bir alış-veriş imkanı sunulması fikri aynı şekilde Bakunin'in kolektifçi ekonomik sisteminde de mevcuttur. Bakunin'e göre de insanlığa

¹⁰² Bakunin, a.g.e

¹⁰³ Bakunin, a.g.e

özgürlüğünü verecek olan örgütlenme şekli ancak federasyonlardır. Bu federasyonlar yukarıdan aşağıya otoriter bir biçimde kurulamayacağından ve ancak aşağıdan yukarıya doğru örgütlenebileceğinden ötürü özgürlüğün temel taşlarını oluşturacaklardır. Federasyonlardaki insanların çıkarları ve ihtiyaçları, federasyonların kendi başlarına ilgilenebileceklerinden daha büyük sorunlara neden olacaktır ve bundan ötürü federasyonlar iş birliğine girmek mecburiyetinde kalacaklardır. Bunun neticesinde de federasyonel örgütlenme ve iş birliği tüm dünyada oluşacaktır.¹⁰⁴

Bakunin'in kolektifçiliğinde, Proudhon'un müşterek bankacılığı ile aynı işlevi gören kurum takas bankacılığıdır. Üretici üretimini gerçekleştirdikten sonra şayet bu ürün taşınabilirse üretici tarafından takas bankacılığının deposuna gönderilecektir ve takas bankacılığı üreticiye ürünün değerini gösteren bir banka notu verecektir. Bankanın bir ürünü alması için o ürünün piyasada talebi olması şarttır. Banka ancak talebi olan ürünü alacak ve alıcısına ulaştırıp satışını gerçekleştirecektir. Kolektif toplum yapısında her birey üretimi karşılığında takas bankacılığı parası yani banka notu elde edebilecektir, bu banka notları da ancak talep edilen üretimi üretmek ve bankaya iletmekle elde edileceğinden ötürü bu işlemler neticesinde takas vuku bulacaktır. Bina inşa eden, kaldırım yapan, komün yönetiminde çalışan görevliler ise çalıştıkları saat ve verdikleri emek karşılığında bu emeğin değeri kadar banka notu yani maaş alacaktır.¹⁰⁵

Bakunin'in kolektifçi sistemi Proudhon'un müşterekçi bireyselci anarşist ekolünün sosyal anarşizme uygulanmış versiyonudur. Emeğin ücretlendirilmesi anarşist komünizme tamamen aykırıyken Bakunin tarafından kolektifçilik içinde belirli ölçülerde tanımlanmıştır. Öte yandan Bakunin, müşterekçi anarşizmin bireyi bir diğerinden tamamen farklı ve bağımsız olarak gören ve bunu 'mutlak özgürlük' addeden bakış açısının yanlış olduğunu ve böylesi bir perspektiften hiçbir iş birliğinin mümkün olmayacağını iddia etmiştir. Bakunin'e göre, şayet Proudhon'cu görüş doğru olsaydı herkesin birbirinden bağımsız ve özgür olduğu bir dünyada bir toplumun inşa edilmesi imkansız olurdu. İnsanların inşa ettiği ekonomik sistemde insanlar muhakkak birbirine bağımlı olacaktır ve ortaklaşa iş birliği de mecburidir.¹⁰⁶ Proudhon'un bireyin özgürlüğünü esas alan müşterekçi anarşist ekolüne nazaran Bakunin'in kolektifçi

¹⁰⁴ Mikhail A. Bakunin, "Federalism, Socialism, Anti-Theologism", 1867, <https://www.marxists.org/reference/archive/bakunin/works/various/reasons-of-state.htm>, (29/10/2015)

¹⁰⁵ Sam Dolgoff, "Bakunin on Anarchy", New York, Vintage Books, 1971, s. 367

¹⁰⁶ G.P. Maximoff, "The Political Philosophy of Bakunin: Scientific Anarchism", New York, Glencoe Yayınları, 1953, s. 169

anarşist ekolü kolektif grupları özellikle kolektif emekçileri esas almıştır ve Bakunin, mülkiyetin güdümünün kolektif şekilde örgütlenmiş emekçilere verilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu yönüyle bir diğer kolektifçi anarşist James Guillame tarafından kolektifçi anarşizm "anarşist komünizmle prensipte hiçbir farkı olmayan" bir kuram olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁷

Devleti hiçbir aşamada ve şekilde tanımayan sosyal anarşist prensipler devletçi komünizm ile karıştırılmamalıdır. Keza devletin varlığını belirli bir aşamada kabul eden marksist komünizm, Bakunin tarafından bizzat sert bir dille eleştirilmiştir. Bakunin eşitliğin bir devlet eliyle değil ancak işçilerin gönüllü olarak organize olup kurduğu kooperasyonlarla gerçekleşeceğine inanmıştır. Devletli her sistem yukarıdan aşağıya doğru örgütlenir ancak Bakunin'in kolektifçiliği aşağıdan yukarıya doğru örgütlenecek şekilde teorize edilmiştir. Bakunin'e göre, işçilerin politik gücü ele geçirmeleri hiçbir işe yaramaz. Özgürlük ve adalet için insanlığın ihtiyacı olan şey siyaset değil, adil bir ekonomik sistemdir. Otoriter devrimcilerin tek gayesi günümüz hükümetini yıkıp eski diktatörlüğün yerine yeni bir diktatörlük kurmaktır. Bu gayelerinde başarılı olabilseler dahi ancak zalim bir hükümeti devirip yerine başka bir zulüm hükümeti kurabilirler. Devlet yani yukarıdan aşağıya doğru kurulmuş otoriter bir örgüt, sınıflı sistemi yaratan şeydir. Köleliğin sebebi devlettir. "Eğer bir devlet olacaksa muhakkak bir sınıfın diğerine üstünlüğü ve tabi ki kölecilikte olacaktır. Köleciliğin olmadığı bir devlet şekli mümkün değildir. Bu sebeple biz devlet düşmanınız."¹⁰⁸ Bakunin'e göre hükümeti tesis eden dünyanın emekçileri bile olsa bunların özgür bir toplumu siyasi yöntemlerle yaratabileceği fikri sadece hayaldir çünkü milyonlarca emekçinin yönetici koltuğuna oturması imkansızdır ve o koltuklara oturanlar ise artık emekçi vasfını yitirecektir ve selefleri gibi otoriter zalimler olacaklardır. Şayet devlet olmazsa yöneticiler yani sahipler olamaz ve sahiplerin olmadığı bir dünyada kölecilik de yok olur. Devlet ve devleti yönetecek bir sınıfı tanımlamak, azınlığın çoğunluğa olan tahakkümünü kabul etmekten başka bir şey değildir.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Sam Dolgoff, Bakunin on Anarchy, New York, Vintage Books, 1971, s. 159

¹⁰⁸ Mikhail A. Bakunin, "Statism and Anarchy", 1873,

<https://www.marxists.org/reference/archive/bakunin/works/1873/statism-anarchy.htm>, (29/10/2015)

¹⁰⁹ Bakunin, a.g.e

3.1.2. James Guillaume (1844-1916)

Kolektifçi anarşistler içinde tanınmış fikir adamlarından biri de James Guillaume'dir. Guillaume ve Bakunin ilk enternasyonal içinde enternasyonalin ilkelerine uymayacak şekilde gizli bir örgütlenmeye gittikleri iddiasıyla ihraç edilmişlerdir. Bunun üzerine 1872'de Guillaume önderliğinde İsviçre merkezli St. Imier enternasyonalı kurulmuştur.¹¹⁰ Guillaume, kolektif bir iş birliğinin farklı iş kollarındaki işçiler arasında nasıl meydana gelebileceği üzerine fikir jimnastiği yapmış ve Bakunin'in kolektifçilik kuramını farklı açılardan incelemiştir.

Guillaume'e göre, olası bir devrimden sonra tarım yapan çiftçiler patronlarından kurtulup tarım arazilerini aile-birey esaslı pay etmelidir. Tarım arazilerinin paylaşımından sonra herkesin kendi arazisi olacağından ötürü kimse kimseye minnet etmek zorunda da kalmayacaktır. Her tarım işçisi ve ailesinin bir tarım arazisi olması elbette ailelere yaşamak için yeterli kaynakları sağlayamayacaktır zira birçok ürün farklı farklı iklimlerde yetişmektedir. O hâlde hem ekme-biçme işlerinde hem de ürün takasında işçiler kolektif iş birliğine mecbur kalacaktır, bu da nihayetinde kolektif iş birliğini oluşturacaktır. Eşit şartlarda yaşayan ve hemen hemen ihtiyaçları da aynı olan bir grubun yöneticileri topluluktaki her bireyin özgür reyi ile seçilmiş kimseler olmalıdır. Bu kimseler o topluluğun insanı olacağından ötürü bölge iklimini, insani şartlarını herkesten, özellikle şimdiki gibi merkezden atanan yöneticilerden çok daha iyi bilen kimseler olacaklardır. Bu da tabii olarak verimi artıracaktır. Komünler bünyesinde alınacak kararlar da yine bizzat komünlerdeki insanlar tarafından alınmalıdır. Mesela, çalışma saatlerinin her yerde aynı olmasını öngören genel bir yasa yerine komünite, komünitedeki insanların belirlediği bir mesai saatini çalışma saatleri olarak uygulamaya koyabilir. Kolektif iş birliği ile üretilen bütün ürünler komünitenin malı olacaktır. Komünitedeki her birey üretim sürecinde verdiği emek, bir takas ürünü ve para (takas bankası notu) karşılığında alış-veriş yapabilecektir. Böylece mülkiyetin esarete sebep olduğu kapitalist sistem de son bulacaktır. İhtiyaç usulüne göre ürün dağılımı

¹¹⁰ Peter Marshall, *"Anarşizmin Tarihi İmkansız İstemek"*, (çev. Yavuz Alogan), İmge Yayınları, s. 430

gerçekleşecek ve herkesin ihtiyacının sağlanabileceği üretim seviyelerine gelişen teknolojiyle birlikte bilimsel metotlar sayesinde erişilecektir.¹¹¹

Sanayi gibi sektörlerde çalışan işçiler için durum, kolektif iş birliği için daha müsaittir ancak berber ve terzi gibi kendi başlarına işini yürütebilecek iş grupları da vardır. Bu kimseler kendi başlarına çalışmak isteyebilirler ancak Guillaume'e göre toplumun hayrına olan kolektif iş birliğidir çünkü ancak böylece eşit bir toplum düzeni yaratılabilir. Kolektif iş birliği sayesinde işçiler yeteneklerini birbiri ile paylaşıp kalifiyeyi de artırabilirler. Tekstil atölyeleri gibi iş kollarında ise iş birliği mecburidir. Makine gerektiren iş yerlerinde genellikle birçok işçinin iş gücüne ihtiyaç duyulur ve burada üretilen ürünler de kolektif iş birliğinin ortak mülkü olmalıdır. Bütün iş yerleri ve fabrikalar işçi birlikleri tarafından yönetilmelidir. Üretim işçiler tarafından belirlenmelidir. Böylece işçiler insani haklarını tanımlayacak ve bizzat kendileri korumaya alacaklardır. Devrimden sonra, evvelen bir zanaatı olmayan kimseler emek üretebilecek şekilde istihdam edilmelidir.¹¹²

Guillaume'e göre, her mülkiyet gibi "bütün evler de komünün mülküdür."¹¹³ İnsanca yaşayacak yer bulamayan herkes sağlıklı bir yerleşim yerinde ikamet etmeyi hak etmektedir.

Guillaume'e göre de Bakunin'in önerdiği gibi işçi birliklerinin ürünlerini yatırabilecekleri bir takas bankası kurulmalıdır. Her komün kendi takas bankasını inşa etmelidir. Komünler arası ortak bir kontrat imzalanıp, federasyonlar arası bir ortaklık kurulmalıdır. İşçilerin üretimlerinin değeri, işçilere ürünleri karşılığı verilecek olan senetlerle tayin edilmelidir. Takas bankalarına işçiler tarafından yatırılan ürünler bu ürünlere ihtiyacı olan komünlere hemen gönderilmeli ve eğer o an için ihtiyaç yok ise de takas bankaları tarafından muhafaza edilerek saklanmalıdır. Komünlerin kendi bankalarına yatırdığı ürünler, diğer komünlerin bankalarındaki ürünler ile takas edilecek böylece bir takas sistemi inşa edilecektir. Talep edilmeyen bir ürünü almak hem ürünün israf edilmesi hem de üreticiye geri ödeme yapılamaması durumuna yol açacağı için takas bankalarının bir diğer vazifesi sadece talebinden emin olduğu ürünleri almaktır. Taşınamaz ya da bir yere depolama imkanı olmayan ürünler için de üretici yine

¹¹¹ James Guillaume, "Ideas on Social Organizaton", 1876, <https://www.marxists.org/reference/archive/guillaume/works/ideas.htm>, (29/10/2015)

¹¹² Guillaume, a.g.e

¹¹³ Guillaume, a.g.e

bankadan ürünün belirlenmiş değeri için bir senet alabilecektir. Evlerin ve yolların inşası için çalışan emekçiler ise emeklerinin karşılığında takas bankacılığı senetleri alacaklardır.¹¹⁴

Guillamue, Bakunin'in tanımladığı kolektifçi anarşizmin pratiğinin nasıl olabileceğini açıklamak için çalışmıştır. Guillamue, tarım işçilerinin aile-birey usulüne göre arazi sahibi olması ve makinelerin çalıştırıldığı sektör tarafından sahiplenilmesi varsayımları ile kolektifçi anarşizmdeki mülk sahipliğine farz-ı mahal bir tanım kazandırmıştır.

3.2.ANARŞİST KOMÜNİZM

Anarşist Komünizm, günümüzde en çok takipçisi olan anarşist ekonomi kuramıdır. Errico Malesta, Emma Goldman ve Peter Kropotkin bu ekolün meşhur fikir insanlarıdır. Bu konuda özellikle iktisadi meseleler üzerine kafa yoran en önemli komünist anarşist Peter Kropotkindir. Sosyal hayatın her yönüyle komünal bir yaşamı savunan anarşist komünizm, her aşama ve düzeyde devleti reddeder. Anarşist komünizme göre, devrimden sonra komünal yaşamı inşa edecek olan devlet ve otorite değil, anarşist gönüllüler yani halkın bizzat kendisi olmalıdır.

3.2.1.Peter Kropotkin (1842-1921)

Peter Kropotkin, anarşist komünist fikir adamları arasında en çok bilinenidir ve 'anarşist komünist bir toplumun iktisadi yapısı nasıl olacak?' sorusuna her açıdan cevap vermeye çalışmıştır. Aristokrat bir aileye mensup Rus anarşist Kropotkin, Sibiryadaki askeri yöneticilik görevi esnasında o güne değin yaptığı çalışmaları ve gözlemleri neticesinde devlet yönetimi ve idaresinin insanoğlu için zararlı olduğuna inanmış ve bir anarşist olmaya karar vermiştir. Kropotkin, devleti ve toplumu kendi perspektifinden bilimsel metotlarla incelemiş ve kendi çerçevesinden psikolojik ve biyolojik çıkarımlarda da bulunmuştur. Kropotkin'e göre, toplumsal yaşamı ilk icat edenler insanlar değildir. İnsandan evvel de toplum kavramı mevcuttur hatta insan türünün evrilmesinden önce yaşamış canlılar da insandan çok daha ilkel de olsa bir sosyal yaşama sahiptir. Dolayısıyla toplumsal yaşamı devlet konsepti altında algılamak,

¹¹⁴ Guillaume, a.g.e

toplum kavrama kavrama çabalarında bilim adamlarının yaptığı hatalardan biridir. İnsanların haklara, hukuka, yasak ve yasalara sahip olduğu günlerden beridir bireylerin çeşitli hakları tanımlanmış ve bir şekilde koruma altına alınmıştır. Adalet, güvenlik, eğitim gibi kavramları yalnızca devlet konsepti içinde algılamak, devletsizlikte bunların mevcut olamayacağı gibi yanlış bir algı uyandırmaktadır. Bunlar tabii sosyal şartlar içinde ortaya çıkmıştır, devletin bir insanoğluna bir ihsanı değildir.¹¹⁵ Tabii sosyal şartların neticesinde ortaya çıkan bu kavramlar güç sahibi bir azınlık tarafından daima yıpratılmıştır, bunun da sebebi otoritenin tabiatıdır. Tabiatından ötürü otorite, asırlardır kitleleri azınlıklara tâbi etmek için çabalamaktadır. Kropotkin, kendi sözleriyle otoriteyi şöyle tanımlamıştır:

Bana öyle geliyor ki yönetim ve devlet farklı bir düzenin iki konseptidir. Devlet ile yönetim birbirinden ayrı şeylerdir. Devlet yalnızca toplum üzerinde konuşlanmış bir güç değildir, aynı zamanda gücün kısmi bir alanda yoğunlaştığı, toplum hayatının birçok fonksiyonunun azınlık bir grubun eline bırakıldığı bir sistemdir. (...) (Aslında) bütün bir devlet mekanizması, hukuk ve güvenlik teşkilatları, kimi azınlık sınıfları toplumun geri kalanı üzerinde hakim kılmak için geliştirilmiştir.¹¹⁶

Kropotkin'in analizlerine göre, Avrupa devletinin oluşumu köy komünlerinin anlaşmazlıkları çözmek için işi bir bilene bırakma isteğinden ötürü ortaya çıkmıştır. Halkın iktisadi arzularını da bir nebze karşılayan ara bulucu güç kazandıkça halkın üzerindeki baskısını da artırmıştır. Özellikle Avrupadaki bu gelişim süreci Moğol ve Türk saldırıları neticesinde boyut değiştirmiş ve Avrupadaki siyasi birimler "militar devletler" olmaya başlamıştır. Doğudan gelen tehlike Avrupa için ortadan kalkınca halk hareketleri tekrardan hararetlenmiş ve bu da bireysel özgürlük mücadelelerini beraberinde getirmiştir. Demokrasi mücadelesi devletlerin eski otoriter formunu bir nebze kırsa da bir kısım azınlığın kitleleri sömürdüğü otoriter sistem, 'devlet eğitimi' adı altındaki propagandalar ile yasallaştırılmış, eski zamanların kralları, lordları bu kez takım elbiseler altında ve farklı isimlerde yeni dünyada ortaya çıkmışlardır. Kropotkin'e göre insanların özgürlük arayışı; devletin milli eğitimi, demokrasi yalanı vb. projeleri aracılığıyla engellenmektedir. Özgürlük ve demokrasiden dem vuran ve bununla övünen yönetimler bile devlet bünyesinde özgür federasyonlara, kurumlara kat'iyen izin vermezler. Şayet demokratik devletler iddia ettikleri gibi özgürlük yuvaları olsaydı o

¹¹⁵ Marius de Geus, "Peter Kropotkin's anarchist vision of organization", *Ephera*, 2014, 14 (4), s. 861-864

¹¹⁶ Peter Kropotkin, *The State: Its Role*, 1896, <http://theanarchistlibrary.org/library/petr-kropotkin-the-state-its-historic-role>, (29/10/2015)

halde yurttaşlarına da özgür federasyonlar kurma hakkını vermeleri arz ederdi. "Devlet doğası gereği özgür federasyonlara izin veremez zira (devlet) hukukunun yegane korkusu devlet içinde devlettir. Devlet asla kendi başına şekillenmiş kendi kendini yöneten birimleri kabul edemez. Devlete ancak tâbi olunur."¹¹⁷

Kropotkin, özgürlüğün tek çaresinin komünist bir anarşi olduğunu fikretmiştir. Kropotkin'in komünizm fikri anarşi ile iç içedir hatta Kropotkin, anarşinin komünizme, komünizmin ise anarşizme önderlik edeceğini iddia etmiştir.¹¹⁸ Anarşist komünizm diğer komünist ekollerle; marksizmle, stalinizmle, leninizmle... karıştırılmamalıdır. Anarşist komünizm hiçbir aşamada ve şekilde devletin varlığını kabul etmez. Kropotkin; anarşist komünizmin, otoriter komünizm ile karıştırılmaması gerektiğini birçok kez belirtmiştir. "Bu komünizm, Alman devletçi komünizmi benzeri diğer komünist ekollerle karıştırılmamalı. Bu anarşist komünizmdir, hükümeteşiz komünizmdir, özgürlüğün komünizmidir. Çağlardır arzulanan ekonomik ve politik özgürlüğün sentezidir."¹¹⁹

Kropotkin'e göre bireysellilik kavramı anlamsızdır. Toplum iş birliği ile gelişir ve kalkınır. Bireyi esas alarak bir ekonomik sistem inşa etmek, yeni inşa edilen bu ekonomik sistemin zamanla kapitali inşa etmesinin önünü açacaktır. Kropotkin, hemen hemen diğer tüm anarşist ekollerde var olan maaş sistemini dahi kat'iyen reddetmiştir. Ona göre diğer bir sosyal anarşist ekol olan kolektifçilik bile sulandırılmış bireysellikten başka bir şey değildir. Bireysel mülkiyetçiliğin her türüne karşı çıkmak gerekmektedir. Kolektif bir yaşamın olduğu ve mülkiyetin halkın olduğu bir sistemde kolektifçilerin idealleri gerçekleşemez. Kolektifçi sistemin bireyselci arzuları ile komünizme erişilemez.

Kropotkin, yeni bir sistem kurmak arzusu ile yola çıkıp eski sistemin yenisine yamanamayacağını savunmuştur. Emek karşılığında ücret vermek kapitalist sistemi ayakta tutan kolonlardan biridir ve kapitalist sistem tarih olunca emeği ücretlendirmek de onunla birlikte tarihe karışacaktır. Kropotkin'e göre kolektifçilik, ücreti sisteme dahil etmek suretiyle hayli önemli bir noktayı da gözden kaçırmıştır. Kalifiye işçi daha kaliteli ürün üretip ücret esas gereği kaliteli ürününü daha pahalıya satabilecekken

¹¹⁷ Kropotkin, a.g.e

¹¹⁸ Peter Kropotkin, The Conquest of Bread, 1906, <http://theanarchistlibrary.org/library/petr-kropotkin-the-conquest-of-bread>, (29/10/2015)

¹¹⁹ Kropotkin, a.g.e

kalifiye olmayan ise ancak ucuza satabilecektir. İyi ihtisaslı bir kimsenin bir saatlik emeği başkasının üç saatlik emeğine eşit olacak böylece kölelik kaldığı yerden devam edecektir. Kapitalist sistemin devamlılığını sağlayan ihtisaslı işlerde çalışanlara, emekçilere göre katbekat fazla maaş verilmesi kolektifçi sistemde de aynen devam edecektir. Kropotkin, kolektifçi bir sistemin kurulabilmesinin imkanı dahi olmadığını savunmuştur. Devrim sonunda gerçekleştirilecek kamulaştırma nihayetinde milyonlarca işsiz insan sokağa dökülecektir, bunlara kolektifçi bir sistem içinde ücret ödemenin imkanı yoktur. Devrim sonrası işsiz ve aç kalacak milyonlarca insana ücretle ekmek satılamaz. Kropotkin, ortaklaşa bir oylama ile komünde karar alınabileceği varsayımının da hayal olduğunu iddia etmiştir. Devrim sonrası kolektifçi bir sistemi inşa etmeye kalkışmak her şeyi tekrar başa saracak yani tek yapılan kapitalizmi önce parçalayıp sonra yeniden yaratmak olacaktır.¹²⁰

Kropotkin, halkı gözardı eden ve bireyin özgürlüğünü artırmaya yönelik olan bireyselci ekolleri anlamsız bulsa da bireysencilik kavramının kimi yararları olduğundan da dem vurmıştır. Kropotkin'in karşı olduğu bireysencilik, insanların piyasa şartlarında rekabete girdiği ve toplumsal ahlakı kemirip çürütmek zorunda kaldıkları yoz bireysenciliktir. Devlete baş tutan bireyin isyanı ise kutsaldır. Bireysencilik sayesinde insan sosyal pozisyonunda kademe katetmiştir. Eskiden geçilen köprülere bile vergi verilirken bugün parklar, yollar, kütüphaneler... insanlar için açık ve bedavadır. Kropotkin, bir gün her şeyin bedava olabileceğini iddia etmiştir. Bir şey diğerinden daha çok emeğe ihtiyaç duyuyor diye ona daha fazla ödenmesine aslında hiç de gerek yoktur. Kropotkin'e göre, insanın bireysel arzuları aslında komünizme aykırı da değildir. "Zaten insan komünizme eğilimli bir canlıdır. Misal bir savaş çıksa ve insanlar aç kalsa bu insanları doyurmak için unvanlarına mı bakılacak? Batan bir gemideki yolcuları kurtaran ekip rütbelerinize mi bakacak?"¹²¹

Kropotkin, kapitalizmi yok edecek tek çare olarak anarşist komünizmi işaret etmiştir. Kapitalist sistem yıkılır yıkılmaz derhal komünizm inşa edilmelidir. Üretim araçlarının halkın mülkü olduğu, emeğin kölelikten kurtulduğu bir dünyada işçi daha çok üretecek, ürünler eşit kıyaslara göre dağıtılacak yani muhakkak daha güzel bir dünya kurulacaktır. Kropotkin, anarşizmin bir hayal olduğu ve devletli sistemin sosyal yaşamla perçinlendiği fikrini tamamen saçma bulmuştur. Çoğu köylü devleti yalnızca

¹²⁰ Kropotkin, a.g.e

¹²¹ Kropotkin, a.g.e

‘vergi verilen bir şey’ olarak bilmektedir. Günlük olan biten çoğu şeyden hükümetin haberi bile olmaz. Öte yandan bu sistemin bize öğrettiği daha çok zenginleşmenin, daha çok kazanmanın en iyisi olduğudur. Bu halde bile insanlar ticaret yaparken belirli ahlaki kurallara bağlı kalabiliyorlarsa, çoğu insan hukuki yaptırımlardan korktuğu için değil, ahlaki değerlerinden ötürü düzgün bir yaşam sürebiliyorsa o halde bir otorite ihtiyacı duyulmadan komünizm pekala inşa edilebilir. İnsanlar bu sistem ve öğretileri içinde bile ahlaklı kalmayı becerebiliyorlarsa adil bir dünya düzeninde ahlaki değerlerin artışı çok daha hızlı gerçekleşecektir.¹²²

Kropotkin, her türlü bireysel mülkiyeti adaletsizlik addetmiştir ve her şeyin devrimle birlikte kamulaştırılması gerektiğini savunmuştur. Adil bir dünya için kamulaştırma bir mecburiyettir. Patronlar olmadan da pekala çiftçiler ve makineler çalışır ama eğer toprak ağaları olmazsa bu kez çiftçi karnını doyurup sahibi zengin etmek için değil; halk için, kendi için çalışır. Kropotkin’e göre, bireysel mülkiyete izin vermek, insanlar arasında eşitsizliğe ve sınıflara dolayısıyla köleliğe izin vermektir. Birilerinin zenginleşmesine izin vermek çoğunun fakirleşmesine göz yummaktır. Patronların mülkleri, onları işleyecek işçiler olmadan sadece hiçtir. İnsanları fakirliğe muhtaç etmeden bazılarını zenginleştiremezsiniz. Eğer çiftçinin ekip-biçmeye yetecek arazisi, mülkü olsa toprak ağası için köle gibi çalışmaz. Emek veren, üreten insan karın tokluğuna çalıştırılmaktadır ve bu insanın birikim yapma imkanı yoktur ya da yapsa bile birikimi kayda değer olamaz. Emek veren insan kapitalist sistemin devamlılığı için köleliğe muhtaç edilmiştir. Kamulaştırmak suretiyle yoksulluğun olmadığı, insanların iş gücünü hiç pahasına imtiyazlı bir azınlığa satmadığı bir sistem inşa edilmelidir.

Kropotkin, devrimin bir hayal ya da ütopya olmadığına hatta yakın zamanda gerçekleşeceğine inanmış ve hazırlıklara hemen başlanması gerektiğini düşünmüştür. Hatta devrim sonrasında yaşanacak yiyecek-içecek sıkıntısına nasıl çare bulunacağı üzerine fikir yürütmüştür. Kropotkin’e göre, devrim sonrası yaşanacak sıkıntılı dönemlerde kısıtlı beslenme malzemeleri halkın ferasetiyle tedbirli kullanılacaktır. Devrim sarhoşluğunu yaşayan, kapitalistlere karşı zafer kazanmış bir halk, devrim sonrası dönemi atlatırken çekilecek zorluklara da göğüs gereceklerdir.

Kropotkin’e göre, devrim sonrası uygulanacak kamulaştırmanın çabucak halledilmesi mecburidir. Kamulaştırma ekonominin her alanında ve anında

¹²² Kropotkin, a.g.e

uygulanmalıdır aksi halde devrim başarısızlıkla sonuçlanır. Sadece toprak ağalarını ve sanayi patronlarını defetmek de yetmez, üretmeden kazanan borsa tacirleri, bankerler yani araçların da tahtını yıkmak gerekir. Kamulaştırmaya yiyecek, içecek, barınma gibi özel mülkler de dahil edilmelidir. Bunların özel olarak kalmasına göz yumarsak hiçbir birikimi olmayan emekçinin hakkı gasp edilmiş olunur. Kropotkin, kamulaştırmanın ancak devrimci gönüllüler sayesinde mümkün olacağını belirtmiştir. Bu kimseler her hanedeki yiyecek miktarını kayda alıp bu istatistiki veriler sayesinde hızlıca kamulaştırma işini göreceklerdir. Haneler insanlar arasında eşitçe dağıtılacak ve bu eşitliğin sağlanmasını sağlayacak kudret bir devlet değil doğrudan halkın kendisi olacaktır. Devrimden sonraki geçiş dönemi atlatıldıktan sonra koşullar herkes için şimdikinden çok daha iyi olacaktır.¹²³

Kropotkin'e göre, devrimden sonra mümkün olduğunca herkesi üretime katmak arz etmektedir. Zamanı geldiğinde dünyanın ulaşılan her bucağında en üstün teknolojik aletler kullanılacak böylece herkesin ihtiyaçlarını karşılamak artık ancak birkaç saat alacaktır. Bilim insanları ulusal sınırlara takılmadan bir arada çalışabilecek, yalnızca insanlık nâmına ve bilim tutkuları ile hareket edeceklerdir. Bilim adamlarının anarşist komünizmde devlet teşvikine ya da burjuvanın gözüne girmeye ihtiyaçları kalmayacaktır. Mucit, icadını şirketlere üç kuruşa satmak zorunda kalmayacak, böylece medeniyetin bilimsel gelişimi katbekat artacaktır. Sadece fende değil, diğer bütün kültürel konularda da insanlar özgür olacaktır. Edebiyatçılar para kazanmak için dergilere ve patronlarına muhtaç kalmayacaklar, devlet baskısı olmadan özgürce yazabileceklerdir. Böylece anarşist komünizm, insanlığın bilimsel ve kültürel özgürlüğünü de tesis edecektir. İnsaniyet nâmına üreten bilim adamları, özgürce yazan edebiyatçılar, hükümetler ve din adamları için şaşalı binalar yapmak yerine insanlar için üreten mimarlar... işte anarşist komünizmde toplum böyle oluşacaktır. Kropotkin, bir daha kapitalistlerce tahrip edilemeyecek özgür bir dünyanın formülünü böylece anarşist komünizmde bulduğuna inanmıştır. Üretim kapasitesi anarşist grupların elinde tam kapasite çalışmaya başladığı andan itibaren günümüzün ekonomik, siyasal, hukuki sorunları da artık yeryüzünden silinecektir. Günümüzde lüksü tüketen sınırlı bir kesim iken zamanla lükse herkes erişebilecektir.¹²⁴

¹²³ Kropotkin, a.g.e

¹²⁴ Kropotkin, a.g.e

Kropotkin; kadınları meclise almanın, kadın istihdamını artırmanın, kadını özgürleştirmedeğini, ev işleriyle ilgilenemeyen kadın yerine başka kadınların tutulup köle gibi çalıştırıldığını belirtmiştir. Özgürleşen bilim ile zamanla makineler insanoğlunu çok büyük bir külfetten kurtaracaktır. Anarşist komünist bir toplumda makineler ev işlerini hayli kolay hale getireceği için artık hiç kimse, özellikle de kadınlar ev işlerine köle olmayacaklardır.

Kropotkin'e göre, makinelerle birlikte iş bölümü de tarihe karışacaktır. Herkesin yaptığı işte ustalaşması ile bir iş bölümü oluşturulabileceği fikri ise abestir. Ustanın bir saatte yaptığı işi bir dakikada yapan makineler varken bu nasıl mümkün olabilir? Hem kişi o işi yapmak istemiyorsa kişiyi o işi yapmaya zorlamak ahlaki değildir. Kropotkin; iş bölümünü, toplumdaki yaratıcılığı katleden bir katil olarak tanımlamıştır. İş bölümü, emekçiyi sağlıksız şartlarda bir ömür çalışmaya ve makus kaderine mahkum etmiştir. İş bölümü, bireyi yaptığı iş dışındaki bütün iş ve becerilerden de mahkum etmektedir. İş bölümü yerine, ağır işleri makinelerin sırtına yükleyip insanların gönüllü olarak istedikleri işte çalışmalarına izin verip zaruri birçok işi de hep birlikte el ele halletmek gerekir. Bu zaruri işlerden biri de tarımdır. Tarımı sadece köyde yapılması bir çiftçi işi olmaktan çıkartmak gerekmektedir. Teknolojiyle birlikte toprağın verimliliği artırılmalı ve şehirlerde tarım arazileri inşa edilmelidir. Makinelerin yardımıyla herkes ekim-biçim işlerini rahatça yapacak hatta bu iş birliğini yapan insanlar teknolojinin nimetleriyle iş gücünü zevkli bir hale getireceklerdir.¹²⁵

Kropotkin, üretimin insan ihtiyaçları üzerine yoğunlaşması gerektiğini savunmuştur. Emekçi, kim olduğunu bilmediği kişi için üretim yapmamalıdır. Bireysel mülkiyetçiliği savunanlar insanlar açken zenginler için zümrüt işlemeyi doğru bulabilir, bunu da bireysel özgürlük addedebilirler ama anarşist komünizm, açlığın olduğu bir yerde kâr etmek için kaynakların kimisinin lüksleri için israf edildiği bir sistemi kabul edemez. Devletin olmadığı komünist bir sistemde gönüllüler herkesin açlığını gediğini hesaplayıp üretimi de ilk başta bunları kapatmaya odaklamalıdır. Anarşist komünizm, herkese eşit derecede iyi evlerde yaşamayı, herkese aynı kalitede beslenmeyi, giyinmeyi ve eğitim almayı vaat etmektedir. Bu imkanları sağlamak içinse insanların kalifiyesine değil halk için harcadıkları çabaya bakmak gerekmektedir. Halkın feraseti ve yoğun emeğiyle gün gelip herkes daha iyi şartlara erişince, eşit eğitim fırsatlarıyla birlikte

¹²⁵ Kropotkin, a.g.e

herkes daha kalifiye insanlar olacaktır. İlk başta herkesin açığını gediğini kapatmak için üretimi ihtiyaçları esas alarak yapan anarşist komünizm, halkların iş birliği sayesinde ileri aşamalarda herkesin lüks içinde yaşayabileceği bir dünyayı da yaratacaktır.¹²⁶

3.2.2. Anarko Sendikacılık

Anarko sendikacılık, işçi sendikalarının birleşerek birlikler kurması gerektiğini ve bu birliklerin yeryüzündeki bütün devletleri yıkıp ekonominin iplerini de ele geçirmek suretiyle özgür bir dünya yaratabileceğini savunan bir sosyal anarşi ekolüdür. Fikir olarak anarko sendikacılık anarşist komünizmden farklı değildir. Anarko sendikacılık, anarşist komünist işçi hareketidir yani anarşist komünizmin faaliyet sahasıdır.

İşçiler arasında ticaret birlikleri ve sendikalar kurmak, bu suretle işçi haklarını savunmak hemen hemen bütün işçi sendikalarının temel gayesidir. Anarko sendikacı hareket diğer sendikacı hareketlerle birlikte temelde işçi hakları için mücadele etse de ideolojik düzeyde diğer sendikacı hareketlerle arasında bariz farklılıklar vardır. Anarko sendikacı hareket kapitalizmi yok etmek gayesindedir. Diğer sendikacı hareketlerin işçi haklarını iyileştirme çabaları çoğu zaman siyasi muhataplar bulma ve iş birliğine gitme şeklinde tezahür edebilir ancak anarko sendikacı hareketin esaslarına göre işçinin hakkını savunacak tek kurum; işçinin kurumu, savunacak kişi ise bizzat işçinin kendisidir. Siyasetçilerle müzakere masasını oturtmak işçi haklarını iyileştiremez zira daha çok maaş ve daha adil bir çalışma ortamı talebi kapitalist sistemin ve patronların varlığını yasallaştırmaktadır. İşçi ile patron ve devlet arasındaki hiçbir mutabakat işçiyi özgürleştiremez. Anarko sendikacı harekete göre, işçinin şartlarından bihaber ve patronların samimi dostları olan politikacılardan medet ummak işçiyi kölelikten kurtaramayacaktır. İşçilerin politik gücü ele geçirmesi gerektiğini savunan ‘devletli komünist rejim’ de bir işe yaramayacaktır çünkü işçiler yönetimi ele geçirebilse bile yönetim biçimi yine yukarıdan aşağıya doğru kurulacak, otoriterliğin yalnızca sureti değişecek ancak işlevi aynen devam edecektir. İşçiyi doğrudan doğruya yönetecek güç kendisi olmalıdır. İşçi birlikleri arasında kurulacak federal birimler içinde her işçi oy vermeli, üretim fonksiyonlarının her alanına doğrudan katılmalıdır.¹²⁷

¹²⁶ Kropotkin, a.g.e

¹²⁷ Anarchist-Syndicalist FAQ, “What are the Basic Principles of Anarcho-Syndicalism?”, 2002, <https://web.archive.org/web/20040623103300/http://anarchosyndicalism.net/faq/1d.htm>, (30/10/2015)

Anarşist komünizmin sloganlarından biri de maaşın köleliği meşrulaştırma metodu olduğudur. Anarko sendikacı hareket diğer sendikacı hareketlerde olduğu gibi maaşların artırılmasını ve asgari ücretlerin yukarıya çekilmesini siyasetçilerden talep etmez. Sendikanın işçilerden tek talebi emeklerini sarf ettikleri üretim araçlarını patronların elinden alıp üretimi özgürleştirmeleridir. İşçi olmadan, iş gücü olmadan makineler ne üretebilir ne de bir işletme çalışabilir. İşçi olmazsa kapitalizm yıkılmaya muhtaçtır. Bu sebepten ötürü kapitalist mülk sahipleri, insanları tıpkı bir makinenin parçasıymış gibi kiralarlar. Özgürce yaşamak ancak kişinin özgürlüğüne tamamen ulaşması ile mümkündür, patronların olduğu bir dünyada işçiler için özgür bir yaşam mümkün değildir. Herkes üretim sürecine eşit bir şekilde katılmalıdır. Üretim araçları herkese açık ve bedava olmalıdır. Üretmeyen patronların aslan payını alıp, emekçinin karın tokluğuna çalıştırıldığı bir sistem anarko sendikacılığın en büyük düşmanıdır. Hareketin gayesi sadece üreten elin kazanmasını sağlamaktır. Anarko sendikacılığa göre; kapitalist sistem, insanları özgür ve seçim hakkına sahip olduğuna inandırmaya çalışır halbuki iyi eğitim almamış hiçbir sermayesi olmayan milyarlarca insan sadece yaşamak için patronların boyunduruğunda köleliğe muhtaç edilmiştir. Eğer insanların gerçekten özgür olması isteniyorsa kapitalist sistemi, patronların hükmünü, insanların karınlarını doyurmak için patronların cebinden çıkacak üç kuruşluk maaşa duydukları ihtiyacı yok etmek arz etmektedir.¹²⁸

Anarko sendikacı hareket devlet ve her türlü devlet politikalarına külliyen karşıdır. İşçilerin politize edilip devlet fonksiyonlarını ele geçirmesi gerektiğini varsayan marksist düşüncenin aksine, anarko sendikacı harekete göre güç, yozlaşmanın ta kendisidir. Politik dünyanın çıkarları hiçbir zaman halkın faydasına olamaz zira sistem buna müsaade etmez. Keza günümüz dünyasında da birçok politik parti işçi hakları üzerinden prim yaparak iktidar olmaktadır. Anarko sendikacı hareketin gayesi insanları sömüren devleti ve kapitalist sistemini tamamen yok etmektir. Mülkiyet, devlet, polis, ordu, bankalar... yeryüzünden silinmeli ve yerine adil olan sistemi yani anarşist komünizmi inşa etmek gerekmektedir. Anarko sendikacı fikir adamlarından biri olan Rudolf Rocker, kapitalist sistemin hukuk ve demokrasisini şu sözlerle eleştirmiştir:

Demokrasinin meşhur düsturu: Bütün insanlar hukuk önünde eşittir. Liberalizmin temel kaidesi: Herkesin mülk sahibi olmaya hakkı vardır. (...) Bunlar kapitalist ekonominin enkazları. Dünyanın her yerinde milyonlarca insan emeklerini yalnızca küçük bir grubu teşkil eden mülk

¹²⁸ Anarchist-Syndicalist FAQ, “Why do Anarcho-Syndicalists oppose the wages system?”, 2002, <https://web.archive.org/web/20040623102828/http://anarchosyndicalism.net/faq/1b.htm>, (30/10/2015)

sahiplerine satmak zorunda kalıyor. Üstüne üstlük bu insanlar emeklerini satacak birilerini bulamazlarsa rezil bir yaşama muhtaç oluyorlar. Hukuk kendi ekonomik çıkarını koruyanlar tarafından yapıldığı müddetçe 'hukuk önünde eşitlik' koskoca bir yalandan başka ne olabilir ki?¹²⁹

Hareketin faaliyet sahasında dünya genelinde hayli ciddi işçi birlikleri inşa edilmiştir. Confederación Nacional del Trabajo (CNT) yani Emeğin Ulusal Konfederasyonu, anarko sendikacı hareket içinde en önemli kuruluşlardan biridir. İspanya menşeli olan CNT 20. yy başlarında kurulmuştur. Bünyesinde hiçbir lider barındırmayan bu birlik dünyadaki bütün işçilerin haklarını müdafaa etmek için, işçileri bir araya getirmek gayesiyle inşa edilmiştir. 20. yy'ın başlarında patlak veren İspanya iç savaşında CNT, 24 milyon nüfusu olan İspanya'da 1.5 milyon civarında işçi ve köylü üye edinmiştir. İç savaşta faşistleri yenilgiye uğratan anarşist cephe üretim fonksiyonlarını tamamen ele geçirmiştir. Süreç zarfında bölgeyi ziyaret eden İngiliz edebiyatçı George Orwell bölgedeki durumu şöyle izah etmiştir:

İlk kez işçi sınıfının eğerleri ele geçirdiğine şahit oluyorum. Her binaya işçiler tarafından el konulmuş ve her yer kırmızı ya da kırmızı siyah anarşist bayrakları ile donatılmış.... kiliseler işçi grupları tarafından ele geçirilmiş ve tahrip edilmiş. Her dükkan ya da kafenin üzerinde 'topluma mâl edildi' yazan yazılar var. (...) Bireye ait bir araç ya da motor yok, hepsine el konulmuş ve siyah-kırmızıya boyanmış... Az bir sayıda hanım ve yabancılar haricinde iyi giyimli hiç kimse yok. Herkesin üstünde işçi kıyafetleri veya çeşitli askeri üniformalar var.¹³⁰

Batının anarşist bir devrim istememesi ve Rusya'nın ise kendi komünist ilkeleri yörüngesinde bir devrim istemesi CNT'nin faşizmle mücadelesi esnasında dış dünyayla kurduğu ilişkilerin boyutunu değiştirmiştir. İç savaş esnasında CNT, faşistlere karşı olan mücadelesinde mücadeleye destek veren her kesimle iş birliği yapmış ve sonrasında da Katalan hükümetine katılmıştır. Zamanla CNT, İspanya halk ordusuna da katılmış, anarşist devrim sırasında federalize edilen bölgeler ve işçi yönetimleri de son bulmuştur. Böylece CNT'nin başını çektiği anarşist devrimin ateşi kendiliğinden sönmüştür. CNT, zamanla anarşist komünist bir çizgide tekrar inşa edilmiştir ve günümüzde de faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedir. Anarko sendikacı prensipler için mücadele eden CNT'ye polis, asker veya güvenlik güçleri haricinde isteyen herkes başvurabilir. Kararlar genel oturumlarda alınır. CNT'nin federal bir yapısı vardır. Üyeler istedikleri politik partiye üye olabilir ve kendilerinden organizasyon kurallarına saygı duymalarından başka bir şey beklenmez. Anarko sendikacılığın temel prensipleri

¹²⁹ Rudolf Rocker, "Anarcho Syndicalism", London, Pluto Press, 1989, s. 23

¹³⁰ George Orwell, "Homage to Catalonia: Chapter 01", <https://libcom.org/homage-to-catalonia-george-orwell/chapter-1>, (30/10/2015)

organizasyonun temel faaliyet alanlarını oluşturmaktadır. Günümüzde CNT, halen iş yerlerinin işçiler tarafından özgülleştirilmesini ve emekçinin elinde yönetilmesi gerektiğini savunmaktadır. Örgüt bünyesinde otonomik bir yapı özgür bir dünya için zaruri görülmektedir ve karşılıklı yardımın, yıkıcı kapitalist rekabetin sonunu getireceğine inanılmaktadır.¹³¹

1922’de kurulan International Workers Associations (Uluslararası İşçi Birliği) yani IWA, bir diğer büyük anarko sendikacı kuruluştur. Berlin merkezli IWA’nın bünyesinde liberter komünist (anarşist komünist) ilkeler belirlemiştir. İkinci Dünya Savaşı’nda IWA’nın Avrupadaki bütün örgütleri faşist ve otoriter rejimler tarafından yok edilmeye çalışılmıştır. Faşist Almanya ve İtalya, IWA’nın uluslararası örgütleri üzerinde baskı kurmuş ve örgüt hücrelerinin neredeyse tamamına yakını kapatılmıştır. Kapitalistlerin ve stalinci komünizmin de baskısına maruz kalan anarşist sendikacı hareket savaş sonrası neredeyse yok olmanın eşiğine gelmiştir. 1951’de 7. IWA kongresi düzenlenmiş ve dünya genelinden delegeler bu kongreye katılarak örgütü yeniden canlandırmıştır.¹³²

IWA bünyesinde ‘devrimci sendikacılık’ ilkeleri benimsemiştir. Bu ilkelere göre, işçi sınıfındaki insanlar kapitalizm ve devletin boyunduruğundan kurtulmak için mücadele vermelidir. İşçi sınıfının yapacağı bir devrimle birlikte liberter komünist (anarşist komünist) bir ekonomik sistemin inşa edilmelidir. Tüm sosyal ve ekonomik tekelleri yok edip, üreten elle yöneten elin bir olduğu ekonomik sahalar kurulmalıdır. Gaye işçinin politikayı ve devlet organlarını ele geçirmesini sağlamak değil devleti ve organlarını tamamını yeryüzünden silmektir. Mülk zenginlerinin eli bir kez kırılınca halkın üstünde hakimlik iddiasında bulunan yöneticiler de mülkiyetleriyle birlikte tarih olacaklardır. Mülk sahiplerinin koruyucusu ve bu sahipliğin doğurduğu kölecilik sisteminin sebebi olan devlet hiçbir şekilde tekrar inşa edilemeyecek vaziyete getirilmeli, işçilerin ellerinde paramparça edilmelidir.

Devrimci sendikacılık ilkelerine göre, kitleler sosyal hayatın her kademesinde güç sahibi olana kadar eğitilmelidir. Herkes üretebilmeyi öğrenmelidir. İşçilerin elinde, otonom yapıda işleyen fabrikalar ve işletmeler, üretimi de dağıtımı da komünlerin

¹³¹ Juan Conatz, “Basic Anarcho-Syndicalism: Part 1: The Goals and Structure of the CNT”, 2011, <https://libcom.org/library/part-1-goals-structure-cnt>, (30/10/2015)

¹³² “A history of Anarcho-Syndicalism: Unit 21: Anarcho-Syndicalism 1939-99”, <http://www.selfed.org.uk/a-s-history/unit-21-anarcho-syndicalism-1939-99>, (30/10/2015)

ihtiyacına göre belirlemelidir. Devlete ya da her türlü merkeziyetçiliğe meyleden fikirler devrimci sendikacılığın içinde barınmaz. Federalist, aşağıdan yukarıya doğru organize edilmiş yönetimler kurulmalıdır. Devrimci sendika her türlü parlamenter içtihadı karşıdır. Her devletin politik sınırları devrimci sendikacılığın nazarında yok hükmündedir. Bu sınırlar ulus devletlerin dini olan milliyetçiliğin yeşerdiği ve az sayıda mülk sahibi için çoğunluğun esir edildiği yurttardır. Devrimci sendikacılık, her muhalif grubun ekonomik farklılıklarını tanır ve her ekonomik muhalif grubun kendi kendini yönetme arzusuna destek verir. Hareket, savaşa ve militarizme kat'iyen karşıdır. Ordular kapitalizmin elinde işçi devrimine karşı kurulmuş bariyerlerdir. Savaş için, ordu için kullanılan kaynaklar kesilmeli ve insanlık yararına kullanılmalıdır. Şayet bir halk henüz devrimin ortasındaysa ve devrimi savunmak için yardıma ihtiyacı varsa, bu durumda istisnalar yapılabilir. Kapitalizmin tek gayesi kârına kâr katmaktır. Masrafları minimum seviyeye indirip kârını maksimize etmek için kapitalistler her şeyi yaparlar ve bunları yaparken hiçbir insani, ahlaki ilkeyi umurlarına bile çalmazlar. Bunun neticesinde ise insan; kalitesiz, gereksiz ve adaletsiz dağıtılan bir üretim ve kapitalistlerin çıkarları için tahrip edilen bir doğa ile yaşamaya mecbur bırakılır. Devrimci sendikacılık çevreye zarar vermeyen üretimi destekler, yeniden kullanımı mümkün olmayan ürünlerin piyasadaki payını minimize etmek zaruridir.

Devrimci sendikacılık doğrudan müdahaleyi desteklemektedir; grevleri, boykotları, sabotajları teşvik etmektedir. Doğrudan müdahale ancak genel bir grev ve isyan hareketi ile tam anlamıyla hayata geçecek ve sosyal bir devrimin kapısını aralayacaktır. Hareket, şiddet barındıran her türlü eylem ve organizasyona karşıdır ancak mülk sahiplerinin devrimi durdurmak ve mülklerinin kamulaşmasını engellemek için işleyebilecekleri cinayetlere karşı şiddet uygulamak kaçınılmaz olabilir. Devrimle birlikte kamulaştırmayı yapacak olan birimler otoriter organlar değil doğrudan gönüllü işçiler olmalıdır. Bu ilkeleri benimsemiş IWA'nın gayesi dünyanın her köşesinde devrimci bir mücadele başlatmak ve her türlü sistemi yok edip yerine liberter komünizmi yani anarşist komünizmi inşa etmektir. IWA, bu sürecin tamamen halkın elinde işlemesi gerektiğini ve bu süreç zarfında hiçbir politik aktiviteye izin verilemeyeceğini belirtmiştir.¹³³

¹³³ International Worker Associations, "The Statutes of Revolutionary Unionism", <http://www.iwa-ait.org/content/statutes>, (30/10/2015)

SONUÇ

Devletsizliği savunma fikri neredeyse devletlerin kuruluşu kadar eskiye dayanmaktadır. Yanı sıra vakti zamanında hatta günümüzde yaşayan devletsiz kabile mensupları anarşist olmasalar da yani anarşinin savunucusu olmasalar da sosyal vaziyetleri anarşik bir karakteristiğe sahiptir. Dolayısıyla anarşi bir bilim kurgu değildir. İnsanlığın medeniyet seviyelerinde tecrübe edilmiştir. Bir fikir akımı olarak anarşizmin ortaya çıkışı ise milattan önce 5. yüzyıl kadar geriye gitmektedir.¹³⁴ Dolayısıyla anarşizm, birçok ekol arasında tarihi kökleri en eski olanlardan biridir. Bu hakikate karşın anarşi sözcüğü toplum nezdinde olumsuz bir sözcük olarak algılanmaktadır. Anarşi sözcüğünün kaos ile, anarşist sözcüğünün ise terörist ile eş anlamı kullandığı ve bu kullanımın pek yaygın olduğu tarafımızca tespit edilmiştir. Anarşizmin kaos olmadığı hatta bir düzeni arzuladığı, bu düzenin devletsiz bir düzen olduğu, arzulanan bu devletsiz düzen için birçok anarşist ekonomi kuramının mevcut olduğu ise çalışma boyunca ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anarşizmin ekonomisi üzerine yapılan bir çalışmanın; anarşizmde para, bankacılık, faiz, miras... başlıkları altında tasnif edilmesinin hayli güç olacağı görülmüştür. Anarşist ekonomi kuramlarını belirli kavramlar altında incelemek neredeyse imkansız ve gereksiz bir çaba olacaktır. Çalışma esnasında hemen hemen her ekonomik kavram için farklı anarşist ekollerin farklı varsayımları olduğu, farklı şeyleri savundukları belirlenmiştir. ‘Anarşi neyi savunuyor?’ sorusuna verilebilecek tek cevap ‘devletsizliği’ olabilir ancak anarşizmin ekonomik boyutlarıyla neyi savunduğunu sorgulandığında buna tek bir açıdan cevap vermek mümkün değildir. Anarşizmin ekonomik boyutlarıyla neyi savunduğu sorusuna ancak ‘şu anarşist bunu, ötekisi bunu, diğeri şunu’ diyerek cevap vermenin mümkün olduğu görülmüştür. Bundan ötürü bu çalışma, belirli ekonomik terimler altında değil, sadece anarşist fikir adamların isimleri ve çalışmaları altında tasnif edilebilmiştir.

Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümleri; 12 anarşist’in (Kropotkin, Bakunin, Guillaume, Warren, Stirner, Proudhon, Tucker, Greene, Swartz, Rothbard, Friedman, Holcombe) 2 temel başlık (sosyal ve bireyselci anarşizm) ve dört anarşist ekonomi kuramının (müşterekçi anarşizm, anarko kapitalizm, kolektifçilik, anarşist komünizm)

¹³⁴ Murray N. Rothbard, “Libertarianism in Ancient China”, 2009, <https://mises.org/library/libertarianism-ancient-china>, (03/11/2015)

altında tasnif edilmesi ile oluşturulmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde, anarşi ve anarşizm kavramları incelenmiştir. İkinci bölümünde bireyselciliği merkeze alan ve komünal bir yaşama karşı çıkan bireyselci anarşizm, üçüncü bölümünde ise kolektif bir yaşamı savunan ve toplumu merkezine alan sosyal anarşizm incelenmiştir.

Çalışma boyunca incelenen ekoller arasında en çok taraftarı olan ve sesi en çok çıkan anarşist ekonomi kuramının, sendikacılık faaliyetleriyle diğer anarşist ekollere göre daha canlı kalabilen anarşist komünizm olduğu saptanmıştır.

En meşhur anarşistlerden biri olan Proudhon'un çokça bilinen vecizelerinden biri de mülkiyetin hırsızlık olduğu üzerinedir. Bundan hareketle Proudhon'un mülkiyete karşı olduğu ve sosyal bir anarşist olduğu şeklinde bir değerlendirmede bulunulabilir. Çalışma esnasında Proudhon'un hırsızlık addettiği mülkiyetin 'emeksiz kazanılan' mülkiyet olduğu görülmüş ve Proudhon'un fikir babası olduğu müşterekçi anarşizmin emek vererek kazanılmış bireysel mülkiyete karşı olmadığı tespit edilmiştir. Bundan hareketle Proudhon, bireyselci anarşistler başlığı adı altında incelenmiştir.

Çalışmada incelenen anarşist fikir adamlarının düşüncelerinin anarşi içinde bir tür otorite olmadığının vurgulanması arz etmektedir. Anarşizm içinde devletsizlik ilkesi dışında hiçbir merkezi fikir bulunmaz. Dolayısıyla bu çalışmada incelenen anarşist fikir adamları ve ekoller, anarşi içinde en bilindik olanlardan seçilmiştir. Anarko kapitalizm ilk kez Rothbard tarafından 20. yüzyılın ortalarında bulunmuştur dolayısıyla gelecekte de farklı anarşist ekoller ortaya çıkabilir ve var olan ekolleri farklı şekillerde yorumlayan başka anarşistler de ortaya çıkabilir. Devletsizliği ilke edinmek suretiyle nereye çekilse oraya gidecebilecek olan anarşizm, sınırlı bir kapsam altında algılanamaz. Çalışmada kullanılan 'bireyselci ve sosyal anarşist' tasnif şekli anarşizm için bir çerçeve, fikir adamları otorite, ekoller ise sınırlı bir kapsam teşkil etmez.

Anarşist Ekonomi Kuramlarının Uygulanabilirliği: Çalışma bünyesinde incelenen dört anarşist ekolden günümüzde en çok taraftarı olan ekol anarşist komünizmdir. Anarşist komünizm, mülkiyetin komünün ortak mülkü olması gerektiğini savunan bir anarşist ekoldür. Anarşist komünist fikir adamları içinde bu işin iktisadı üzerine kafa yoran en meşhur fikir adamı Kropotkindir. Devletin olmadığı bir dünyada komünal bir yaşam için kamulaştırmayı kim yapacak? Zaruri yaşam malzemelerinin ve hanelerin herkese eşit dağılımı işini kim yürütecek? Kropotkin tüm bu sorulara kendi perspektifinden cevaplar vermiştir. Bu cevaplara göre, anarşist devrimden hemen sonra

gönüllü birlikler ev ev dolaşıp giyecek ve yiyecekler de dahil olmak üzere her şeyin kaydını alıp, insanların hepsine bu imkanları eşit seviyede sunmak için çalışmalıdır. Devrimden sonra yaşanacak işsizlik ve kıtlık atlatıldıktan sonra ise herkes tarım yapacak, ev işlerini kendisi görecektir. Ağır işlerin külfetini insanların omzundan alan şey ise bilim ve makineler olacaktır. Bu portreden anarşist komünizme bakınca sorunların çözümü için gelecekte umut bekleyen hatta makinelerin kimi sorumlulukları tamamen insanların omzundan alabileceğine inanan Kropotkin'in fikirleri kısmen bilim kurguya kaçmaktadır. Elbette Kropotkin'in bu bakış açısı anarşist komünizmin olmazsa olmaz ilkelerini teşkil etmez. Anarşist komünizm için temel ilke; devletsiz, mülkün komünal olduğu bir sistemi inşa etmektir. Ancak insanları komünal bir yaşama mecbur etmek ve yiyeceğine içeceğine kadar kamulaştırmaya tabi tutmak otoritenin bugünkü boyutunu misliyle artırabilir. Hem böylesi bir komünal yaşama gelişmekte olan devletlerin vatandaşlarının bile çok büyük bir kısmı razı olmayacaktır. Çağımızın zenginliği ile 20.yy'ın başlarındaki refah yoksunluğu arasında büyük uçurumlar vardır. Komünal bir yaşam tarzına ve mülkiyetin kamulaştırılmasına elbette toplumun çok küçük bir kısmını oluşturan üst sınıf yani kapitalistler karşı çıkacaktır. Anarşist komünist devrimin önündeki tek engel bu az sayıda insan olsaydı o halde kitlelerin komünal yaşama razı olup bunun için hep birlikte mücadele edebileceklerini varsayabilirdik ancak kamulaştırmaya sadece bu az sayıda kapitalist değil, aynı zamanda orta sınıf da bizzat karşı çıkacaktır. Kazandığı üç beş ile birikim yapmış ve kendine bir miktar refah sağlamış, bunun için emek vermiş, risk almış insanlar, özel hayatlarıyla perçinlenmiş mülkiyetlerinin kamulaştırılmasını kabul edemezler. O halde anarşist komünizmin karşısında sadece bir azınlık değil doğrudan bir kitle vardır. Eğer bir şekilde zaten pek bir şeyi olmayan alt sınıf böylesi bir devrim için mücadele etse bile karşısında duracak olan başka bir kitleyle yüzleşecektir. Öte yandan, bu devrimde başarılı olunabilse bile kamulaştırma ancak orta sınıfa uygulanacak zorba yöntemlerle gerçekleştirilebilir. İnsanı özgürleştirmeyi, otoritenin istismarından ve zorbalığından kurtarmayı gaye edenmiş bir ekol, komünal bir yapı kurulacak diye başka bir zorba rejimi insanlara dayatmamalıdır. Tıpkı "oklokrasiye"¹³⁵ dönüşen demokrasiler gibi

¹³⁵ Oklokrasi; çete yahut bir grup tarafından kurulan, meşru kurumların tehdit mekanizmasına dönüştürüldüğü, çoğunluğun demokratik arzusu ile başa gelmiş ama 'çoğunluğun tiranlığı' ile berbat edilmiş bir demokrasidir.

anarşi de komünal bir rejim içinde şimdikinden misliyle fazlası bir otoriteye dönüşebilir.

Bakunin'in kolektifçiliği, Proudhon'un müşterekçi sisteminin sosyal anarşizme uyarlanmasından ibarettir. Bakunin'e göre, işçiler kolektif çalışmak mecburiyetindedir çünkü kapitalizmin yok edilmesi için iş araç gereçleri birilerinin değil bütün işçilerin olmalıdır. Bu sistemin uygulanabilmesinin imkanı için bu varsayımı, çağımızdaki, geçmişe göre çok daha komplike iş kolları ile değerlendirmek arz etmektedir. Sadece bilgisayar programcılığını göz önünde bulundursak bile bilgisayar programcılarını kolektif üretim araçlarını kullanmaya zorlamak ne anlam ifade edebilir? Kolektifçi sistemde, Proudhon'un da önerdiği gibi, taşınabilir ürünlerin takas bankacılığı depolarına stoklanıp ihtiyacı olan komünlere oradan gönderilmesi varsayılır. Günümüzde yapılan üretimlerin bir depoya stoklanmasını tahayyül etmek ancak bilim kurgu olabilir.

Müşterekçi anarşizmin bireysel mülkiyete bir itirazı yoktur. İş kurmak için yok denebilecek bir faizle müşterek bankadan bir miktar para almak, vergi verecek bir devlet olmaması, tarife gibi angaryalarla uğraşmamak... toplumun büyük kesimi tarafından kolaylıkla kabul edilebilecek, hoş karşılanabilecek fikirlerdir. Kaynaklar üzerinde devlet imtiyazları ile tekeller kurmuş bir azınlık dışında bu şartlara karşı çıkacak pek kimse olmayacaktır. Yanı sıra devletsiz, ordusuz, milletler arası harb tehlikesi olmayan barışçıl bir dünyayı insani hisler taşıyan hemen herkes kabul edebilir. Bir kesimin karşı çıkabileceği müşterekçi anarşist fikirler kira ve faizin kaldırılması olabilir.

Birçok müşterekçi anarşist faize ve kiraya karşı çıkmış, bunları emeksiz kazanç olarak nitelendirmiştir yanı sıra müşterek bankanın masraflarını karşılayacak kadar küçük bir faiz haricindeki her türlü faizi reddetmişlerdir. Yanı sıra bu müşterekçi anarşistlere göre iş yeri ancak işletenin olmalıdır dolayısıyla işletme üzerinden kira talep edilemez. Buna karşın çağımızda mülkünü kiraya vermeyi tercih eden ciddi bir kitle vardır. Bu insanlar kira gelirlerinden, daha da ötesi mülklerinden olmak istemeyecektir. '*İş yeri işletenindir*' ilkesi müşterekçi bir toplumun hukuki organları tarafından da kabul edilirse mülk sahipleri mülklerinden olmamak için böylesi bir toplum düzeni oluşmadan ilk yapacakları, işletmeye verdikleri dükkanları işletmecilerin elinden almak olacaktır. Bunun üretimde yaratabileceği zararı tahayyül etmek bile güçtür. Öte yandan iş

yerlerinin konumları ile müşterinin talebi arasında doğru ilişki vardır, bunun neticesinde ise piyasada işlek yerler daha yüksek kiralarla ücretlendirilmektedir. Kira kaldırılrsa dahi işlek yerlerin daha çok talep görmesi değişmez. Tenha yerler ise işlek yerlere göre nispeten daha az gelir elde etmektedir. Buna rağmen kiranın kaldırılması halinde hem تنها yerde hem de işlek yerde mesken tutan işletmeci bunun için hiçbir kira vermeyecek yani risk almayacaktır. İşlek yerde iş tutmuş kişi 'işletme işletenindir' hakkı ile burayı sülale boyu işletebilir dolayısıyla tekel olabilir. Tenha yerlerde çalışan ama işlek yerdeki adama göre daha çok emek veren dükkan işletmecileri ise bu yoğun emeğe karşın hiçbir zaman işlek bir meskende iş tutamayabilirler. 'İş yeri işletenindir' ilkesi birçok müşterekçi anarşist tarafından savunulmuş olsa da kiranın kaldırılması müşterekçi anarşizmin olmazsa olmaz kaidesi değildir. Müşterekçi anarşizm, devletsiz bir toplumda müşterek bankaların insanlara çok düşük bir faiz oranında müşterek para borcu verdiği bir sistemi tanımlar. Bu sistemi savunan bir müşterekçi anarşist kirayı hak olarak da addedebilir, bunun önünde bir engel yoktur. Müşterekçi anarşizm, hiçbir şekilde piyasaya el vurulmamasını savunan anarko kapitalizmden bu konu üzerinde ayrılır. Komünler halinde veya başka şekilde örgütlenmiş halklar müşterekçi sistem içinde eğer uygun bulurlarsa komünleri içinde çeşitli ekonomik kısıtlamaları ve yaptırımları uygulayabilirler.

Anarko kapitalistler; devleti, piyasanın tabii dengesine el vurup bozan bir suç örgütü addederler ve yok edilmesi gerektiğini savunurlar. Piyasa; devlet sınırlarına, tarifelere, vergilere, kısıtlamalara, yasaklamalar bağlı kalmadan kendi doğal akışında seyretnelidir. Rothbard'a göre, sınırların ve ekonomik ambargoların olmadığı anarko kapitalist bir dünyada işçiler toplu halde maaşların yüksek olduğu yere kayacaktır ve o bölgedeki işçi arzı doyunca işçiler, maaşların yüksek olduğu başka yerlere kayacaklardır. En sonunda ise gün gelecek ve maaşlar her yerde eşitlenecektir.¹³⁶ Şayet bütün dünyanın bir anda anarko kapitalist bir ekonomiye geçtiğini düşünsek bile işçilerin göç dalgasının nelere mâl olabileceği tartışmalıdır. Düşük ücret verenden bir anda yüksek ücret verene geçmek için yola düşen işçilerin arkada bıraktıkları sektörler, Rothbard'ın iddia ettiği '*eninde sonunda tüm ücretler eşitlenecektir*' noktasına erişene kadar nasıl zorluklar yaşayacaklardır? Bir anda işçi dalgasına maruz kalabilecek yerlerde hangi sosyal sıkıntılar patlak verecektir? İşçi dalgasına maruz kalan yerlerde;

¹³⁶ Murray N. Rothbard, "*Power Market Government and the Economy*", Alabama, Ludwig von Mises Institute, 2006, s. 61

bugüne kadar orada yaşamış, ev tutmuş insanlar bir anda işsiz kalabilir. Öte yandan işçinin her halükarda daha çok maaş veren bir yere doğru göçeceği fikri de yanlış bir varsayımdır. Bazı milletler diğerlerine göre daha medenidir ve bu milletlerde suç oranı daha düşüktür, eğitim oranı daha yüksektir, çevre düzenlemesi daha iyidir. Bu şartlardan haberdar olan işçiler ve dünyanın geri kalanında yaşayan bütün insanlar daha az kazanmayı kabul edip bu müreffeh yerlerde mesken tutmak isteyebilirler. Bu da neticede dünyanın daha medeni yerlerinde nüfus yığılmasını beraberinde getirecektir. Bu durumda göç alan bölgelerin sakinlerinin kültürel dokuları muhakkak tahrip olacaktır.

Elbette dünyanın tamamının bir anda anarko kapitalist sisteme geçeceğini de bekleyemeyiz. Sadece dünyanın bir bölgesi bir anda böyle bir ekonomik sisteme geçerse; tarifeleri, göçmen çalışma izinlerini ve iş güvencesi gibi kısıtlamaları kaldırmaya kalkarsa, bu oradaki toplumu felakete sürükleyebilir. Bir anda başka yerlerden gelen işçiler o güne kadar orada yaşamış ve orada ev sahibi olmuş insanları işinden edeceklerdir. Dünyanın başka yerlerinde halen devletler olduğu için bu işçilerin başka yerlere kayması da mümkün olmayacaktır. Bu sebeplerden ötürü dünyanın tamamında değil, sadece bir bölgesinde bir grup insanın çıkıp anarko kapitalist bir sistemi kurup; tarifeleri, iş izinlerini, iş güvencelerini... bir anda kaldırmalarını beklemek naiflik olacaktır. İnsanlar, devletlerin ilga edilmesini ancak işlerine geliyorsa kabul ederler. Bir anda sınırları açmak, tarifeleri kaldırmak ve benzeri uygulamalar bir kitle tarafından kabul edilemez. Devletler bir bölgede ilga edilse dahi o bölgenin insanları, devletlerin çağımızda uyguladıklarının benzeri kısıtlamaları dışarıya karşı uygulamak zorunda kalacaklardır. Bu da anarko kapitalizmin 'piyasaya hiçbir şekilde el vurulamaz' varsayımına aykırıdır.

Devletsizlik ilkesi anarşist ekonomi kuramlarının uygulanabilmesinin tek yolu olduğu için bu kuramların günümüzün devletli sisteminde bir şekilde denenmesi neredeyse imkansızdır. Anarşist ekonomi kuramları tarihte kısa süren anarşist devrimler sırasında bile tam anlamıyla uygulama sahası bulabilmiş değillerdir. Bunun neticesinde bu kuramların uygulamada yaşayabileceği zorlukları birebir kestirmek güçtür. Ancak bütün anarşist kuramlar dünün ve bugünün krizleri için entelektüel çözümler geliştirmiştir ve halen de geliştirmektedir. Anarşizm; bireye, kültürel ve ekonomik

boyutlarıyla hayata başka bir pencereden bakabilme imkanı sunmaktadır. (Bkz: Tablo 1'de Anarşist Ekonomi Kuramları karşılaştırılmıştır.)

Tablo 1: Çeşitli Ölçütlere Göre Anarşist Akımların Toplu Karşılaştırılması

ANARŞİST AKIMLARIN...	MÜŞTEREKÇİ ANARŞİZM	ANARKO KAPİTALİZM	KOLEKTİFÇİ LİK	ANARŞİST KOMÜNİZM
...ÖNCÜLERİ	Pierre Joseph Proudhon Benjamin Tucker William Batchelder Greene Clarance Lee Swartz	Murray Rothbard David Director Friedman Randall G. Holcombe	Mikhali Bakunin James Guillaume	Peter Kropotkin
...TEMEL GÖRÜŞLERİ	Emek vermeden kazanılan her türlü kazanç haksız kazançtır. Kira ve faiz de emeksiz kazanca dahildir. Devletin piyasaya müdahale etmesi tekelleri, kalitesiz üretimi ve sakat bir rekabet sistemini doğurmaktadır. Devletsiz bir sistemde müşterek bankalar kurulmalı, bu bankalar insanlara neredeyse faizsiz müşterek para borcu vermeli böylece herkesi üretime dahil etmelidir.	Piyasa şartlarının kendi tabiatı vardır ve bu piyasa şartlarının tabii seyrine hiçbir şekilde müdahale edilmemelidir. Bu sebeple devleti, teşviklerini, yaptırımlarını, tarifelerini ve sınırlarını ilga etmek arz eder. Kira ve faiz de dahil olmak üzere tabii piyasa şartları içinde oluşan her türlü ekonomik işlem mübahtır.	Üretim araçları işçilerin elinde olmalı ve işçiler bu araçları kolektif iş birliği ile kullanılmalıdır. Her komünde bir takas bankacılığı inşa edilmelidir. Takas bankaları komünlerdeki işçilerin üretimlerini alıp talep edilen yere ulaştırmak yani komünler arası ticari mal takası yapmakla da yükümlüdür.	Halk devrimi ile devletler yıkılmalı ve anarşist komünist düzen kurulmalıdır. Bütün mülkler kamulaştırılmalı ve üretim yalnızca ihtiyaç esaslı yapılmalıdır. Hiç kimse bir diğerinden daha zengin ya da fakir olamaz, herkesin refah seviyesi birebir aynı olmalıdır. İş bölümü ilga edilmeli ve tarım gibi toplum için zaruri işler herkes tarafından el ele yürütülmelidir.
...SİMGE SÖZLERİ	(Haksız) Mülkiyet hırsızlıktır. (Proudhon) İki tür sosyalizm vardır: Biri diktatörce diğeri özgürlükçüdür. (Tucker) Müşterek bankacılık yalnızca bir köye kurulsun, gün gelip bütün dünyaya yayılacaktır. (Greene)	Devlet, her kişi ve kurumdan farklı olarak kazancını özgürce oluşturulmuş ilişkilerden ve ticaretten değil, sadece tek taraflı bir zorbalıktan yani vergiden kazanmaktadır. (Rothbard, 2006) İnsan hakları mülkiyet hakkından önce gelir. Mülkiyetin hak olması mülkiyet hakkından ötürü değil, mülkiyetin insanlık hakkı olmasından ötürüdür. (Friedman)	Dünya ve bütün kaynakları herkesin ortak mülküdür. (Bakunin) Eğer bir devlet olacaksa muhakkak bir sınıfın diğerine üstünlüğü ve tabii ki kölelikte olacaktır. Köleciliğin olmadığı bir devlet şekli mümkün değildir. Bu sebeple biz devlet düşmanıyız. (Bakunin)	Bu komünizm, Alman devletçi komünizmi benzeri diğer komünist ekollerle karıştırılmamalı. Bu anarşist komünizmdir, hükümsüz komünizmdir, özgürlüğün komünizmidir. Çağlardan arzulanan ekonomik ve politik özgürlüğün sentezidir. (Kropotkin)

Kaynak: Tarafımızdan Hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

Anarchist-Syndicalist FAQ, “Why do Anarcho-Syndicalists oppose the wages system?”, 2002, <https://web.archive.org/web/20040623102828/http://anarchosyndicalism.net/faq/1b.htm>, (30/10/2015)

Anarchist-Syndicalist FAQ, “What are the Basic Principles of Anarcho-Syndicalism?”, 2002, <https://web.archive.org/web/20040623103300/http://anarchosyndicalism.net/faq/1d.htm>, (30/10/2015)

Anarchist Writers, “The economics of Anarchy”, 2009, <http://anarchism.pageabode.com/anarcho/the-economics-of-anarchy>, (22/10/2015)

Bailie, William. “Josiah Warren The First American Anarchist A Sociological Study”, 1906, http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/bright/warren/bailie.html, (22/10/2015)

Bakunin, Mikhail. “Federalism, Socialism, Anti-Theologism”, 1867, <https://www.marxists.org/reference/archive/bakunin/works/various/reasons-of-state.htm>, (29/10/2015)

Bakunin, Mikhail. “Statism and Anarchy”, 1873, <https://www.marxists.org/reference/archive/bakunin/works/1873/statism-anarchy.htm>, (29/10/2015)

Bakunin, Mikhail. “Revolutionary Catechism”, 1886, <https://www.marxists.org/reference/archive/bakunin/works/1866/catechism.htm>, (29/10/2015)

Bakunin, Mikhail. “*God and the State*”, London, Freedom Press, 1910

Barclay, Harold. *“People without Government: An Anthropology of Anarchy”*, Amersham, Halston & Co. Ltd, 1990

Cantzen, Rolf. *“Daha Az Devlet Daha Çok Toplum”*, (Çev. V. Atayman), Ayırıtı Yayınları, 2000

Cole, George Douglas Howard. *“Socialist Thought: Marxism and Anarchism”*, New York, St. Martin Press, 1990

Conatz, Juan. “Basic Anarcho-Syndicalism: Part 1: The Goals and Structure of the CNT”, 2011, <https://libcom.org/library/part-1-goals-structure-cnt>, (30/10/2015)

Dana, Charles Anderson. “Proudhon and his Bank of the People”, 1896, http://dwardmac.pitzer.edu/anarchist_archives/proudhon/dana.html#7, (22/10/2015)

Dolgoff, Sam. *“Bakunin on Anarchy”*, New York, Vintage Books, 1971

Friedman, David Director. *“The Machinery of Freedom”*, http://daviddfriedman.com/The_Machinery_of_Freedom_.pdf, (30/10/2015)

Friedman, David Director. “Requiments for Anarcho capital”, http://www.daviddfriedman.com/Libertarian/My_Posts/Reqmts_for_Anarcho_C.html, (30/10/2015)

Friedman, David Director. “Books”, <http://law.scu.edu/faculty/all-publications/?prof=503576>, (28/10/2015)

Geus, Marius de. *“Peter Kropotkin’s anarchist vision of organization”*, Epherna, 2014, 14 (4)

Goldman, Emma. “Anarchism: What It Really Stands for”, 1910, <https://www.marxists.org/reference/archive/goldman/works/1910s/anarchism.htm>, (03/11/2015)

Greene, William Batchelder. *"Mutual Banking"*, New York, The New England Labor Reform League, 1870

Guillaume, James. "Ideas on Social Organizaton", 1876,
<https://www.marxists.org/reference/archive/guillaume/works/ideas.htm>, (29/10/2015)

Holcombe, Randall Gregory, *"Common Property in Anarcho-Capitalism"*, Journal of Libertarian Studies, 2005, 19 (2)

International Institute for Organization Research, "Pierre Joseph Proudhon's Basic Idea", <http://www.anarchy.no/proudhon.html>, (11/10/2015)

International Worker Associations, "The Statutes of Revolutionary Unionism",
<http://www.iwa-ait.org/content/statutes>, (30/10/2015)

Kropotkin, Peter. "The State: Its Role", 1896, <http://theanarchistlibrary.org/library/petr-kropotkin-the-state-its-historic-role>, (29/10/2015)

Kropotkin, Peter. "The Conquest of Bread", 1906, <http://theanarchistlibrary.org/library/petr-kropotkin-the-conquest-of-bread>, (29/10/2015)

Kropotkin, Peter. "Anarchism", 1910,
http://dwardmac.pitzer.edu/anarchist_archives/kropotkin/britanniaanarchy.html,
(19/05/2016)

Long, Roderick Tracy. "A Plea for Public Property",
<http://www.freenation.org/a/f53l1.html>, (30/10/2015)

Malatesta, Errico. "Anarchy", 1891, <http://theanarchistlibrary.org/library/errico-malatesta-anarchy>, (01/11/2015)

Marshall, Peter. “*Anarşizmin Tarihi İmkansız İstemek*”, (Çev. Y. Alogan), İmge Yayınları, (Orijinal Çalışma Basım Tarihi 1992), 2003

Maximoff, Gregori Petrobitch. “*The Political Philosophy of Bakunin: Scientific Anarchism*”, New York, Glencoe Yayınları, 1953

Online Etymology Dictionary, “Anarchy”, http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=anarchy&searchmode=none, (01/11/2015)

Orwell, George. “Homage to Catalonia: Chapter 01”, <https://libcom.org/homage-to-catalonia-george-orwell/chapter-1>, (30/10/2015)

Proudhon, Pierre-Joseph. “Letters to Frederic Bastiat”, 1849, http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/proudhon/interestletter1.html, (22/10/2015)

Proudhon, Pierre-Joseph. “The principle of federation and the need to reconstitute the party of revolution”, 1863, <http://www.ditext.com/proudhon/federation/federation.html#3>, (22/10/2015)

Proudhon, Pierre-Joseph. “*What is Property*”, (çev. Benjamin R. Tucker), Princeton, 1876

Proudhon, Pierre-Joseph. “*Makaleler*”, (Çev. M. Tüzel). İstanbul, Birey Yayınları, 1992

Proudhon, Pierre-Joseph. “System of Economical Contradictions: or, the Philosophy of Misery: Antagonistic effects of the principle of division”, 1972, <http://web.archive.org/web/20110210103842/http://etext.lib.virginia.edu/etcbin/toccer-new2?id=ProMise.sgm&images=images/modeng&data=/texts/english/modeng/parsed&tag=public&part=11&division=div2>, (22/10/2015)

Rocker, Rudolf. *“Anarcho Syndicalism”*, London, Pluto Press, 1989

Rothbard, Murray Newton. *“Law, Property Rights, and Air Pollution”*, Cato Journal, 1982, 2 (1)

Rothbard, Murray Newton. *“Man, Economy and State with Power and Market”*, Alabama, Ludwig von Mises Institute, 2004

Rothbard, Murray Newton. *“Power Market Government and the Economy”*, Alabama, Ludwig von Mises Institute, 2006

Rothbard, Murray Newton. “The Libertarian Forum Vol.1, No.6: Confiscation and the Homestead Principle”, <http://left-liberty.net/?p=179,%20The%20Libertarian%20Forum%20Vol>, (30/10/2015)

SelfEd Collecttve, “A history of Anarcho-Syndicalism: Unit 21: Anarcho-Syndicalism 1939-99”, <http://www.selfed.org.uk/a-s-history/unit-21-anarcho-syndicalism-1939-99>, (30/10/2015)

Stirner, Max. *“The Ego and His Own”*, (Çev. Steven T. Byington), New York, 1907

Swartz, Clarence Lee. “What is Mutualism”, 1927, <http://c4ss.org/wp-content/uploads/2009/06/what-is-mutualism.pdf>, (22/10/2015)

The American Presidency Project, “First Annual Message, December 3, 1901”, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=29542>, (01/11/ 2015)

The Anarchist FAQ Editorial Collective, “Are "anarcho"-capitalists really anarchists?”, <http://www.anarchy.be/faq/secF1.html>, (02/11/2015)

The Anarchist FAQ Editorial Collective, “What are the differences between individualist and social anarchists?”, <http://www.anarchy.be/faq/secA3.html#seca31>, (02/11/ 2015)

Tucker, Benjamin. “*Instead of a Book*”, New York, 1897

Tucker, Benjamin. “*Individual Liberty*”, New York, Vanguard Press, 1926

Warren, Josiah. “*Quitable Commerce A New Development of Principles*”, New York, Burt Franklin, 1852

Woodcock, George. “*Anarşizm Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi*”, (Çev.Alev Türker) İstanbul, Kaos Yayınları, 1996